

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
PŘÍRODOVĚDECKÁ FAKULTA
katedra sociální geografie a regionálního rozvoje

Studijní program: Geografie

Studijní obor: Sociální geografie a regionální rozvoj

Bc. Michal Bobr

**Funkční transformace centra města Trutnova:
problémy a potenciál**

Functional transformation of Trutnov town centre:
problems and potential

Diplomová práce

Praha 2016

Vedoucí diplomové práce: RNDr. Roman Matoušek, Ph.D.

Prohlášení

„Prohlašuji, že jsem tuto závěrečnou práci zpracoval samostatně a že jsem uvedl všechny použité informační zdroje a literaturu. Tato práce ani její podstatná část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.“

V Praze, 18. 6. 2016

Michal Bobr

Poděkování

Děkuji vedoucímu práce RNDr. Romanu Matouškovi, Ph.D. za odborné vedení a za poskytnutou pomoc při zpracovávání této diplomové práce.

Děkuji jmenovitě panu Bc. Marku Hlízovi za poskytnutý rozhovor a další informace k tématu, a dále majitelům a zaměstnancům provozoven, kteří byli ochotní poskytnout informace o jejich podnikání v centru města v rámci krátkého rozhovoru.

Abstrakt

Diplomová práce analyzuje a hodnotí stav a proměnu funkčního využití historického centra Trutnova v transformačním období 1992–2015. Pozornost je zaměřena jak na vývoj struktur a významu maloobchodu a služeb centra, tak na procesy, které tento vývoj určovaly.

Teoretická část práce je věnována problematice obecných procesů, které probíhaly v socialistickém městě, jejich dopady v současné době, a také procesům spojeným s postsocialistickým městem respektive transformačním obdobím. Kromě této problematiky se pozornost soustředí i na maloobchod a jeho vývoj v transformačním období v Česku a úlohu veřejného prostoru centra. Součástí teoretického rámce je charakteristika, historický vývoj a specifika centra města Trutnova i města jako celku.

Empirická část se zabývá samotným vývojem funkcí v centru Trutnova. Základem empirické části je práce a vyhodnocování dat z databáze provozoven od roku 1992 do roku 2015. Poskytuje údaje o počtu, prostorovém rozmístění a zaměření provozoven pro jednotlivé domy v rámci vymezeného území. Procesy, které působily na funkce v centru města, jsou diskutovány po zpracování dostupných statistických dat o městě jako celku a provedení kvalitativního výzkumu.

Analýza dat prokázala jisté trendy ve vývoji struktury funkcí v centru, zejména vzrůstající zastoupení služeb a naopak stagnace či mírný pokles počtu maloobchodních prodejen. Proměnila se také struktura maloobchodu i služeb, například stabilně přibývá prodejen textilu či služeb spojených s péčí o tělo typu kadeřnictví či manikúry. Město Trutnov vlastní asi třetinu nebytových prostor ve vymezeném území, má tedy potenciálně možnost skladbu funkcí ovlivnit. Nicméně dle samotných obchodníků je aktivita města směrem k drobným podnikatelům nízká. Ti jednají sami za sebe, chybí zaštiťující organizace, která by lépe vyvážila vyjednávací sílu aktérů v centru i městě jako celku. Významným využitím se stávají kulturně-společenské aktivity, které ale nemají větší odezvu ve dlouhodoběji zvýšené návštěvnosti či výdělečnosti centra. Největší potenciál je v propojení „starého“ a budoucího „nového“ centra, jež je záležitostí až následujících let či spíše desetiletí.

klíčová slova: funkční transformace, centrum, maloobchod, služby, Trutnov

Abstract

Diploma thesis analyzes and evaluates the status and change of the functional use of the historic centre of Trutnov in the transformation period 1992-2015. The thesis is focused both on the development of structures and the importance of retail and services of the center, so on the processes that determinate this development.

The theoretical part of the thesis is devoted to the issue of the general processes that took place in the socialist city, their impact in the present, and also the processes associated with the postsocialist city or the transformation period. Apart from this issue, it is focused on retail trade and its development in the transformation period in the Czech Republic and the role of public space in the centre. The theoretical framework contents characteristics, the historical development and specifics of the centre of Trutnov and the town as a whole.

The empirical part deals with the development of features in the center of Trutnov. The bottom line of the empirical part is an evaluation of the data from the database of the establishments since 1992 by 2015. The empirical part contents data about the number, spatial distribution and specialization of premises for each house within a defined territory. Processes that operate on functions in the center of the town are discussed in the context of processing the available statistical data about the city as a whole and carrying out by the qualitative research.

Data analysis showed certain trends in the evolution of the structure of functions in the center, in particular the increasing representation of services and, on the contrary, stagnation or a slight decline of the number of retail outlets. Also the structure of retail trade and services has changed, which can be noticed by increasing number of stores of textiles or the services connected with caring for the body type of a hair salon or manicure. The town of Trutnov owns about a third of non-residential premises in a defined territory, therefore it has the possibility to influence the functions in it. However, according to the merchants themselves, the activity of the town representatives toward small-scale entrepreneurs is low. They are acting on their own, lacking the overarching organization that would better balance the bargaining power of the actors in the center and the city as a whole. Cultural-social activities become more important, however, they has no response in long term increasing number of visitors or higher profitability of the center. The greatest potential is in future connectivity of the "old" and the "new" center, which is a matter up to the following years or rather decades.

key words: functional transformation, town centre, retail, services, Trutnov

OBSAH

Seznam grafů.....	2
Seznam tabulek	2
Seznam obrázků	2
Seznam map.....	3
1 Úvod.....	4
2 Teoretický rámec	6
2.1 Socialistické město	6
2.2 Postsocialistické město	11
2.3 Význam a funkce centra.....	17
2.4 Maloobchod a centrum středně velkého města.....	20
2.5 Stručný historický vývoj města Trutnova a jeho historického centra	24
3 Metodika výzkumu	30
3.1 Analýza dostupných dat o centru Trutnova a širším zázemí; terénní šetření.....	30
3.2 Rozhovory s klíčovými aktéry	34
4 Empirické výstupy	36
4.1 Prostorově-funkční vývoj Trutnova.....	36
4.2 Funkce centra.....	39
4.3 Problémy a potenciál rozvoje centra	53
4.4 Dosavadní zásahy do vývoje a budoucnost trutnovského centra	56
5 Závěr	60
6 Použitá literatura a zdroje	64
6.1 Použitá literatura	64
6.2 Použité zdroje.....	67

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1:	Populační vývoj města Trutnova 1869-2011	28
Graf 2:	Podíly provozoven v jednotlivých patrech v roce 2015	42
Graf 3, 4:	Otevírací doby provozoven v roce 2015	43
Graf 5, 6, 7:	Počty a prostorové rozmístění provozoven dle hlavních ulic vymezeného území	46
Graf 8, 9:	Vývoj počtu provozoven dle kategorií nepotravinářského maloobchodu	48
Graf 10:	Vývoj počtu provozoven dle kategorií služeb	48
Graf 11:	Vývoj počtu provozoven dle kategorií služeb	49
Graf 12, 13:	Podíly kategorií provozoven v městských a soukromých budovách na celkovém počtu provozoven v dané kategorii v součtu za období 1992 - 2015	52
Graf 14:	Časová osa vývoje počtu provozoven v generalizovaných kategoriích	61

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1:	Metodický postup práce	30
Tabulka 2:	Přehled kategorií maloobchodu a služeb	33
Tabulka 3:	Respondenti - zaměstnanci a majitelé provozoven v centru	34
Tabulka 4:	Výše nájemného v městských nebytových prostorách pro rok 2016	51

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1:	Prostorové rozdíly v investicích v socialistickém a post-socialistickém městě	8
Obrázek 2:	Model prostorového růstu východoevropského města	10
Obrázek 3:	Vícenásobná transformace	12
Obrázek 4, 5:	Historický vývoj centra Trutnova	25
Obrázek 6:	Letecký snímek centra Trutnova – 1937	27
Obrázek 7:	Rozvojové plochy v rámci městské památkové zóny Trutnov	57

SEZNAM MAP

Mapa 1:	Vzdálenosti v rámci katastrálního území města Trutnova	36
Mapa 2:	Přehledová mapa vymezeného území	39
Mapa 3:	Prostorové rozložení generalizovaných funkcí v jednotlivých patrech domů vymezeného území	40
Mapa 5, 6:	Prostorové rozložení generalizovaných funkcí v jednotlivých patrech domů vymezeného území	41
Mapa 6, 7, 8:	Vývoj prostorového rozmístění služeb v letech 1995, 2005 a 2015	44
Mapa 9, 10, 11:	Vývoj prostorového rozmístění nepotravinářského maloobchodu v letech 1995, 2005 a 2015	44
Mapa 12, 13, 14:	Vývoj prostorového rozmístění potravinářského maloobchodu v letech 1995, 2005 a 2015	45
Mapa 15:	Změny ve vlastnictví města Trutnova mezi lety 2001 a 2015	49
Mapa 16:	Počet změn provozoven v jednotlivých domech (1992–2015)	50
Mapa 17:	Průměrná doba trvání provozovny v jednotlivých domech (1992–2015)	51

1 Úvod

Problematika funkce center měst se stala předmětem debat v Česku zejména s nástupem transformačních procesů. V současnosti (po více než 25-ti letém demokratickém údobí) je stále slyšet o úpadku center a to i těch největších měst. Centra prý trpí vybydlováním, ztrátou diverzifikované nabídky obchodů a služeb, plní funkci parkoviště apod. (např. Plecháč 2016, Rambousková 2015, Ambrožová, Kulhánková 2011). Na druhou stranu jsou historická centra měst těmi prostory, kterými se města reprezentují a nebývají na okraji zájmu radnice. Jsou často památkovými zónami, dochází k revitalizacím fyzického prostředí center (výjimečně úspěšným příkladem revitalizace historického centra může být Litomyšl¹, úprava Staroměstského náměstí v Mladé Boleslavi, ohodnocena oceněním Stavba roku 2011² nebo revitalizace historického centra Jilemnice³). Proč tedy městská centra, jako místa ve středu pozornosti, neprocházejí příliš úspěšným obdobím? Historické centrum a hlavní náměstí bývají prostory, kterými se města prezentují navenek. Jsou výkladní skříní měst, identifikátorem, historickým opodstatněním měst. Socialistické období bylo v moderní historii prvním obdobím v historii, kdy se centrum často dostalo z výsluní a leckdy až na okraj zájmu lokálních politiků. Nabízí se otázka, zda současná doba tento jev zvrátila, či jestli nedošlo některými transformačními procesy v 90. letech a prvním desetiletí 21. století k prohloubení krize centra.

Předmětem výzkumu této diplomové práce je centrum východočeského města Trutnova. Důvodem, proč se v rámci této práce budu zabývat trutnovským centrem, je zejména osobní znalost města Trutnova. Jako trutnovskému občanu mi není lhostejné dění ve městě. Trutnovské centrum a v poslední době hlavně Krakonošovo náměstí (centrální historické náměstí) prošlo důkladnou rekonstrukcí. Fyzická revitalizace centra ve mě však nezměnila pocit nedostatečného či nesprávného využití takto reprezentativního prostoru.

Z těchto osobních zkušeností jsem vycházel při formování dvou základních hypotéz, jejichž platnost jsem zjišťoval v rámci empirického výzkumu:

- *H1: Centrum Trutnova trpí moderními problémy většiny menších i větších měst jako jsou vylidňování (ztráta rezidenční funkce a odliv zákazníků) a podoba historického skanzenu bez přirozeného a smysluplného využití.*

---

¹ viz např. HEŘMANOVÁ, E. (2015): Litomyšl: Historické, avšak ambiciózní moderní město. Geografické BAGAROVA, G., V. (2001): Prestižní ocenění za obnovu. Moderní obec. [online]. Dostupné z: <http://moderniobec.cz/prestizni-oceneni-za-obnovu/>. [cit. 13. 3. 2016]

² viz např. <http://www.stavbaroku.cz/printDetail.do?Dispatch=ShowDetail&siid=778>

³ viz např. <http://www.mestojilemnice.cz/cz/jilemnice/mestska-pamatkova-zona/mpz-mesto-roku-2012/>

K formování této hypotézy mě vedl fakt, že navzdory historickým kulisám a prostorům historicky uzpůsobeným k maloobchodu a společenskému vyžití je centrum zejména v odpoledních a podvečerních hodinách a prakticky každý běžný víkend (tedy mimo běžnou pracovní dobu) prázdné. Centrum se obvykle v tuto dobu naplní pouze při mimořádných společensko-kulturních akcích.

- *H2: Zhoršila se variabilita a kvalita služeb a maloobchodu v centru města. Došlo k fyzické revitalizaci prostoru, nikoliv však dostatečně k revitalizaci sociální.*

Kromě oslabování rezidenční funkce a celkové proměně prostorového rozmístění obyvatelstva v Trutnově trpí centrum města nedostatečnou škálou obchodů s kvalitním zbožím. Lidé sem nechodí, jelikož zde není alternativa ke zboží prodávanému ve velkoobchodech. Charakter služeb, které centrum nabízí, nevyvolávají přirozený ruch městského centra.

Změnila se tedy úloha a prestiž centra Trutnova od dob socialismu k dnešním dnům? Jak se vyvíjely v transformačním období a jaké jsou dnes podmínky pro místní podnikatele, majitele obchodů a služeb? Jaká trajektorie vývoje centra by měla být nastoupena v budoucnu? Velmi často je řešen veřejný prostor, do zkrášlení města se vynakládají nemalé prostředky, v místních médiích jsou články o proměnách veřejného prostoru či nové stavbě pravidelně nejčtenější. Důraz na krásný fyzický prostor města je vzrůstající, otázkou je, nakolik může krásný prostor správně fungovat bez smysluplného využití. Práce se snaží vývoj a proměnu funkcí centra Trutnova v čase v transformačním období postihnout komplexně. Vzhledem k tomu, že je v této práci pracováno s daty o obchodech a službách, která nebyla do této doby systematicky zpracována ani interpretována, může se jednat i o užitečný materiál pro lokální instituce a radnici města Trutnova. Trutnov patří mezi středně velká města s více než 30 000 obyvateli. Je druhé největší v Královéhradeckém kraji a do značné míry plní úlohu střediska pro severovýchodní část kraje.

V teoretickém rámci (kapitola 2) se zabývám podstatami rozvoje města ovlivněného socialistickým obdobím a postsocialistickými transformačními procesy. Snažím se tyto fenomény vždy vztáhnout k centru a jejich dopadu na něj. Součástí teorie je i základní podstata fungování center měst. Metodika výzkumu je popsána v rámci kapitoly 3. Stěžejní kapitola 4 se věnuje vlastnímu empirickému výzkumu v Trutnově. V závěrečné části (kapitola 5) jsou výsledky empirické části shrnuty a zhodnocen stav centra i průběh vypracování této práce. Následuje seznam použité literatury a zdrojů (kapitola 6) a přílohová část s doplňkovými grafickými výstupy.

2 TEORETICKÝ RÁMEC

Teoretické ukotvení problému je, stejně jako problém samotný, široké. V první části teoretického rámce se budu zabývat tím nejzásadnějším, tedy formováním českého středně velkého města v druhé polovině 20. století. Práce se sice primárně zabývá transformačními procesy od počátku 90. let 20. století po dnešní dobu, nicméně deformace demokratického/kapitalistického rozvoje má původ v předcházejícím socialistickém období, kterému se věnuji v části 2.1 teoretického rámce. Transformační období, které nastalo po roce 1989, kdy se do té doby po více než 40 let socialistická společnost, hospodářství a také veřejná správa ocitly v tržním prostředí, přineslo, a přináší dodnes, mnoho nových procesů a problémů. Těmi se zabývá podkapitola 2.2.

Významným prvkem a platformou pro funkční využití historického centra města je bezesporu veřejný prostor. V kapitole 2.3 je proto věnována pozornost nejen podobě a funkcím, jaké by měl veřejný prostor plnit, ale také dopadům využití přilehlých budov na fungování veřejného prostoru. Protože je centrum středně velkého středoevropského města zároveň stále symbolem obchodního prostoru, zejména tedy maloobchodu, zaměřil jsem se v kapitole 2.4 také na vývoj a charakteristiky maloobchodu obecně a ty specifické v transformačním období.

Závěrečná podkapitola teoretického rámce (2.5) se věnuje městu Trutnovu; stavebnímu a demografickému vývoji i historii využití centra města.

2.1 Socialistické město

Transformační procesy, které následovaly (resp. následují) po změně režimu neprobíhají ve vakuu. Změna režimu neznamena změnu realit, nicméně znamenala radikální změnu po dlouhém období stability rigidního systému. Kromě vnitřní „revoluce“ se významně projevily i exogenní vlivy. Hirt (2013) zmiňuje dva základní pohledy na socialistické a kapitalistické město a jejich vývoj. Tzv. ekologická škola (např. Van den Berg, Drewett, Klassen, Rossi, Vijverberg 1982; cit. v Hirt 2013) nahlíží na kapitalistická a socialistická města jako na produkty stejných procesů, totiž modernizace a industrializace. Ve svých podstatách jsou oba typy měst podobné, liší se v detailech či v časovém vývoji (socialistická města mají „zpoždění“ za těmi kapitalistickými). Naopak tzv. historická škola (Castells 1977; cit. v Hirt 2013) vidí rozdíly velmi zásadní a to v politicko-ekonomickém nastavení měst, které ve výsledku nastavilo odlišné cesty rozvoje. Kapitalistické a socialistické město bere historická škola jako dva autonomní konstrukty. Čím je potom formováno a co vlastně je postsocialistické město?

Pro nastínění odpovědi se v rámci této a dalších dvou kapitol (kapitoly 2.2 a 2.3) budu, mimo jiné, věnovat vlivům socialistického režimu na dnešní kapitalistické prostředí (path dependency) a novým prvkům a procesům vnesených změnou režimu do postsocialistického prostředí (path shaping); bude také diskutován vliv globalizace a internacionalizace na české prostředí a na urbánní prostor střední Evropy.

Přechod (transition) ze socialismu do kapitalismu byl proveden v různých oblastech odlišně, nicméně podstata zůstává stejná. Transformační období je dobou rozhodování o budoucím vývoji a nastolování nových pravidel, zvyků, rozvoje. Je obdobím vzniku „new path dependencies“, které mají ovlivňovat budoucí vývoj. V souvislosti s transformací (jejíž podstata je diskutována v následující kapitole) a se změnou režimu v roce 1989 a následujícím vývojem Sýkora (2008, s. 287) mluví o „znovunalézání starých před-socialistických vzorů a (zároveň) přetrvávání některých socialistických prvků“. Hirt (2013) ve stejném duchu hovoří o kontinuitách mezi socialismem a jeho „následovníkem“ – tedy tzv. postsocialismem. Transformace tedy od svého počátku naráží na „zakonzervované“ strukturální podmínky ze socialistického období – strukturální path dependencies. Zejména pak fixní prostorové struktury (např. budovy, land use a krajinný charakter) jsou velmi obtížně měnitelné.

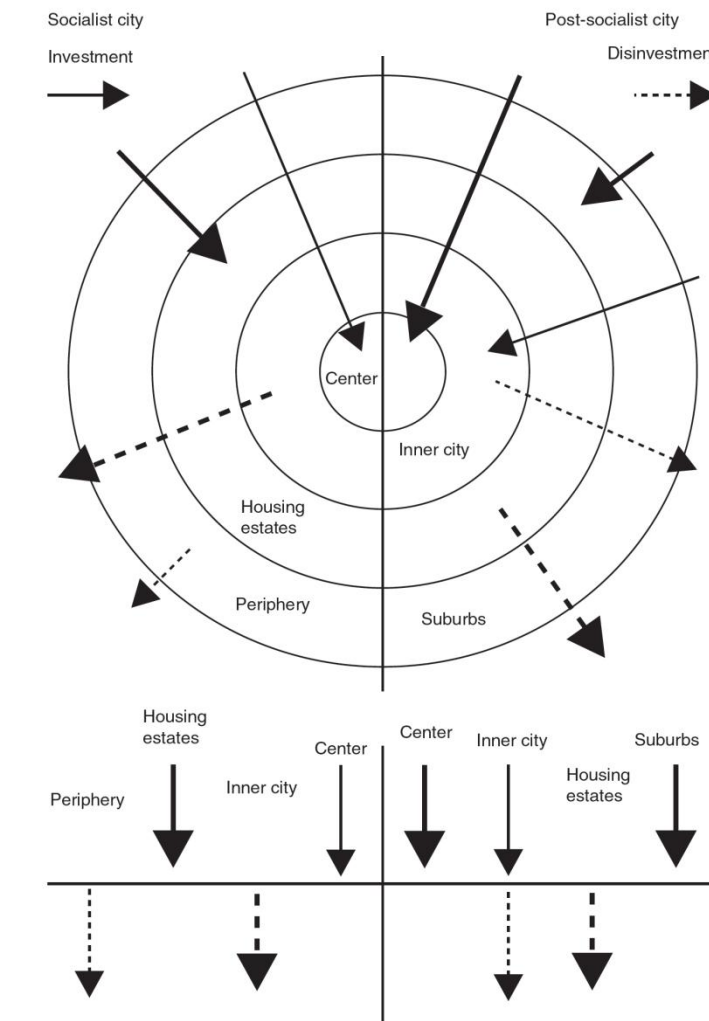
Následující odstavce se zaměří podrobněji na problematiku fungování města za socialismu, tedy v období trvajícím více než 40 let, ve kterém společnost, hospodářství i města prošly významnou proměnou a byly nastaveny rozvojové cesty (jakkoliv se ukázalo, že slepé), které ovlivňují i dnešní vývoj.

Socialismus z podstaty své filosofie se významně vymezoval vůči kapitalismu. Snaha vytvořit „novou“, socialistickou (resp. sociálně rovnou a spravedlivou) společnost se nutně promítala i do řízení a rozvoje měst. Dosáhnout ideálu socialismu bylo možné zejména eliminací mechanismů kapitalismu – tedy ve zkratce rovnoměrným přerozdělováním zdrojů eliminovat sociální nerovnosti typické pro tržní systém. V praxi se jednalo zejména o zestátnění dosud soukromého majetku, který tak přešel do společného vlastnictví a byl tedy přístupný všem bez rozdílu a dále administrativní alokace zdrojů řízená státem pod vedením komunistické strany. Nicméně Marcuse (1996) zmiňuje dilema socialistického vlastnictví, kdy při vytváření konceptu socialistického státu nebylo jasné, zda kolektivní vlastnictví znamená možnost pro všechny využívat vše či je vlastnictvím státu, který bude určovat, kdo co smí využívat, k čemu bude mít přístup – kolektivní vlastnictví by bylo jakýmsi typem soukromého vlastnictví vlády.

Veškerý vývoj podléhal centrálnímu plánování, které bylo umožněno jedině za předpokladu, že stát bude vlastnit téměř vše. Kolektivní vlastnictví půdy, pozemků a infrastruktury ovlivňovalo proces urbanizace (Enyedi 1996). S centrálním plánováním je spojena státní bytová politika, regulace veškerých cen, vč. cen pozemků, a plánování

výstavby (Sýkora 2009). Enyedi (1996, s. 102) ovšem tvrdí, že „východoevropské socialistické země replikovaly stádia obecně aplikovatelných globálních procesů urbánního rozvoje. Avšak tyto země vykazují speciální charakteristiky každé fáze urbanizace. Mají tyto dva zdroje: zaprvé opožďení ekonomické a městské modernizace a zadruhé socialistický politický systém.“

Obr. 1: Prostorové rozdíly v investicích v socialistickém a post-socialistickém městě

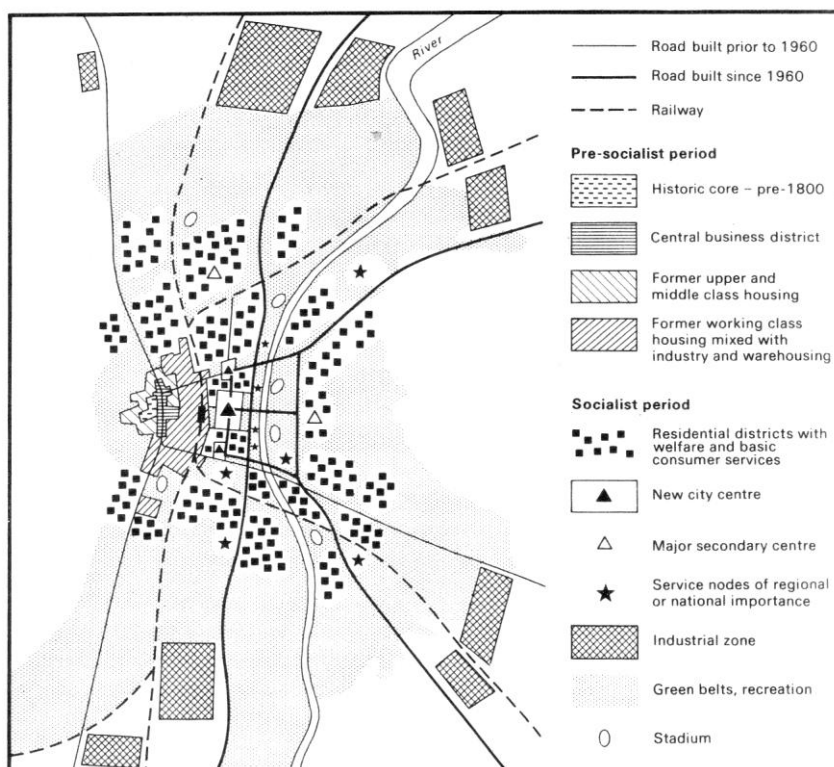
Zdroj: Sýkora 2009

Smith (1996) konstatuje, že ve vývoji postsocialistického města hraje roli jakéhosi mantinelu či do jisté míry určujícího prvku „socialistické město“ a ovlivňuje charakter budoucí společnosti. Otázkou je tedy, jaké jsou charakteristiky zmíněného „socialistického města“?

V případě socialistické společnosti a socialistického města nelze dobře říci, co předcházelo čemu. Z textu Smitha (1996), zejména v kapitole o fyzické organizaci města socialistického období, je patrné, že fyzická struktura ideálního socialistického města se měla stát zhmotněním socialistických myšlenek. V reálném prostředí, také vlivem „path dependency“ (viz výše v této kapitole a např. Smith 1996, Sýkora 2008) z dob předsocialistických ale i z časových a finančních důvodů, se nepodařilo tuto ideální představu (tzv. new cities) naplnit (Smith 1996). Nicméně představa centrálního plánování ideálního socialistického města měla tuto podobu: bude zrušeno soukromé vlastnictví, přestěhovány resp. rozprostřeny privilegované vrstvy obyvatelstva a budou aplikovány principy rovnosti (Demko a Regulska 1987, cit. v Smith 1996). Místo „new cities“ vznikla častěji „partially changed cities“ – města „částečně přeměněná socialismem, založená v dřívějších dobách“ (Smith 1996, s. 72). Navíc podmínky rozvoje (přeměny) nebyly všude stejné, opět vlivem předchozího vývoje (např. mírou zničení měst za 2. světové války).

Obrázek 2 ukazuje jednoduchý model vývoje východoevropského města. Z prvního pohledu není patrný významný rozdíl od moderních měst Západu. Je však nutné upozornit na specifické charakteristiky urbánních oblastí při bližším pohledu. Socialistická města vykazovala obecně vyšší hustotu zalidnění a kompaktnost. Je to dáno centrálním plánováním výstavby a absencí soukromého vlastnictví půdy resp. stavebních parcel. Výstavbu sídlišť na periferiích měst případně chatové osady v dostupné vzdálenosti od měst nelze považovat za projev suburbanizace, která v té době probíhala na Západě (Hirt 2013). Významný je rozdíl vnitřního města a nových resp. za socialismu zbudovaných částí a to hlavně z hlediska uniformity. Vnitřní město vykazuje větší heterogenitu fyzické i socioekonomické stránky. Uniformita socialistické výstavby byla také dána ekonomickou výhodností stavět prefabrikované panelové domy a industriální komplexy ve velkém měřítku. Kromě toho, tento rychlý vývoj propagoval ekonomickou sílu socialismu navenek (Hirt 2013). První socialistická sídliště byla budována v Sovětském svazu. Významné problémy s dostupností bydlení si počátkem 40. let vymohly pozornost urbanistů a započala výstavba sídlišť v podobě jakýchsi „mikrorajonů“ o plánované kapacitě do 15 000 obyvatel. Spojením mikrorajonů vznikaly residenční komplexy o kapacitě až 50 000 obyvatel a celé urbánní komplexy čítající až 300 000 obyvatel. Normy na služby a obchody daly vzniknout rovnoměrné síti restaurací, škol, zdravotnických zařízení, obchodních domů apod. Charakteristická byla unifikace sídlištních komplexů (Smith 1996). V Československu v 80. letech dosahovala výstavba bytů průměrného počtu 50 000 ročně (Hirt 2013).

Obr. 2: Model prostorového růstu východoevropského města

Zdroj: Smith (1996)

Důvodem, proč se zabývám v teorii výstavbou sídlišť, je ten, že pozornost zaměřená na výstavbu těchto „nových měst“ měla důsledek v zanedbání rozvoje vnitřních měst včetně historických center. Od 70. let, kdy městská centra již významně chátrají, dochází jednak k dílčím renovacím, ale častěji k demolicím a výstavbám zcela nových budov v historických středech měst (Sýkora 2009; viz obrázek 1). Ty však často zcela narušují ráz, funkční a estetickou hodnotu místa. Zde se nabízí také spojitost s eliminací soukromého podnikání a vlastnictví, která způsobila degradaci vztahu společnosti k místu, budovám a historickým vazbám⁴. Nicméně centra měst si udržela i přes devaluaci residenční a obslužné funkce punc prestiže. Z širšího pohledu i socialistická města vykazovala jistou nerovnost v rozmístění a významu funkcí. Centra tedy i za socialismu nabízela kulturní zázemí, pohodlí dostupnosti a estetickou hodnotu. Socioekonomicky patřilo užší centrum obecně k prestižní oblasti s dosud nejrozmanitějšími a specializovanými službami, kvalitním bydlením, které bylo přidělováno často na základě loajality k režimu a protekce členům komunistických stran a vysokým úředníkům, představitelům města apod. Vnější prsteneček kolem užšího centra však naopak vykazoval upadající úroveň. Byla to oblast chátrající s horší kvalitou bydlení,

⁴ V případě Trutnova, ale vlastně celého českého pohraničí byla tato degradace umocněna odsunem převážné části starousedlého, povětšinou německého, obyvatelstva a cíleným dosídlením cizích obyvatel z vnitrozemí nejen Česka, ale často i Slovenska (např. Bobr 2014).

kde žili lidé nižšího sociálního statusu (Smith 1996). Struktura vnitřního socialistického města tedy obecně odpovídá Burgessovu modelovému příkladu koncentrických zón.

Ačkoliv Západ již procházel od 60. let postupně fází deindustrializace a převažujícím sektorem hospodářství se stával terciér, socialistické hospodářství stále významně podporovalo zejména sekundární sektor hospodářství. Přímým důsledkem této politiky byl úpadek úrovně a rozmanitosti služeb. Jejich přítomnost je přitom charakteristická zejména pro centra měst. Hlavní roli si centra udržela zejména v případě kulturních akcí, vzpomínkových akcí a jako sídlo administrativy a reprezentace města. Rovněž, i přes snahu o sociální rovnost, zde bydleli lidé s vyšším společenským statutem. Ten se směrem od centra spíše snižoval, ačkoliv nová sídliště si držela také obyvatele střední třídy a vyššího sociálního statusu. Zejména byla však charakterizovatelná promícháním sociálních skupin a velmi nízkou sociální segregací (Sýkora 2009).

Hirt ve svém příspěvku (2013) shrnuje základní charakteristiky socialistického města. Jsou jimi podle ní zejména kompaktnost, velkorozměrná veřejná prostranství, nadhodnocení průmyslové výroby a podhodnocení služeb a vizuální monotónnost. V následující kapitole bude diskutováno, jak se 26 let po revoluci roku 1989 města změnila a kterými procesy bylo dosaženo změny.

2.2 Postsocialistické město

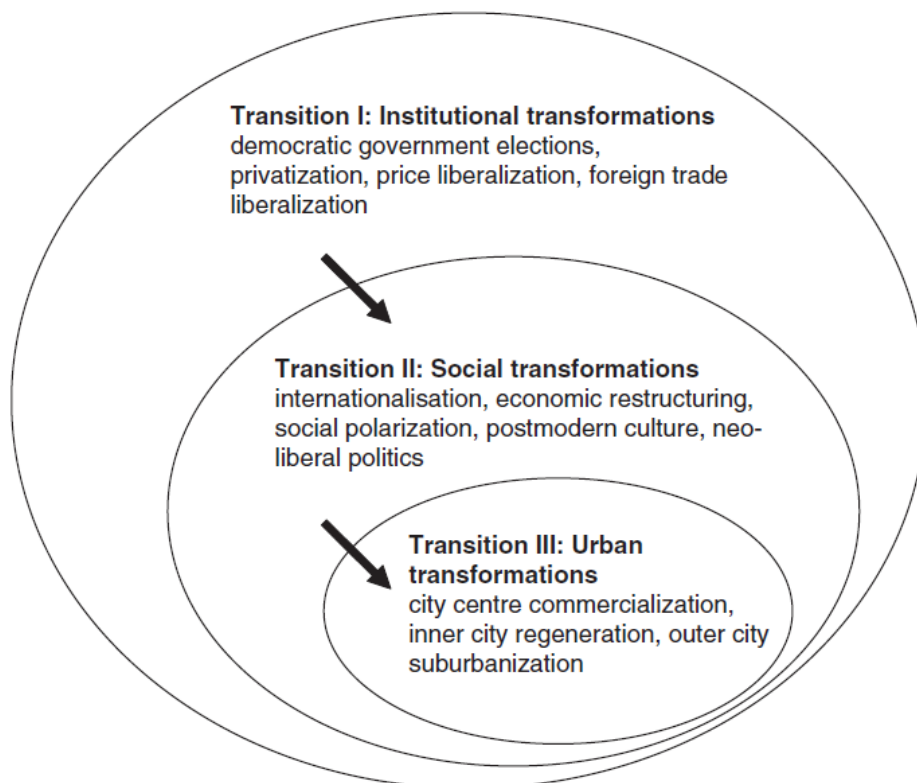
Socialistický režim se ve finále ukázal neudržitelným, konfrontace života v kapitalismu a socialismu vyšla ve prospěch kapitalistického zřízení, který počátkem 90. let 20. století slaví globální úspěch. V roce 1989 muselo nutně dojít k významným společenským změnám při návratu k tržní ekonomice a demokratickému systému. Transformační období, které bylo revolucí v Česku započato, znamenalo přerod socialistického státu ve stát postsocialistický.

Někteří autoři (např. Sýkora 2000, Hirt 2013) se zabývá existencí a platností post-socialismu. Co postsocialismus znamená pro společnost, pro hospodářství, pro urbánní strukturu. Hirt (2013) konstatuje, že z materiálního (fyzického) hlediska je evidentní, že se středoevropská města v zemích, které prošly socialistickým obdobím, liší od těch na Západě. Městské struktury postavené za socialismu nelze hned vymazat z reality. Pravdou také je, že i západní města prošla modernistickým obdobím výstavby a některé části se od socialistických struktur příliš neliší. Co je charakteristické pro městský postsocialismus je zejména funkční proměna měst. Hirt (2013, s. 8) zmiňuje, že „sídlíště dnes obývají jiní lidé, hlavně nižší střední třídy, než za socialismu, změnilo se prostorové využití – zelené plochy byly zastavěny novými budovami, staré domy byly opraveny, získaly barevnou fasádu,

reklamní loga apod. Město již není tak kompaktní, jako za socialismu, realizují se soukromé projekty. Průmysl ustupuje službám (procesy deindustrializace a komercionalizace).“ „Města ztratila, snad v dobrém slova smyslu, provždy svou disciplínu a uniformitu, které byly vystřídány kaleidoskopickým a kosmopolitním výrazem“ (Hirt 2013, s. 8). Toto jsou jen některé vizuální prvky přeměny společenských systémů.

Sýkora (2009, 1996) uvažuje postsocialismus jako dočasný stav přerodu socialistického státu (společnosti, ekonomiky, měst,...) v plně demokratický s tržní ekonomikou a to formou postsocialistické transformace. V první fázi se jednalo zejména o transformaci systémovou. Ta spočívala v zavedení pluralitní demokracie, tržní ekonomiky a integraci země do mezinárodních politických a ekonomických struktur. S těmito změnami byla spojena významná institucionální deregulace a vznik nerovnováhy sil lokálních a globálních ekonomických hráčů, kteří otevřením hranic získali vstup na český, resp. východoevropský trh. Dalšími procesy systémové transformace byly ty, které se snažily napravit křivdy socialismu a obnovit soukromé vlastnictví a podnikání – privatizace a v jejím rámci restituce. Pro městské prostředí, resp. centrum měst je pak stěžejní privatizace obecních domů a bytů či továrních objektů ve vlastnictví města resp. státu.

Obr. 3: Vícenásobná transformace

Zdroj: Sýkora, Bouzarovski 2011

Systémová transformace je jedním z předpokladů tzv. spontánní transformace. Ta je chápána jako evoluční adaptace na nově nastavené podmínky. Ve střednědobém časovém úseku po systémové změně se mění chování lidí, kulturní normy apod. Projevy změny systému v urbánním prostředí (morfologii měst), ve využití a podobě krajiny se objevují nejpozději (Sýkora 2008, 2009, viz obr. 3).

Sýkora (2007) zmiňuje nejvýznamnější transformační procesy, které ovlivňují vývoj postsocialistických měst. Z procesů systémové transformace zmiňuje ekonomickou restrukturalizaci, komercializaci, privatizaci či restituci. Nastolení kapitalismu bylo v rukou národní vlády, ovšem naplnění tohoto rozhodnutí ovlivnily ve velké míře nadstátní politické a ekonomické okolnosti.

Jedněmi z dominantních procesů po roce 1989 se staly privatizace a v jejím rámci restituce státního majetku. Tyto procesy se významně dotkly i center měst, kde byl často privatizován bytový fond a komerční prostory (obchody, služby apod.). Marcuse (1996) odmítá všeobecný názor, že privatizace v postsocialistických zemích znamenala napravování pokřivených principů za socialismu. Před právem soukromého vlastnictví je upřednostněno (nebo mělo by být) právo společnosti resp. soukromé vlastnictví vychází ze společného (veřejného) vlastnictví. V souvislosti s privatizací ekonomických subjektů Marcuse (1996) tvrdí, že byly privatizovány primárně za účelem zvýšení efektivity produkce a optimalizace výdajů a distribuce. „Zde je otázka profitu podřízena otázce užitečnosti; využití některých položek je výhodnější kolektivně nikoliv individuálně (například doprava, řízení měst apod.) a spravedlnost, právo a veřejný zájem mohou hrát větší roli než efekt růstu“ (Marcuse 1996, s. 120). Privatizace tedy není lékem na vše a nemusí mít pouze kladné efekty. J. W. Turner (1941, cit. in Marcuse 1996, s. 122) říká, že právo na majetek „není soubor pravidel, které určují, co mohu či nemohu dělat s vlastněnou věcí, ale soubor pravidel, určujících, co ostatní mohou či nemohou při omezování mého práva na věc a co já jako vlastník) mohu či nemohu při omezování jejich práva k mé věci.“ Legislativa (stát) vytváří podmínky (právo) soukromého vlastnictví, které jednotlivci vlastní. Státní vlastnictví je se soukromým neustále propojené.

Marcuse (1996) uvádí generalizovaný model privatizace a zmiňuje účastné komponenty tohoto procesu.

- předsocialistické právní formy
- zavedení státního socialismu
- reformy v rámci státního socialismu
- ústavní zavedení transformace
- příprava generalizované legislativy odstátnění, decentralizace, pravidel soukromého vlastnictví

- restituce předchozím majitelům
- implementace legislativy včetně rozlišení vlastnictví, rozlišení budoucích vlastníků, právní procedury k uznání vlastnických práv
- regulativy land use, zavedení kontrolních mechanismů a plánování
- formulace komplexní bytové politiky

V rámci procesu privatizace došlo k decentralizaci části rozhodovacích pravomocí o prodeji majetků na nižší samosprávné jednotky. Města tedy převzala z určité části dříve státem vlastněný majetek a rozhodovala o jeho osudu sama (Marcuse 1996). S nastolením tržní ekonomiky, deregulací a liberalizací cen a privatizací se majetek státu resp. měst započal dělit mezi velké množství soukromých subjektů, zahraniční nevyjímaje. Změnil se také prostorový charakter investic, náhled na jednotlivé části měst. Zejména v prvních letech transformace se projevila přirozená prestiž center, která byla v období socialismu zanedbávána a byl zde tedy výrazný „rent gap“ – rozdíl v potenciálu využití a ve stávajícím využití a stavu. Centra měst (středně velká města nevyjímaje) zažila rozkvět, kdy v nich dochází k funkční transformaci, fyzickému zatraktivnění, oživení a diverzifikaci funkcí. S nárůstem prestiže stoupla i cena nemovitostí a pozemků v centrech měst. Zároveň např. z důvodů prostorové omezenosti odcházejí některé subjekty, firmy do postupně zřizovaných administrativních a průmyslových zón mimo centrum a vznikají tak centra sekundární, mnohdy do jisté míry nahrazující funkce center historických (Sýkora 2007). Do středně velkých měst fenomén dekoncentrace aktivit mimo centrum dochází později.

S procesem privatizace je spojena určitá soutěž o vlastnictví půdy a pozemků. S nástupem kapitalismu se do Česka přirozeně dostal fenomén konkurence, který se projevuje i mezi sídly (obcemi, městy). Metka (2007) nahlíží na města jako na oblasti střetu zájmů mnoha uživatelů, kteří si konkurují, ale i doplňují. Městský ekosystém pak charakterizuje významnými energicko-materiálovými toky. Kvalita života je pak závislá na ekonomickém rozvoji, ale i vytváření příhodného životního prostředí. Kapitalistický systém, založený na růstu ekonomiky, progresu, vývoji, odbrzdil hon za stálou prosperitou měst a jejich hospodářským úspěchem. Ovšem při přirovnání městského prostředí k tomu přirozenému, jeví se neustálý růst jako nebezpečný a nesmyslný, neboť vytváří stále novou nerovnováhu (Metka 2007). Harvey Molotch (1976; cit v Jonas, Wilson 1999) uvádí v rámci svého konceptu „the Urban Growth Machine“ základní skupiny zájmů v kapitalistickém městě: koalice (zejména) developerů, realitních kanceláří a bank, která má zájem profitovat z nakupování majetku a prodeje pozemků; městské elity resp. městská vláda, která se snaží zajistit městu růst a běžní obyvatelé, kteří mají zájem zejména na komfortním životě ve městě. Je tedy zejména úkolem dnešních radnic vyrovnat se s tlakem konkurenčních měst a

požadavkem rozvoje, ale zajistit zároveň zachování hodnot a práv vlastních rezidentů. Děje se tak hlavně vytvářením administrativních pravidel a omezení. Jedním z důsledků tohoto procesu je i vytváření podmínek pro významné investory (konkrétně vytváření greenfields a průmyslově-obchodních zón) a snaha udržet stávající podniky.

Již předcházející odstavec naznačuje určité principy, které následovaly po systémové transformaci – procesy transformace spontánní, kdy se postsocialistické prostředí přizpůsobilo nově nastaveným podmínkám. Některé vzorce nastavené za socialismu se ukázaly být v přímém rozporu s kapitalistickými principy. Za socialismu protežovaná dělnická třída, kdy měla vyšší společenský status, následně po změně režimu, kdy se ekonomika přeorientovala postupně na terciérní sektor, tento svůj status jen těžko udržovala. Se změnou ekonomické orientace a dalšími vlivy (např. otevření trhu) souvisí i pád mnoha podniků a továren a vznik brownfields v mnoha českých městech. S rostoucím kapitálem některých jednotlivců a rodin se započala suburbanizace, kdy si lidé často plnili sen o vlastním soukromém bydlení. Mění se sociální struktura sídlišť (Sýkora 2008, Hirt 2013).

Tržní společnost se projevila také sociální diferenciací, zvyšujícím se individualismem, segregací skupin obyvatel a také procesem suburbanizace. Cox (1999) zmiňuje fenomén známý v západních městech, kdy s růstem měst je spojena i bytová výstavba a nové rezidenční oblasti pro nové zaměstnance podniků. Tyto rezidenční oblasti jsou odloučené od zbytku města a nemají vytvořeny sociální/komunitní vazby. Probíhá suburbanizace a sociální segregace. V souvislosti se suburbanizací a sociální segregací uvažuje Metka (2007), zda tyto procesy nejsou projevem degradace vnitřního města a nevyrovnaného rozvoje. Kearns a Paddison (2000) upozorňují na vzrůstající komplexitu sociálního života a také jeho fragmentaci, kdy se město stává soustavou překrývajících se vazeb na mnoha měřítkových úrovních. Existuje rostoucí sociální diferenciace a mozaika životních stylů. Cox (1999) uvádí na příkladu studie Susan Smith posun ve vnímání, co je důležitým faktorem růstu měst. Od dob Molotchovy teorie growth machine se klade větší důraz na probuzení vlastních lidských zdrojů. Příkladem budiž posilování identity lokálními akcemi, aktivitami. Identita a sociální kapitál jsou dnes důležitými potenciály pro rozvoj města.

Transformační procesy se v centrech měst projevily velmi výrazně. V první fázi se centra stala prestižní zónou, kam proudil kapitál investorů. Znamenalo to často komercializaci prostoru a oslabení rezidenční funkce. Prvotní komerční charakter center se začal měnit s postupujícím procesem suburbanizace nejen rezidentů, ale i komerčních aktivit. Změna funkce center spočívala v rozvoji služeb, turistického zázemí a společenských akcí. Co se prostorového rozložení funkcí měst týče, centra začala svádět boj s rostoucími aktivitami v zázemí měst, které jsou často dostupnější automobilovou dopravou a poskytují relativně pohodlnější prostředí a moderní víceúčelové prostory (Sýkora 2009).

Postsocialistické město se s otevřením hranic a vstupem do tržního systému ocitlo v globalizovaném internacionalizovaném světě. Městský ekosystém začal fungovat nejen na regionální a lokální, ale i na globální úrovni. Postsocialistická společnost se musí vyrovnávat se západní konkurencí jednak z hlediska výrobků a služeb, ale i z hlediska kvalifikované pracovní síly a firemní konkurence. Zatímco hlavní města se přirozeně ujala role „brány do místní ekonomiky“ a začala lákat ústředí nadnárodních firem a nejkvalitnější pracovní sílu, „úspěšná města střední velikosti poskytla levnější a schopnou pracovní sílu pro provádění rutinní produkce v rámci globální výroby“ (Sýkora, Bouzarovski 2011; s. 7). Hlavní výzvou postsocialistických měst bylo přitáhnout sofistikovanější výrobu a služby, které by kladly vyšší nároky na lidský kapitál. Kearns a Paddison (2000) uvádějí některé dopady globalizace na řízení a fungování měst: globalizace připravila obce o možnost nakládat se svým majetkem dle jejich uvážení a staly se účastníkem ve „válce o místo/vlastnictví“. Ztratily také podporu státu, který v současnosti ztrácí dříve silné postavení. Dle autorů dochází ke komodifikaci kultury, honbě za výdělků z turismu. Efektem globalizace je dle nich vyšší míra kooperace obcí a měst mezi sebou a také formou přeshraniční spolupráce. Kritický náhled na projevy globalizace však má i pozitivní stránku – střet mnoha vlivů, pohledů na řízení města, konkurence má za následek rozvoj inovativního potenciálu či rozvoj (paradoxně) lokálních komunit, kultur. Obecně tedy postmoderní globalizovaná doba znamená konec kompaktních měst (Kearns a Paddison 2000, Dear 2002).

Je obtížné definovat pojem globalizace. Marcuse a van Kempen (2000) uvádějí mnoho znaků globalizace, jako například integrace ekonomických aktivit, pohyb kapitálu a pracovní síly či poněkud obecná změna dosavadních hodnot v různých částech světa. Co také autoři zmiňují, je oslabující autorita státu při řízení a regulaci kapitálových toků či pohybu pracovní síly. Je samozřejmě otázkou, do jaké míry se globalizace může podepsat na podobě a fungování středně velkého českého města a jeho centra.

V době postupující globalizace se projevuje polarita jádrových oblastí a periferních na hierarchicky nejvyšší úrovni a funguje nová dělba práce spojená s činností nadnárodních korporací. Činnost nadnárodních firem v post-socialistických zemích je určující pro vývoj lokálních ekonomik a do jisté míry determinuje pozici regionu v globálním prostředí (Sýkora, Bouzarovski 2011). Marcuse a van Kempen (2000) zmiňují „sílu kapitálu“, který je velmi citlivý na lokalizaci, charakter pracovní síly v místě apod. Nejen v rámci státu, jak bylo zmíněno v kapitole výše, ale současně v rámci celého světa jsou města nucena svádět boj o příjmy, investice právě na jejich území. Z tohoto hlediska je vliv globalizace na česká města nesporný. Promíchává se globální měřítko s lokálním, město je fragmentováno, polarizováno a je oslabována místní komunita. Giddens (1990, cit. v Sýkora 2000) uvažuje globalizaci jako intenzifikaci vztahů na různé měřítkové úrovni, kdy lokální záležitosti/děni je ovlivňováno událostmi velmi vzdálenými.

Nijkam a Perrels (1994; cit. v Metka 2007) uvádějí jako hlavní sílu městského ekosystému schopnost přizpůsobit se sociálním, technologickým či ekonomickým změnám v dlouhodobém měřítku. Přirozená je přitom krátkodobá nestabilita, nevyrovnanost rozvoje různých městských částí. V současné době je snad možné, že se tato krátkodobá nestabilita projevuje (v negativním smyslu) v historických centrech českých měst. Jedním z důsledků transformace bylo zvýšení investic do jádrových oblastí měst a jejich komercializace. Postupem času se některé aktivity přesunuly z center do bussiness parků a obchodních zón na okrajích měst. Centra se stala lákadlem zejména pro turisty, hoteliéry a realitní kanceláře.

2.3 Význam a funkce centra

Tato kapitola se zabývá vývojem a podstatou fungování náměstí a historických center českých měst obecně. Ve své druhé polovině klade důraz na fungování veřejných prostorů, jako důležité součásti života centra.

Město je potenciálem pro vznik veřejnosti resp. politické sféry, jak to uvádí Arendtová (1959; cit. v Šuleřová 2006), který má prapůvod již v antických městech – polis. V moderním pojetí tedy náměstí, ulice, parky, nábřeží a další prostory, které jsou v kolektivním vlastnictví občanů města resp. všech, kteří se na území města nacházejí. Zejména pro vlastní občany znamená městský prostor žité prostředí, ve kterém si utvářejí vlastní identitu a sociální vazby – komunitu (Weiske 2003; cit. v Šuleřová 2006). Teprve skrze poznání pohledu jiných na svět a sdílením toho vlastního je utvářena širší realita společnosti (Arendt 2015; cit. v Šuleřová 2006). George Simmel (1971) udává neustálé konfrontování jedince s jinými názory, vjemy, konkurencí za příčinu vzniku „městské společnosti“ – na rozdíl od venkovské je dynamičtější, flexibilnější. Zároveň je městská společnost více individualizovaná a méně citlivá (emotivní), zejména v důsledku neustálých změn prostředí a konfrontací s neznámými.

„Demokratický prostor předpokládá vytvoření fóra, ve kterém se cizinci mohou setkávat“ (Sennett 2004, cit. v Šuleřová 2006). Od antických dob jsme se již samozřejmě posunuli od způsobu politického/veřejného rozhodování na náměstích, nicméně společenská úloha náměstí nezmizela. Pojem náměstí nahradil na počátku 20. století starší termín pro veřejné prostranství v centru města – trh či tržiště. Od počátku městských sídel (alespoň co se evropského kontinentu týče) je tento prostor určen především k obchodování, se kterým je spojen mezilidský kontakt. Kromě trhů se zde, zejména do konce feudalismu konala veřejná shromáždění, kázalo se zde, konala se divadelní a cirkusová představení a vykonávaly správní akty, zejména veřejné popravy a soudní rozsudky (Vondruška 2013). Trh byl od počátku středobodem veřejného dění a z tohoto důvodu i dimenzován. Na trzích se

scházely i tisíce lidí. Zároveň tento prostor vždy plnil funkci reprezentační až výstavní s honosnými budovami. Náměstí se vyskytuje nejčastěji v ose (historicky) hlavní ulice (Vondruška 2013).

Z náměstí (či trhu, tržiště) středověkého města, jehož rysy ovšem zůstávají ve většině městských center dodnes, se rozbíhaly ulice k městským branám – branské ulice. Jejich šířka a dodržená uliční čára byly předpokladem pro pohodlnou dopravu zboží na trh. Jsou tedy široké často akorát, aby se vyhnuly dva koňské povozy. Centrum měst často protínají další úzké uličky, které jsou spojnicemi těch tzv. branských. Sloužily k odvádění dešťové a splaškové vody či jako zkratky a únikové cesty v případě ohrožení (Vondruška 2013).

Tématu veřejného prostoru se od zhruba 60.–70. let 20. století věnuje značná pozornost. Jedním z prvních stěžejních děl je text Jane Jacobs o „životě a smrti amerických velkoměst“⁵, dále pak například publikace dánského architekta Jana Gehla (Gehl 2000, 2002, 2012), jenž zaměřuje svůj pohled také na mnohá evropská města. Vzhledem k tomu, že problematika veřejného prostoru není pro tuto práci zcela stěžejní, zaměřil jsem se v rámci této podkapitoly hlavně na dopady funkcí uvnitř budov, ale i komplexního rozvoje města na přilehlý veřejný prostor.

„Ve městech celé Evropy jsou středověké městské prostory neobyčejně dobře uzpůsobeny pro venkovní aktivity díky svým prostorovým kvalitám a bohatému dimenzování“ (Gehl 2000, s. 40). „Měřítko ulic a náměstí, smíšených funkcí, škála budov a vypracování detailů jsou v souladu s lidskými smysly a možnostmi pohybu a podporují přímo pěší provoz a prodlévání chodců ve městě“ (Gehl 2002, s. 14). Při porušení rovnováhy centra, kdy v něm chybí celé spektrum služeb a obchodů, oslabuje rezidenční funkce, případně rostou nároky na parkovací místa, neboť místní rezidenti jsou nuceni dojíždět za svými potřebami do jiných městských částí. „Obchodování se v minulosti postupně přestěhovalo z otevřených stánků na tržištích nejprve do malých krámků podél náměstí a ulic, později do obchodních domů a supermarketů a nakonec do stále větších nákupních center umístěných mimo město nebo v některých případech uvnitř města“ (Gehl 2002, s. 13). „Trend vývoje od živých k nežijícím městům a obytným zónám, který doprovázel industrializaci, oddělení městských funkcí a spoléhání se na auta, to vše způsobilo, že se města stala bezvýrazná a monotónní“ (Gehl 2000, s. 23). Tradice obnovování části veřejných prostorů také k rekreačním účelům, preference pěších zón a celkového zlidštění je ve městech na Západě otázkou již 60. a 70. let. Jan Gehl ve své publikaci (2002) uvádí např. Barcelonu, snahy německých a skandinávských měst o vytlačení automobilové dopravy z center apod. Regenerace

---

⁵ JACOBS, J. (1961): *The Death and Life of Great American Cities*. New York, Random House.

veřejných prostor může také tvořit protiváhu modernímu trávení času, kdy lidé využívají významně komunikačních technologií k nepřímé komunikaci.

Gehl (2000) zmiňuje tři typy aktivit ve veřejném prostoru: nezbytné, volitelné a společenské. Podporu těchto typů aktivit spojuje s tvorbou veřejného prostoru, jeho fyzickou podobou. „Jsou-li venkovní prostory nekvalitní, vyskytují se v nich pouze nezbytně nutné aktivity. Dobré prostředí umožňuje zcela jiné, široké spektrum lidských aktivit“ (Gehl 2000, s. 13). Gehl zároveň v souvislosti s centry tvrdí, že společenské aktivity zde budou povrchnější a pasivnější, neboť zde bývá velký počet neznámých lidí, není zde utvořená silnější komunita rezidentů. „Příležitost vidět se, slyšet se a setkávat se s jinými lidmi lze považovat za jednu z nejvýznamnějších atrakcí městských center a pěších zón. [...] Dle analýzy založené na zkoumání toho, kde se lidé zastavují na ulici a na co se dívají, bylo zjištěno, že nejméně zastávek bylo zaznamenáno před bankami, úřady, salóny a nenápaditými výklady například pokladen, kancelářského nábytku, porcelánu či kadeřníků. Některá dánská města zavedla vyhlášky, zakazující umisťovat banky a kanceláře na uliční úrovni, aby vyřešila problém tupých a ubíjejících průčelí“ (Gehl 2000, s. 30 a s. 97). Největší zájem ale vzbuzují jiné lidské aktivity – hrající si děti, novomanželé, pracovníci, pouliční umělci, hudebníci – jejich díla nevzbuzují takovou pozornost, jako činnost, při které ta díla vznikají. Společenský život podporují i lavičky a kavárenské či restaurační zahrádky, ze kterých je možno dění sledovat. Úzké uličky s nižšími budovami a malé vzdálenosti, které centra nabízejí, jsou pocitovány, jako intimní a osobní, příjemné a teplé. Ponoukají k procházce či konverzaci.

Obecně se Gehl (2000) ve svém textu přiklání k teorii, že společenský kontakt, nejen ten nezbytný, je základem zdravé společnosti města a nenahradí ho současné komunikační technologie. Úkolem vedení měst by mělo být upravit a formovat nejen veřejný prostor tak, aby bylo společenskému kontaktu místních napomoženo. Konkrétně vytvořit „žádoucí podmínky pro nezbytné venkovní aktivity, volitelné rekreační aktivity i sociální aktivity“ (Gehl 2000, s. 53). Samotným tématem jsou kavárenské či restaurační zahrádky, kterým Gehl (2012) přisuzuje zvláštní význam. Zahrádky plní funkci jednak odpočinku, rekreace, socializace i přítomnosti ve veřejném dění. Souvisejí se změnou životního stylu v průběhu 20. století, kdy lidé získali více volného času a kratší pracovní dobu například ve službách. „Rodiče jsou dnes v zaměstnání stále více vytížení, ale zároveň mají také více volného času, a platí to i z pohledu širší životní perspektivy. V naší společnosti se uvolnila obrovská kreativita: lidé provozují hudbu, zpívají, tančí, hrají si, cvičí a zabývají se sportem tak, jak se to nikdy předtím ve veřejném prostoru nedělo“ (Gehl 2012, s. 158). Populace stárne, ale snaží se být dlouho v kondici; sedavé kancelářské zaměstnání zvyšuje potřebu čerstvého vzduchu a pohybu. Toto jsou výzvy, které by současný veřejný prostor města měl podstoupit, totiž nabídnout alternativu sedavému způsobu života, vyplnit volný čas, nabídnout příjemné prostředí, pohyb, společnost.

Gehl (2012) také zmiňuje důležitost mísení funkcí. Trvalá přítomnost lidí v prostoru je jistou prevencí kriminality, zvyšuje pocit bezpečí. Ve večerních a nočních hodinách to mohou být i rozsvícená okna bytů, které navozují dojem blízkosti lidí. Tento efekt je zřejmý více v částech s nižšími budovami (oproti neosobním panelovým sídlištím), kde je do oken lépe vidět, což centrum obvykle splňuje. Z tohoto vyplývá důležitost rezidenční funkce městských prostorů.

2.4 Maloobchod a centrum středně velkého města

V rámci následující kapitoly je pozornost kladena na základní principy fungování a vývoj maloobchodu. Maloobchod je jedním ze základních pilířů centra města, nicméně v rámci maloobchodní sítě je charakter maloobchodu centra města jen jednou z jejích složek. Je proto důležité pochopit kontext maloobchodu v rámci celého středně velkého města a pochopit jakou roli by centrum v dnešní době mělo, co se obchodní funkce týče, hrát.

Tradiční maloobchod znamenal do poloviny 20. století zejména drobné podnikání s lokálním, maximálně regionálním dosahem. Jednotlivé specializované maloobchodní jednotky se po 2. světové válce postupně začínají být doplňovány a nahrazovány většími maloobchodními jednotkami, ve kterých se dá pod jednou střechou nalézt rozličné zboží. Tento trend souvisí s technologickým pokrokem, potřebou šetřit čas, zjednodušením dodávek zboží (Szczyrba 2006).

Tradiční je rozdělení maloobchodu (realizovaného v síti prodejen) na potravinářský a nepotravinářský. Toto generalizované rozdělení je použito zejména v kapitole zabývající se funkcemi centra (kapitola 4.2) a přiložených grafických výstupech. Potravinářským maloobchodem je rozuměn obchod převážně s potravinami, ale jsou zde zahrnuty i prodejny smíšeného zboží (resp. běžného zboží denní potřeby s určitým podílem nepotravinářského zboží). Nepotravinářský maloobchod představuje širokou škálu sortimentů. Produkty nepotravinářského maloobchodu se dynamicky vyvíjejí a jejich spektrum je proměnlivé.

Síť maloobchodních prodejen představuje prodejny odlišitelné jednak zaměřením prodeje, a také velikostí provozoven. Szczyrba (2006) uvádí následující typy charakteristické pro Evropu: specializované a úzce specializované prodejny; smíšené prodejny; plnosortimentní a specializované obchodní domy; superety; supermarkety a hypermarkety; specializované velkoprodejny a diskontní prodejny. Speciálním typem jsou pak nákupní centra, která představují kombinaci různých typů výše uvedených prodejen v rámci jednoho areálu. V současnosti i nákupní centra mohou být specializovaná či nabízet další možnosti typu rekreace, sportovního vyžití a zábavy. V Trutnově bylo zřízeno středně velké nákupní

centrum (v rámci průmyslově-obchodní zóny Krkonošská) splňující obecně předpokládanou lokalizaci tohoto typu center, tedy v blízkosti dopravní tepny „na zelené louce“.

Stěžejním faktorem maloobchodní sítě je její hierarchické a prostorové uspořádání. To je určeno především urbanistickou strukturou města a charakterem osídlení prostoru. Dle svého charakteru a umístění se ve městech mluví o stacionární urbánní maloobchodní síti. Ta se vytváří v místě velmi koncentrované poptávky. S velikostí města přirozeně roste počet i variabilita prodejen v něm. Existence kvalitní maloobchodní sítě významně zvyšuje přitažlivost prostoru. Szczyrba (2006) uvádí základní vývojové tendence v rámci maloobchodní sítě: prostorová koncentrace – zvyšování kapacity maloobchodní sítě v místě koncentrované poptávky a frekvence obyvatel; provozní koncentrace – zvětšování průměrné velikosti jednotek a sortimentní koncentrace a specializace v rámci velkoplošných jednotek, které nabízejí širokou škálu takového zboží. Z hlediska hierarchie maloobchodní vybavenosti jsou vymezeny čtyři základní typy – okrsková vybavenost (zboží denní spotřeby a velmi časté poptávky), obvodová vybavenost (doplněna o specializované prodejny nepotravinářského zboží), čtvrtěová vybavenost ve velkých městech (navíc s velkoplošnými prodejny) a centrální vybavenost. Pro město typu Trutnova by měla být charakteristická obvodová vybavenost, jelikož je typická pro města, která urbanistickou kompozicí vytvářejí části odlehlejší od centra. Město je tak rozděleno z hlediska maloobchodu na obvody (alespoň o 10 000 obyvatelích), ve kterých se (poněkud odděleně od vlastního centra) uspokojuje poptávka. Centrální vybavenost je typická pro centra měst, ta by tak měla uspokojit jak základní, tak častou i občasnou poptávku. Součástí center měst bývá obchodní dům, který je doplněn množstvím spíše specializovaných až úzce specializovaných prodejen a tato stacionární síť prodejen je doplňována ambulantní (sezónní a doplňkovou) sítí. Z výše popsaných charakteristik umístování prodejen se nabízí srovnání s Christallerovou teorií centrálních míst, kdy v ideální podobě rozmístění provozoven odpovídá obslužnému principu. Tedy že každá hierarchická úroveň v rámci maloobchodní sítě leží mezi třemi hierarchicky výše položenými úrovněmi (středisky), které jsou pro ni konkurenční. Nicméně při dnešní diverzifikaci sortimentu a různých úrovní specializace prodejen je tato „ideální“ podoba maloobchodní sítě jen obtížně naplnitelná (např. Brown 1992, Szczyrba 2006, Spilková 2012). S ideálním prostředím pracuje i koncept „tržního prahu“, kdy existence prodejny je podmíněná minimální poptávkou po nabízeném sortimentu. Pro zákazníka je rozhodující zejména vzdálenost a druh zboží. Hranice tržního prahu (v ideálním prostředí kružnice v určité vzdálenosti od obchodu) pak zahrnuje takový počet zákazníků, aby prodejna pokryla svoje náklady. Každý zákazník navíc zvyšuje profitabilitu obchodu. Spilková (2012) uvádí, že pro malou samoobsluhu může stačit 250 zákazníků, pro velká obchodní centra až 100 000 zákazníků. Při dostatečné poptávce je výsledkem rozložení prodejen poměrně odpovídající rozmístění v teorii centrálních míst (Berry, Garrison 1958, cit.

v Szczyrba 2006). Prostorové rozmístění je vysvětlováno mnohými dalšími modely (Reillyho zákony, Huffův model apod.). Stěžejní proměnnou bývá vzdálenost resp. dostupnost (včetně dopravního spojení), ale také atraktivita místa (prodejny). Svojí roli při výběru nákupního místa hraje i informovanost a subjektivní vnímání zákazníka (tímto se zabývají koncepty např. behaviorální geografie). Jones a Simmons (1990, cit. v Spilková 2012) uvádí základní faktory, které musejí obchodníci při zakládání maloobchodní prodejny vzít v potaz: prostorový dosah potenciálního trhu, vývoj trhu v čase, charakteristiky domácností a dosah konkurence. Kromě těchto faktorů jsou pro konkrétní lokality důležité podmínky pro stavbu (restrikce a omezení např. v důsledku památkové ochrany) a dopravní situace (vč. dopravy v klidu).

Věnuji-li se v této práci transformaci funkcí v centru, resp. vlivem transformačních procesů na centrum města, pak je nutné zmínit se také o procesu transformace samotného maloobchodu v Česku. V průběhu socialistického období se postupně podíl soukromého sektoru v maloobchodu snížil z téměř 93 % v roce 1948 na nulu v roce 1970. Socialistický maloobchod se vyznačoval nízkou prostorovou variabilitou. Lokalizace neodpovídala rozmístění obyvatelstva, docházelo k přetěžování infrastruktury center měst, kam se většina maloobchodu soustřeďovala, na sídlištích prodejní kapacity chyběly. Převažoval spíše potravinářský maloobchod, jehož prodejny představovaly skoro 58 % všech jednotek (Szczyrba 2005). Szczyrba (2006) zmiňuje první pokusy či plány na restrukturalizaci, do počátku 90. let státního, maloobchodu. Rozdělení stávajících státních podniků na menší, s vidinou nastavení konkurenčního prostředí, se však ukázalo nefunkční. Významným prvkem pro rozvoj maloobchodu v demokratickém Česku byla privatizace objektů, ve kterých začaly být zřizovány živnostníky a drobnými podnikateli soukromé provozovny. V rámci velké privatizace byly do soukromých rukou převedeny velké obchodní podniky. Celý proces transformace maloobchodu lze rozdělit do dvou hlavních fází a to atomizace (1. polovina 90. let) a internacionalizace (2. polovina 90. let). Ve fázi atomizace se kromě vzniku mnoha malých prodejních jednotek aktivizují i dosud k obchodu nevyužívané prostory, jako partery obytných budov či skladové a průmyslové plochy. Výstavba nových prodejních ploch vzhledem k nedostatku kapitálu a problematické vlastnické struktuře v této době není významná (Spilková 2012). Ve fázi internacionalizace maloobchodu hrálo Česko roli „pokusného králíka“ v rámci střední Evropy. „Stupeň koncentrace obchodu i zastoupení zahraničních firem na tuzemském trhu byly od počátku vyšší než v sousedních zemích. Obecně je dnes (2006) na českém trhu dokonce více obchodních řetězců, než je tomu obvykle v západní Evropě“ (Szczyrba 2006, s. 61). Dominují u nás německé obchodní řetězce. První supermarkety začaly v Česku vznikat již v roce 1995, hypermarkety a první nákupní centra pak roku 1998. Prvními velkoplošnými prodejny byly hobbymarkety s nepotravinářským zbožím, až později začaly vznikat dnes dominantně zastoupené

velkoplošné obchody s potravinami a smíšeným zbožím. Vývoj velkoplošných maloobchodních prodejen v poslední době směřuje k větší specializaci a rozvoji luxusnějších obchodních center (Spilková 2012).

Transformaci maloobchodu následovaly i jisté změny v chování lidí a jejich nákupních vzorcích. Obecně má dnes běžný občan k dispozici podstatně větší variabilitu obchodů, než tomu bylo ještě v polovině 90. let. Víceméně zmizel „průměrný zákazník“ a vyvinuly se typy lidí dle vlastních nákupních zvyklostí a preferencí. To souvisí se vznikem jisté loajality či náklonnosti k určitým značkám obchodů, které se od 2. poloviny 90. let v Česku etablovaly. „Po první fázi (transformace), která skončila v roce 1996, byl typický rodinný nákup 2–3x týdně. Lidé vesměs nepreferovali určitou značku a nerozlišovali mezi levným a drahým zbožím. Hypermarkety prakticky neexistovaly. Druhá fáze probíhala v období 1997–2001, tedy v době největšího přírůstku velkoplošných prodejen. Zákazník se v této době orientoval hlavně podle ceny výrobků. Naproti tomu ve třetí fázi, která probíhala od roku 2001, již zákazník vyhledává svou oblíbenou prodejnu či řetězec. Zákazník se chová zkušeně, požaduje, aby cena odpovídala kvalitě výrobku“ (Szczyrba 2005, s. 71). Česká společnost zaznamenala značný příklon k hypermarketům a naopak nejméně oblíbené jsou malé prodejny. Ve středně velkých městech jsou pak značně oblíbené také diskontní prodejny.

Jedním z významných témat vztahu město-maloobchod je usměrňování rozvoje maloobchodu. Rychlý nástup obchodních řetězců na český trh často významně dopadl na malé a středně velké obchodníky, jež jsou charakterističtí pro centra měst. „Každá stavba velkoplošných prodejen neohrožuje pouze místní podnikatelskou sféru, nýbrž mění, a to poměrně zásadním způsobem, stávající nákupní proudy ve městech, čímž spolurozhoduje o míře společenského života v nich. Ve výsledku dochází k systematickému přeskupování obyvatelstva většinou do periferních částí měst, kde nový maloobchod díky svým kapacitám váže na sebe značné počty návštěvníků měst“ (Szczyrba 2005, s. 81). Významným problémem současné maloobchodní sítě je značná závislost na dopravní dostupnosti. Velká obchodní centra a hypermarkety významně přispívají k přetěžování dopravní sítě a to často vzhledem ke svému umístění často mimo obydlené části a „na zelené louce“, kdy pěší dostupnost těchto obchodů, ale i dostupnost veřejnou dopravou bývá problematická (Spilková 2012).

„Zatímco největší česká města jsou již pomalu nasycena velkoplošnými maloobchodními prodejny, ohnisko nového rozvoje se přesouvá do měst menších. Velkou výhodou (prodejen) je přizpůsobení jejich rozlohy menším městům, která díky své velikosti a kupní síle neodpovídají požadavkům na fungování velkého hypermarketu. Tyto formáty dobře konkurují malým diskontům a ostatním flexibilním formátům“ (Spilková 2012, s. 37). Vznikají také expresní malé prodejny s dlouhou otevírací dobou a většinou dobrou

dostupností a polohou. Pro soukromé obchodníky jsou tyto prodejny ještě závažnější konkurencí než velké supermarkety (Spilková 2012).

Obce řeší situaci maloobchodu na svém území svými nástroji. Rozdíly v přístupu k regulaci jsou značné, některé obce volí liberální přístup, některé naopak restriktivní s velkou mírou regulace. Szczyrba (2005) hodnotí současný vývoj maloobchodní sítě v Česku za spíše živelný než systematický a upozorňuje, že leckde (neuvádí však konkrétní příklady) se rozvoj stává spíš dílem představ investorů a lobbistů na radnicích, než že by byl tolik respektován veřejný zájem. Hlavní nástrojem měst je územní plán či jeho konkretizace v rámci regulačního plánu určující funkční vymezení a lokalizaci ploch. Obecnou snahou měst v západní Evropě je tak územním plánem přispět například k revitalizaci starých průmyslových areálů v centrech, či lepší využití proluk ve stávající zástavbě a předejít tak dalšímu rozšiřování obchodních zón při okrajích měst. Szczyrba (2006) v této spojitosti uvádí příklad brněnské Vaňkovky či IGY v Českých Budějovicích. Cílem mnoha západoevropských měst je, po špatné zkušenosti s upadajícím městským centrem, vytvořit opět veřejné multifunkční prostory spíše než nová monofunkční obchodní centra. K územnímu plánu lze také připočítat legislativní nástroje měst či států jako je třeba regulace otevíracích dob velkých prodejen (ku prospěchu těch menších) a také strategický plán města (obce).

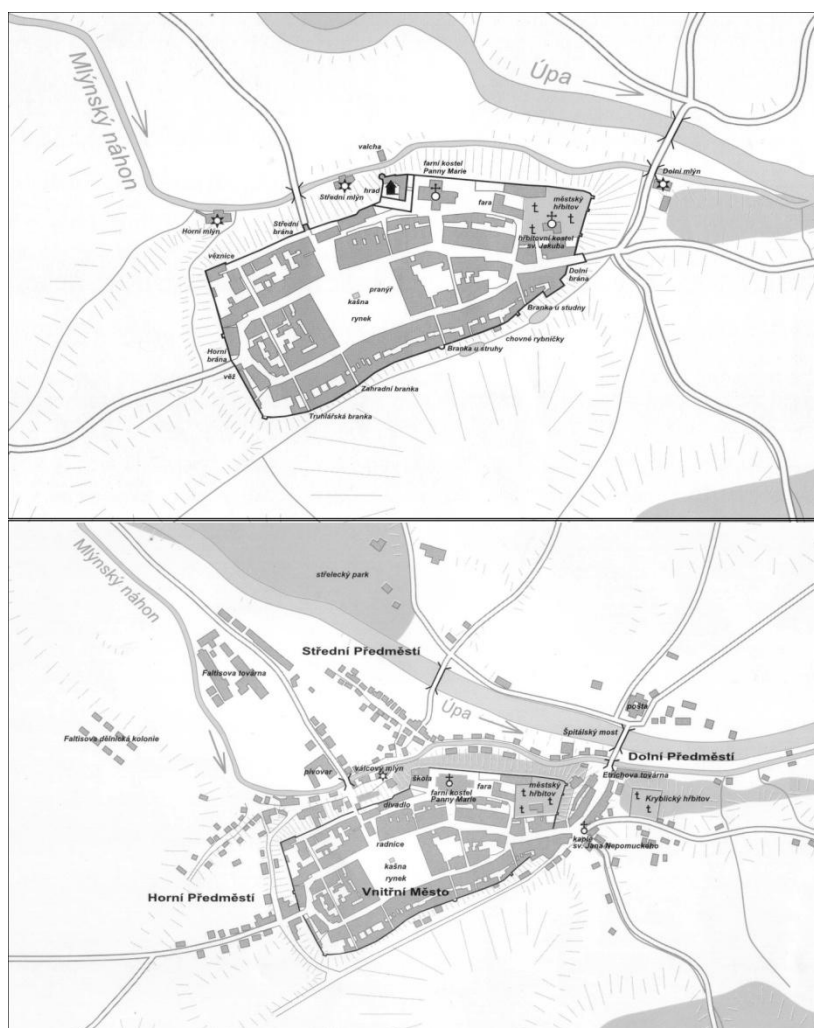
Spilková (2012) zmiňuje některé problematické aspekty regulace a koordinace výstavby a rozmístění (zejména velkoplošných) maloobchodních jednotek. Jedním z problémů je nedodržování předem daných podmínek stavebního povolení, ale i rozpor již mezi rozvojovým konceptem města a praktickou realizací. Dle studie Koželuha (2008; cit. v Spilková 2012) je nedostatečně řešenou stránkou věci jsou environmentální dopady. Pouze minimum staveb prošlo celým řízením EIA v roce 2007. V některých evropských zemích je přítom studie EIA (Environmental Impact Assessment), ale i RIA (Retail Impact Assessment) podmínkou pro zahájení stavby. Více než třetina plánovaných staveb prodejních jednotek byla směřována do měst s 20–50 tisíci obyvateli. Průměrná vzdálenost nové obchodní jednotky od centra města pak v této kategorii měst činila 1300 m. Nadpoloviční většina projektů byla plánována na dosud nezastavěné volné ploše. U zkoumaných záměrů došlo k nárůstu automobilové dopavy o 10–25 %.

2.5 Stručný historický vývoj města Trutnova a jeho historického centra

Město Trutnov je starým historickým podkrkonošským sídlem. Byl založen v blízkosti obchodní cesty do pruských zemí (resp. Slezska), která procházela Žaclěrem a později Královeckým průsmykem, v počátku 13. století. První zmínka je dochovaná z roku 1260

v listině Idíka ze Švábenic, kde je zmínka o městě (osadě) Úpě, jak zněl tehdejší název Trutnova. Osada Úpa se nacházela v místech dnešní městské části Horní Staré Město (nachází se zde nejstarší trutnovský objekt – kostel sv. Václava ze 14. století). Časté záplavy na Úpě donutily osadníky přestěhovat sídlo na vyvýšené místo, tedy do prostoru, kde je dnes historické centrum Trutnova (Just, Hybner 1991).

Obr. 4 a 5: Historický vývoj centra Trutnova

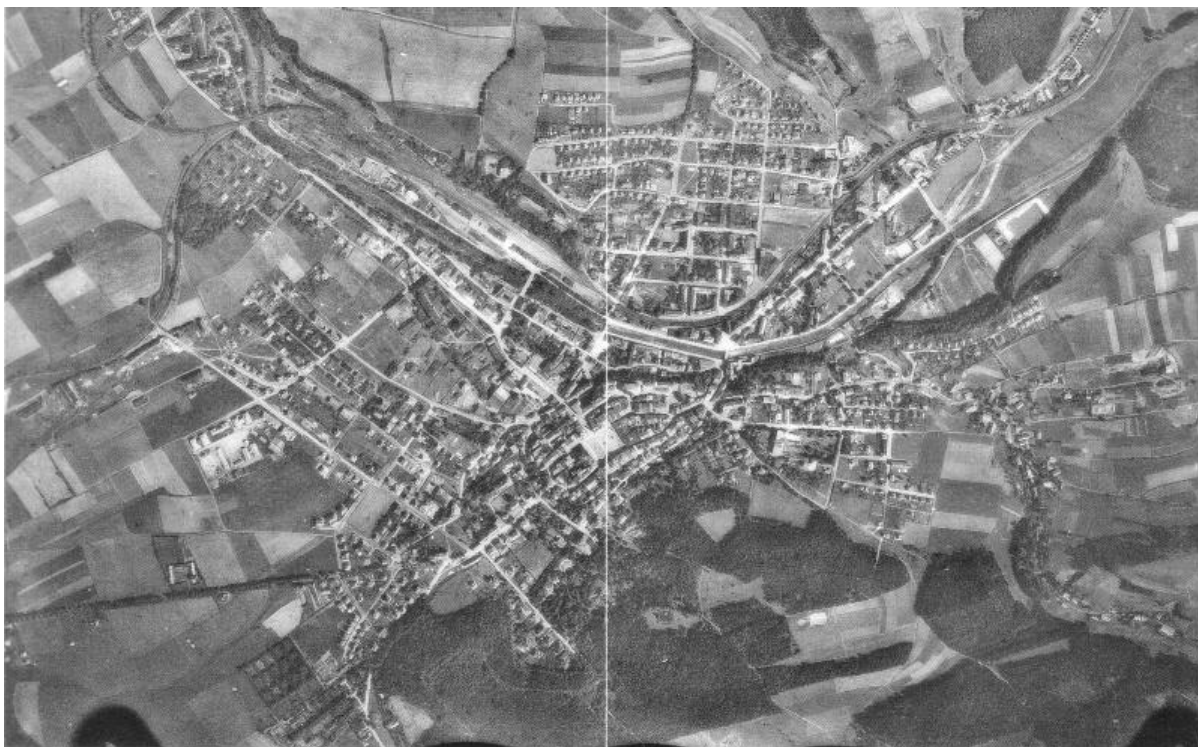
Zdroj: Historický atlas měst České republiky (2004)

Dnešní centrální náměstí (t.č. Krakonošovo náměstí) má rozměry 98x82 m. Vybíhají z něj čtyři postranní ulice (Havlíčková, Palackého, Jihoslovanská a Bulharská), které se sbíhaly u někdejších městských bran (Horní a Dolní) a ze středu severní strany vybíhá široká Horská ulice, která směřovala ke Střední bráně. Další úzké uličky mezi budovami vybíhaly k brankám v městských hradbách či tvořily zkratku mezi ulicemi (viz také obrázek Městské památkové zóny – Obr. 7 či přehledová mapa – Mapa 2).

Významný vliv na dnešní podobu historického centra měl požár, který roku 1861 zničil prakticky celé tehdejší město. Zničené převážně jednopatrové dřevěné domy byly nahrazeny vícepodlažními kamennými, postavena byla i současná novogotická radnice. Typickým rysem trutnovského náměstí jsou podloubí po všech jeho stranách. Podloubí mají i domy vždy při jedné straně přilehlých ulic. Funkce podloubí je zřejmá, totiž sloužilo jako přístřeší trhovcům a jejich zákazníkům při špatném počasí a funkci ochrany před deštěm a sněhem má i dnes (Just, Hybner 1991).

Do roku 1947 se za Trutnov označovala oblast dnešního centra s přilehlými předměstími (Střední, Horní a Dolní). K velkému rozvoji města docházelo až v době, kdy ztratily svojí úlohu městské hradby, tedy s počátkem 19. století. V tomto století dochází k obrovskému boomu textilní výroby, která určila směřování a rozvoj regionu až do konce 20. století. V prstenci kolem města (tehdejších rozměrů – tedy kolem dnešního historického centra) vznikaly textilní továrny, které doplňovaly již stávající průmyslové stavby (mlýny, pivovar apod.). K výstavbám textilních fabrik docházelo i v dnešních částech Kalná Voda, Horní a Dolní Staré Město či Poříčí a dalších. S rozvojem průmyslu začal strmě růst i počet obyvatel (viz Graf 1). Základem dnešní zástavby mimo samotné centrum se staly dělnické domky v blízkosti továren (např. dělnická kolonie Šestidomí či v blízkosti dnešního sídliště Křížík). Výsledkem tohoto rozvoje bylo, že koncentrované osídlení se začalo rozměňovat do krajiny a vzájemně propojovat.

Obr. 6: Letecký snímek centra Trutnova - 1937

Zdroj: Historický atlas měst České republiky (2004)

Zástavba se začala rozvíjet také na druhém břehu Úpy. Zde vznikla, v rámci emancipace českého národa, tzv. Česká čtvrť nesoucí znaky samostatné enklávy s náměstím, školskými zařízeními i divadlem (dnešní Národní dům). Tato část města je také opticky, ale stále i fakticky oddělena od centra jednak řekou, ale také železničním náspem.

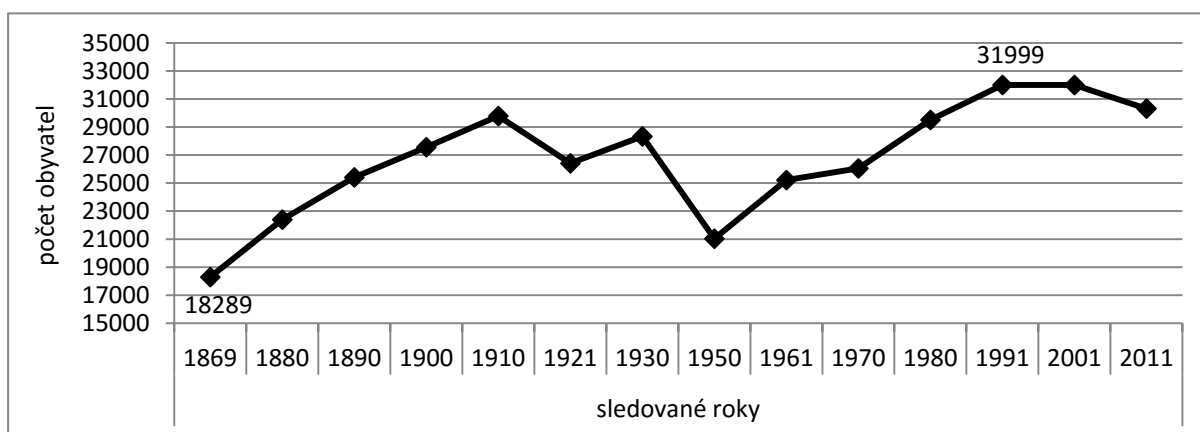
V průběhu 20. století se projevila v zástavbě města jistá nespojitost starého a nového. Historické město končilo chudými chalupami a průmyslovými stavbami kolem mlýnského náhonu, nová zástavba se tvořila až za tímto pásem. Přesto v celkovém pohledu se město vyvíjelo kompaktně dle dobových trendů, tedy rozvíjejí se vilové čtvrti a zahradní města. Na obrázku 1 v příloze 1 je vidět plánovaný směr rozvoje města a to západním směrem k Volanovu a Bojišti. K náměstí by tedy byl přístup obestavěnou Pražskou ulicí a dnešní Královédvorskou ulicí. Návrh zastavět mírně zvlněná pole a louky mezi Bojištěm, Volanovem a centrem města pod vrchem Šibeníkem nikdy nedospěl k naplnění. Naopak výrazným zásahem do rozvoje této části byla stavba průtahu městem počínaje rokem 1963, jejímž výsledkem jsou dnešní ulice Na Struze/Pražská a Husitská/Královédvorská. Nepochybně kladným příspěvkem této stavby je odlehčení historickému centru od automobilové dopravy (ta proudila bez regulace přímo přes Krakonošovo náměstí). Na druhou stranu došlo k demolici několika honosných vil někdejších prvorepublikových

zámožných osobností města a přerušení přirozeného propojení městského parku a lesoparku s centrem.

Roku 1947 bylo rozhodnuto o propojení přilehlých obcí (Poříčí, Volanov, Horní Staré Město) k Trutnovu. S nástupem socialismu je spojena významná bytová výstavba. V první fázi (v průběhu 50. a 60. let) došlo k zásadnímu rozvoji městské části Kryblice a Horní Předměstí (výstavba obytných domů v ulici Pražská) v blízkosti centra města. 70. a 80. léta přinesla zejména panelovou bytovou výstavbu do městské části Dolní Předměstí (sídlíště Stadion), Výsluní (řadové domky), Horní Předměstí (sídlíště Družba), Střední Předměstí (sídlíště Křížík a Šestidomí), ale hlavně výstavbu největšího sídlíště na Zelené Louce v Dolním a Horním Starém Městě (pro lepší orientaci viz mapa 5 v příloze 1). Před výstavbou v této části žilo kolem 3 500 obyvatel, po výstavbě zde (i přes mírný pokles žije asi 10 000 obyvatel, tedy 1/3 populace města).

Kromě výstavby ale socialistické období přineslo změny v podobě demolic a to některé zásadní v samém centru města. Mezi nejzásadnější lze zařadit demolici řady budov s byty a obchody v rámci dnešní MPZ ve Slezské ulici a dolní části ulice Na Struze v průběhu 80. let z důvodu výstavby budovy tehdejšího OV KSČ (dnešní městský úřad). Demolice probíhaly také v místech dnešního náměstí Republiky v 80. letech. Zde prakticky zmizela ulice Nová s bytovými a obchodními domy, značná část ulice Nádražní, část ulice Spojenecké a budovy naproti bývalému okresnímu úřadu (dříve součástí areálu Faltisovy továrny) v ulici Horské. Budovy dnes částečně nahradila stavba Společenského centra UFFO (dokončena roku 2011; v místě bývalo také autobusové nádraží, vietnamská tržnice

Graf 1: Populační vývoj města Trutnova 1869-2011

Zdroj: Historický lexikon obcí České republiky 1869-2011; vlastní zpracování

„Šmoulov“ a parkoviště), zbytek prostranství po zbořených budovách zaujímá velké štěrkové parkoviště. Po vyhoření sladovny pivovaru (1969) v Horské ulici (již v rámci vymezeného území pro tuto diplomovou práci) byla tato v 70. letech nahrazena obchodním domem Máj, dostavba části ulice administrativními a obchodními budovami k náměstí Republiky proběhla

na konci 90. let (Just, Hybner 1991; Řezníčková, Řezníček 2006; Trutnov v proměnách času 2016). V příloze 3 jsou k dispozici fotografie některých výše vyjmenovaných míst v centru.

Privatizace a restituce spolu s rozvojem soukromého podnikání umožnily lépe rozvinout a diverzifikovat maloobchod v centru města. V raných 90. letech prakticky neexistovaly jiné významné prodejní plochy než ty v centru. Faktorem korigujícím rozvoj maloobchodu v centru byla (a je dodnes) městská památková zóna zřízená v roce 1958. Také možnosti radnice města nastavit podmínky pro podnikání v domech v městském vlastnictví hrály roli při formování struktury prodejen v centru. Nicméně právě v období 90. let docházelo ve větší míře k převádění domů v centru do soukromých rukou. Dle kroniky města (Just 2000) bylo prioritou převést co nejvíce domů ve vlastnictví města do soukromých rukou, nicméně pokaždé je zdůrazněna nutnost ponechat stávající městské budovy v památkové zóně v městských rukou.

3 METODIKA VÝZKUMU

Metodika výzkumu se skládá ze dvou základních částí. V první fázi proběhl sběr základních dostupných statistických dat o centru města Trutnova a o městu Trutnovu jako celku. Současně proběhlo i terénní šetření, které si kladlo za hlavní cíl zjistit počet a současné rozložení obchodů a služeb a podobu veřejného prostoru. Druhá fáze se pak zaměřila na rozhovory s klíčovými aktéry, kteří ovlivňují chod centra. Následující tabulka 1 uvádí metodický postup práce.

Tab.1: Metodický postup práce

fáze	1	2	3	4	5	6
činnost	terénní šetření - současné portfolio funkcí, otevírací doby	rekonstrukce dřívějšího využití z živnostenského rejstříku a doplňujících zdrojů; vytvoření databáze provozoven	generalizace a grafické zpracování	provedení rozhovorů s místními obchodníky	provedení rozhovoru s představitelem města	interpretace získaných dat a informací

3.1 Analýza dostupných dat o centru Trutnova a širším zázemí; terénní šetření

Vymezené území pro výzkum (mapa 2 v kapitole 4.2) zahrnuje celou městskou památkovou zónu a prostor Spojenecké, Horské a Poštovní ulice včetně Malého náměstí. Ulice Horská (v úseku od Krakonošova náměstí po náměstí Republiky) je největší ulicí vymezeného prostoru a tvoří jakousi vstupní bránu do historického centra. Ulice Spojenecká vzhledem ke svému charakteru (převažující maloobchod, služby a byty) a napojení na strukturu ulic historického centra byla do vymezeného území také zahrnuta. Navíc je prostor mezi Horskou a Spojeneckou ulicí jakýmsi spojovníkem „nového“ centra (náměstí Republiky a Společenské centrum UFFO) a historického centra s potenciálem dalšího rozvoje.

Pro základní vhled do problematiky centra Trutnova je nezbytné shrnout základní údaje o centru z hlediska obyvatelstva, polohy, současného i minulého využití. K tomuto účelu posloužila data z Historického lexikonu obcí a měst (2005), kde byl zjišťován populační vývoj od 80. let dodnes v kombinaci s daty z Českého statistického úřadu. Cílem bylo zjistit zastoupení rezidenční funkce v centru města.

Současné portfolio funkcí, které centrum nabízí, bylo zjišťováno v rámci terénního šetření. Pochůzkou po městě byly zjištěny obchody a služby, instituce, ale i prázdné prostory

a otevírací doby obchodů a služeb. Výsledek je zobrazen graficky a textově popsán v části 4.2. Stěžejní částí práce bylo vytvoření databáze obchodů a služeb ve vymezeném území zachycující provozovny od roku 1992 do roku 2015 a zpracování a interpretace dat z ní. Ke kroku vytváření nové databáze jsem musel přistoupit kvůli dosud neexistující databázi právě pro transformační období. Městský úřad Trutnov byl schopen poskytnout mi pouze aktuálně aktivní provozovny, okresní archiv Trutnov či knihy zabývající se vývojem města obsahují některé údaje o provozovnách, ovšem většinou pouze do 90. let. Využíval jsem tedy internetovou verzi živnostenského rejstříku provozovanou ministerstvem průmyslu a obchodu (<http://www.rzp.cz/>). Ve vyhledávači subjektů byl zadán okres Trutnov, obec Trutnov, část obce Vnitřní Město či Střední Předměstí a postupně všechny ulice a čísla popisná v rámci vymezeného území. Údaje o provozovně (a to „platné i neplatné“ pro zobrazení provozoven, které již na dané adrese nefungují) byly zjištěny u každého zobrazeného živnostníka, který na dané adrese působil v odkazu na „údaje s historií“. Dle časových údajů o provozovně v konkrétním domě byla postupně vypracována databáze za každou ulici a číslo popisné ve vymezeném území. Samotný údaj z živnostenského rejstříku o předmětu podnikání v provozovně někdy neposkytl dostatečnou informaci o tom, co konkrétně se v provozovně prodávalo či jaká služba byla vykonávána. Bylo nutné data dohledat pomocí dalších zdrojů – zejména internetové stránky obchodu či živnostníka, zmínky v kronice města či v místním tisku, vyhledávání v katalogu Národního památkového ústavu ČR (<http://pamatkovykatalog.cz/>), či dalších rejstříků (např. <http://najisto.centrum.cz/>, <http://www.zivefirmy.cz/>, <http://www.firmy.cz/>, <http://rejstrik.penize.cz/>, <https://www.detail.cz/>). Bylo důsledně kontrolováno, zda v jiných zdrojích o provozovně souhlasí (kromě jména živnostníka či firmy) identifikační číslo osoby, popř. adresa sídla a provozovny. Dle těchto dalších zdrojů bylo možné dohledat i případné spojení osob a firem působících na dané adrese (např. <http://rejstrik.penize.cz/> či <https://www.detail.cz/>) či kooperaci více osob v rámci jedné provozovny a vytvořit tak co možná nejvíce reálný obraz maloobchodní sítě a sítě služeb. Získané informace byly finálně potvrzovány zpětně v ostatních zdrojích a také v rámci rozhovorů s živnostníky (více část 4. 3) či příležitostným dotazem třeba v rámci rodiny či okruhu známých původem z Trutnova a hodnoceny také dle vlastní zkušenosti. Jak uvádí Szczyrba (2005), plošné údaje o živnostenském podnikání skýtají mnoho úskalí vzhledem k nedůslednému poskytování informací Českému statistickému úřadu ze strany samotných živnostníků (např. neoznámení ukončení činnosti provozovny). Podrobnější analýzy maloobchodu se týkají většinou velkých českých měst (příkladem budiž studie O. Mulíčka a R. Osmana z roku 2004⁶). Výsledkem této části šetření bylo přes 1200 záznamů o prodejnách a službách působících ve vymezeném území v letech 1992–2015. Údaje byly

---

⁶ MULÍČEK, O., OSMAN, R. (2009): Průzkum maloobchodní sítě na území města Brna. [online]. Dostupné z: <http://brno.hyper.cz/maloobchod2009.pdf>. [cit. 20. 6. 2016].

zpracovány v podobě grafů či map a interpretovány v textové části (zejména v kapitole 4.2 a v rámci přílohové části 1).

Vzhledem k variabilitě prodejen a služeb bylo pro srozumitelnou interpretaci výsledků nutné jejich počet generalizovat a vytvořit relativně podrobné kategorie. Pro potravinářský maloobchod byly vytvořeny tři kategorie, pro nepotravinářský celkem 19 kategorií a pro služby 14 kategorií. Kategorie maloobchodu a služeb byly vytvořeny dle druhu zboží a dle charakteru využívání jejich produktů, tedy například kategorie „rem“ sdružuje takové prodejny, které nabízejí ve své podstatě „řemeslné zboží“ (nehledě na možné průmyslové zpracovávání v dnešní době) typu šperků, dekorativních předmětů, keramiky či skla nebo třeba hodinek. Jedná se o druh zboží nedenní spotřeby, které lidé poptávají obvykle pouze několikrát do roka například při příležitosti svátků a narozenin. Podobně vznikaly i další kategorie včetně kategorií služeb. Kategorie přitom jsou stále poměrně podrobné, aby nestíraly variabilitu provozoven v centru města. Tabulka 2 nabízí přehled kategorií, vysvětlení použitých zkratk a typ obchodu/služby, kterou kategorie obsahují.

Tab. 2: Přehled kategorií maloobchodu a služeb

	kategorie	zkratka	služby, obchody v kategorii zahrnuté
potravinářský maloobchod	specializovaný obchod	spec	řeznictví, pekařství, lahůdkářství, sýrašství, ovoce/zelenina apod.
	obchod se smíšeným zbožím	mix	prodejny potravin s možným zastoupením i nepotravinářského sortimentu
	trafika	traf	trafiky
nepotravinářský maloobchod	řemeslné výrobky	rem	zlatnictví, šperkařství, hodinářství, keramika, bižuterie, prodejny skla, rukodělných předmětů apod.
	knihkupectví	knih	prodejny knih
	outdoorové vybavení	armyout	armyshopy, rybářské potřeby
	textilní zboží	tex	prodejny textilu a oblečení (vč. spodního prádla, svatebních šatů, dětského oblečení apod.)
	elektrotechnické zboží	elektrotech	prodejny elektroniky (vč. počítačové techniky), nářadí, elektrosoučástek apod.
	sportovní vybavení	sport	prodejny sportovního vybavení (vč. cykloprodejen)
	zverimex	zver	zverimexy, chovatelské potřeby
	drogerie	drog	prodejny drogistického zboží
	květinářství	kvet	květinářství
	zahradnické potřeby	zahr	prodejny zahradnických potřeb
	papírnictví	pap	papírnictví
	hračkářství	hra	hračkářství
	obuvnictví	boty	prodejny obuvi
	vybavení domácnosti, domu	byt	prodejny nábytku, koberců, bytových doplňků a vybavení neelektronické povahy
	starožitnictví/antikvariát	star	starožitnictví a antikvariáty
	optika	opt	optika
	hudebniny, prodejna hudby a zvukových nosičů	hudb	prodejny s hudebními nástroji, audio a video nosiči
	secondhand, zastavárna/bazar	bazar	prodejny s použitým zbožím
	sexshop	sex	sexshopy
	služby	finanční služby	fin
administrativa		adm	účetnictví, právní služby, úřady, vzdělávací instituce
péče o tělo		telo	kadeřnictví, manikúra, pedikúra, rehabilitace, masáže apod.
restaurace		rest	restaurace, vinárny, cukrárny, kavárny, pizzerie apod.
bistro, rychlé občerstvení		bistro	rychlé občerstvení, pizza, kebab apod.
herna		herna	bar, herna
služby týkající se stavebnictví		stav	projektové kanceláře, realitní kanceláře, architektonické ateliéry
grafické služby		graf	fotoslužby, inzerce, redakce novin, kopírovací služby a tisk
lékárny, zdravotnické služby		lek	lékárny, zdravotnické služby (ordinace)
ubytování		hotel	ubytovací zařízení (zahrnují přidružená restaurační zařízení)
služby týkající se dopravy a cestování		cest	cestovní kanceláře, dopravní kanceláře
pohřební služba		hrob	pohřební služba
mobilní operátor		mob	sídlo pobočky mobilního operátora
hudební klub, diskotéka		disco	hudební klub, diskotéka

3.2 Rozhovory s klíčovými aktéry

Proběhlo celkem 13 krátkých rozhovorů s majiteli či zaměstnanci provozoven. Jednalo se o strukturované rozhovory s otevřenými otázkami (Hendl 2012). Známa je skutečnost, že tento způsob rozhovoru je méně pružný s ohledem na okolnosti, nicméně umožňuje snadnější vyhodnocování odpovědí vzhledem ke stejným otázkám v každém rozhovoru.

Respondenti byli vybráni dle charakteru obchodu či služby, kterou provozují. Obchody a služby v centru byly rozděleny na základní skupiny: potravinářský maloobchod, nepotravinářský maloobchod, služby. Uskutečnily se 3 rozhovory se zástupci potravinářského maloobchodu, celkem 7 rozhovorů s představiteli nepotravinářského maloobchodu a 3 rozhovory s představiteli služeb (viz tabulku 3).

Otázky byly zacíleny na zjištění motivace obchodníků a podnikatelů investovat a působit v centru, na jejich názor na fungování centra jako místa k podnikání a porovnání s jinými částmi města, události a změny, které ovlivnily jejich podnikání a také osobní pocit z centra města, případně konkretizování nápadů a připomínek k funkcím centra. Celkem šlo o 10 hlavních otázek s případnými podotázkami. Kopie pracovního listu je uvedena v přílohové části 2.

Tab. 3: Respondenti - zaměstnanci a majitelé provozoven v centru

	druh provozovny	pozice respondenta
potravinářský maloobchod	pekařství	prodavačka - dlouholetá zaměstnankyně (8 let)
	sýrárna	prodavačka, spolumajitelka
	řeznictví	prodavač (řezník)
nepotravinářský maloobchod	optika	prodavačka
	obchod s textilem	prodavačka - dlouholetá zaměstnankyně (16 let)
	obchod s textilem	majitelka
	cykloobchod	majitel
	obuvnictví	prodavačka - dlouholetá zaměstnankyně (20 let)
	železářství	vedoucí prodeje
	starožitnictví	majitel
služby	tiskařské služby	majitel
	kadeřnictví	zaměstnankyně
	kavárna/bar	spolumajitel

Následovaly rozhovory s představiteli města a dalších organizací. V plánu byly dva rozhovory dle návodu (viz Hendl 2012), které si kladly za cíl zjistit fungování vztahu dotazovaných k podnikatelskému prostředí v centru a fungování centra jako celku. Návodem

je seznam témat, kterých se rozhovor týkal, konkrétní otázky byly formulovány dle situace v průběhu rozhovoru.

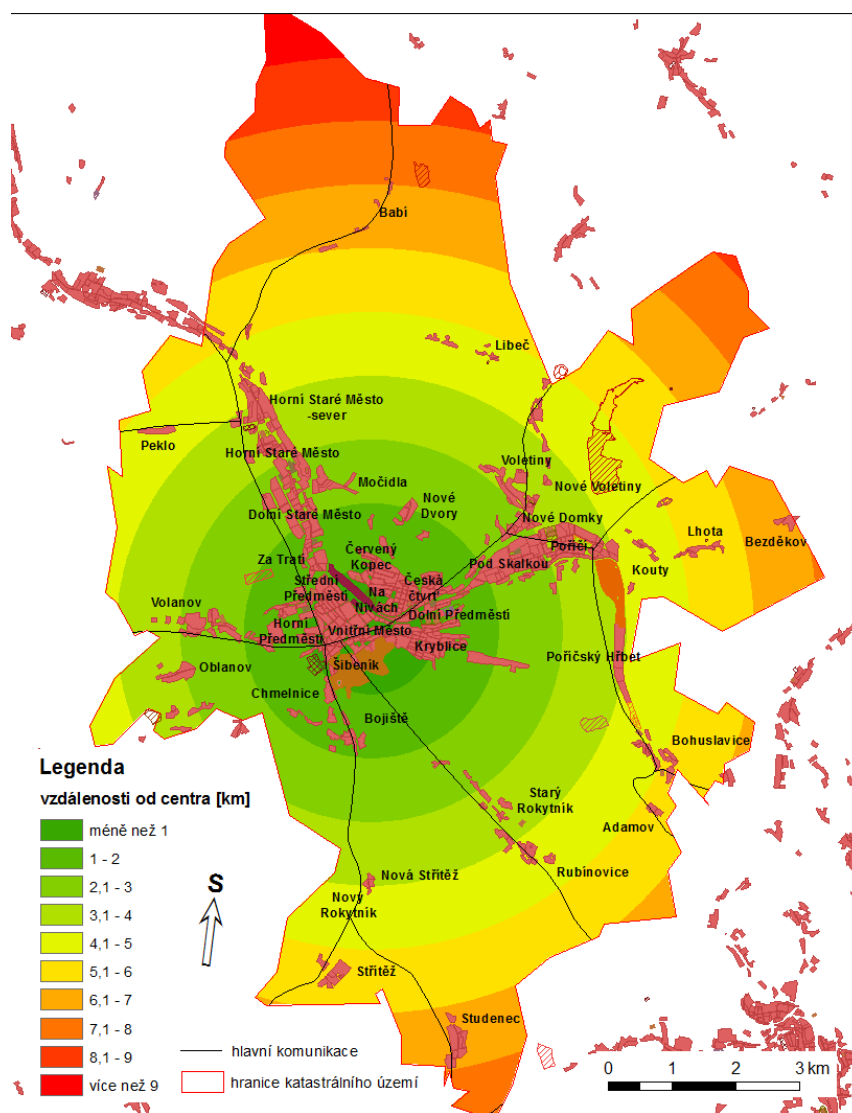
Prvotním plánem bylo udělat rozhovory s představitelem trutnovské pobočky hospodářské komory a představitelem města, v jehož gesci je rozvoj města a územní plánování. Po domluvené schůzce se uskutečnilo setkání s paní Ing. Jolanou Vašákovou – ředitelkou jednatelství pobočky krajské hospodářské komory v Trutnově, nicméně rozhovor se neuskutečnil v plném rozsahu (více v kapitole 4.3).

Zvolenými tématy pro rozhovor s představitelem města byly: možnosti radnice při vytváření prostředí centrální části města; investice do centra města a jejich charakter a budoucnost; spolupráce se subjekty (majiteli a rezidenty příp. dalšími institucemi) při spoluvytváření prostředí centra města; hodnocení stavu centra Trutnova případně s porovnáním s centry okolních měst; osobní pocit z centra města Trutnova. Rozhovor se uskutečnil po telefonické domluvě v kanceláři v budově městského úřadu Trutnov s vedoucím oddělení územního plánování na odboru rozvoje města a tajemníkem komise rady města pro výstavbu a rozvoj města Bc. Markem Hlízou.

4 EMPIRICKÉ VÝSTUPY

4.1 Prostorově-funkční vývoj Trutnova

Mapa 1: Vzdálenosti v rámci katastrálního území města Trutnova

Podkladová data: CENIA – WMS služba, dostupné z: http://geoportal.gov.cz/ArcGIS/services/CENIA/cenia_t_podklad/MapServer/WMSServer?; ARCDATA (2012); vlastní zpracování

Kapitola k prostorově funkčnímu vývoji města má za cíl popsáním vývojových trajektorií v rámci území celého města nahlédnout do funkčně prostorových procesů, které mohou ovlivňovat centrum města. Při zpracovávání dat o vývoji města zejména od 90. let 20. století po současnost jsem se zaměřil na vývoj počtu obyvatel a výstavbu domů a bytů v jednotlivých základních sídelních jednotkách v rámci katastrálního území Trutnov a rozvoj zejména obchodních a průmyslových lokalit. Na tomto místě je nutné zdůraznit, že Trutnov

je i v současnosti významně průmyslovým městem. Dle údajů z Městské a obecní statistiky Českého statistického úřadu zde výrazné zastoupení mají zejména stavební a průmyslové firmy. Z celkových asi 11 500 zjištěných podniků se těmito činnostmi zabývá skoro 3000 z nich a jsou největšími zaměstnavateli v oblasti. Z tohoto důvodu předpokládám funkční spojitost rezidenčních oblastí, průmyslových lokalit jako významných pracovních míst pro část Trutnovanů a obchodních lokalit. Lokalizace a další rozvoj těchto oblastí mohou proměňovat proudění lidí, automobilů, zboží po městě. Některé oblasti (včetně městského centra, kde existuje mnoho omezení rozvoje) se tak mohou dostat významně „mimo hlavní dění“.

Mapa 1 ukazuje euklidovské vzdálenosti od centra města (Vnitřní Město). Trutnov je rozložením zástavby poněkud specifický. Je to dáno historickým rozvojem zástavby podél řeky Úpy a to zejména od 2. poloviny 19. století, kdy se zde budovaly textilní továrny vyžadující blízkost vodního toku. S tím je spojena rezidenční výstavba pro zaměstnance těchto továren. Jak je již uvedeno také v kapitole 2.5, do roku 1947 se sídla kolem Úpy vyvíjela samostatně, od tohoto roku již společně v rámci Velkého Trutnova. Důsledkem tohoto prostorového vývoje jsou některé části města poměrně vzdálené od dnešního historického centra, přitom většinou nemají svoje vlastní přirozené centrum či je nedostatečně rozvinuté. S růstem významu některých oblastí v čase (konkrétně např. vybudování sídliště Zelená Louka v Dolním a Horním Starém Městě) se významná část obyvatel ocitla poměrně daleko od centra, co se komfortní pěší dostupnosti týče. Pohodlné a rychlé spojení se sídlištěm je dodnes umožněno zejména automobilovou a městskou hromadnou dopravou.

Současná doba (90. léta 20. a první desetiletí 21. století) ukazuje rozvoj města více na jeho okrajích. Velká přehledová mapa 5 (v příloze 1) ukazuje jednak základní funkční charakteristiky zástavby města (rezidenční, průmyslová, obchodní či administrativní funkce) a také grafy vyjádřený populační a stavební (žluté a zelené grafy) rozvoj jednotlivých částí města. Zaměřím-li se na údaje vyjádřené diagramy, je patrné, že jak populační, tak stavební rozvoj města se soustřeďuje více na okrajové části, případně se tak děje „na zelené louce“. Nejdynamičtěji se rozvíjejícími rezidenčními oblastmi jsou Červený Kopec, Nové Dvory, Močidla, Oblanov, Volanov, Bezděkov či Bojiště. Oproti roku 1991 se zde počet obyvatel i bytů zvedl i několikanásobně. Jedná se výhradně o zástavbu rodinných domů, která je oddělená větší či menší nezastavěnou plochou od kompaktního města. Většinou jsou to části ležící od 1 do 3 km od centra, přičemž dopravní infrastruktura propojující většinu oblastí (Oblanov, Nové Dvory, Bojiště, Močidla) je zastoupena hlavně silnicemi bez chodníků či cyklopruhů. Nejlépe dostupné jsou tyto části automobilem. Tato výstavba koresponduje s obecným suburbanizačním trendem a snahou bydlet mimo samotné město ve svém rodinném domě.

Dřívější samostatné historické obce (př. Starý Rokytník, Babí, Libeč, Lhota, Voletiny) se populačně ani stavebně příliš nerozvíjejí. Největší městské části (předměstí, Šibeník, Horní a Dolní Staré Město či Poříčí) zaznamenávají pouze nevýrazný nárůst počtu bytů a spíše stagnující či mírně klesající počet obyvatel. Jako celek město obyvatele ztrácí (viz graf 1). V případě vývoje počtu obyvatel a počtu domů v části Horní Staré Město – sever je třeba upozornit na pravděpodobnou změnu vymezení této části města, proto jsou v grafech nepřirozeně velké výkyvy neodpovídající realitě.

V průběhu 90. let byly vytvořeny plány na stavbu průmyslových zón, kde se dnes soustřeďují firmy zejména elektrotechnického průmyslu. Město se tak snaží vyvážit krach textilních továren. Svůj průmyslový charakter si zachovala městská část Poříčí. Toto jsou dnes významné oblasti pracovní dojížděky. Existence průmyslových podniků jak v centru města, tak v průmyslových zónách na okrajích či v Poříčí vytvářejí specifický denní rytmus oblasti (noční a ranní směny, zvýšený pohyb lidí již kolem 6 ranní). Zejména průmyslově administrativní oblast v blízkosti historického centra zajišťuje výraznější pohyb lidí přes den. Zároveň je však i zátěží pro silniční síť a klade nároky na velké množství parkovacích míst v blízkosti centra.

Významným prvkem ve struktuře města se od konce 90. let 20. století staly obchodní domy, supermarkety a hypermarkety a v neposlední řadě obchodní zóny. Byl tedy i v Trutnově nastaven trend shlukovat maloobchodní prodej a zboží do jednoho velkého areálu či budovy. Stejně jako průmyslové zóny a rozvíjející se oblasti rezidenční zástavby rodinných domů na okrajích jsou i obchodní oblasti dnes nejlépe dostupné automobilovou dopravou. Exemplárním příkladem je v roce 2011 zbudovaná a zprovozněná obchodní zóna „Krkonošská“ stojící zcela mimo obydlenou oblast při hlavní silnici (obchvatu sídliště Zelená Louka) do Krkonoš. V Trutnově jsou dnes tři významné obchodní zóny poměrně nedaleko od sebe – oblast na západní hranici Horního Předměstí (hypermarket Albert a další prodejny zejména s bytovým vybavením), výše zmíněná „Krkonošská“ (hypermarket Tesco a OBI a další doplňující prodejny) a oblast v rámci sídliště Zelená Louka (Kaufland a obchody v rámci Family centra). Tyto zóny doplňují čtyři supermarkety (dva v Dolním Starém Městě, jeden na Středním Předměstí a jeden na Dolním Předměstí).

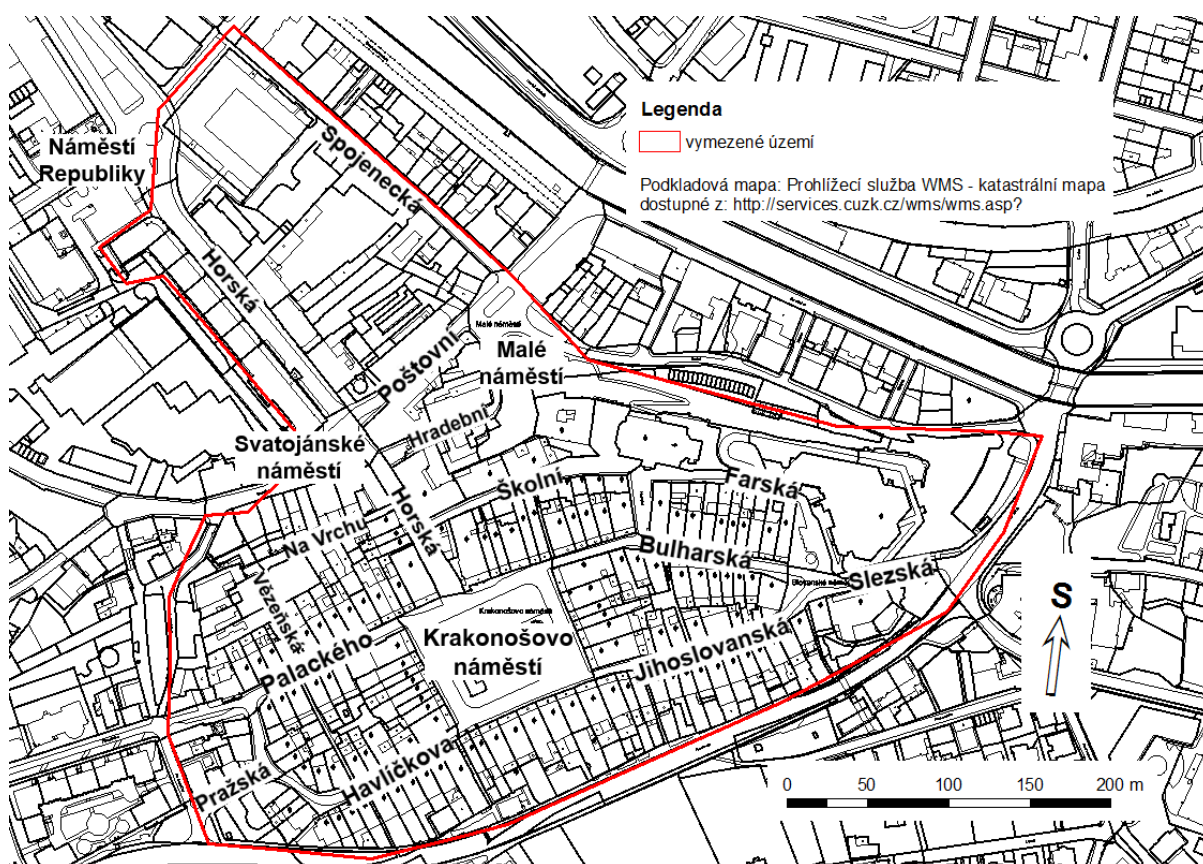
Současným trendem vývoje Trutnova je rozšiřování města do okolní krajiny a to i mimo návaznost na starší osídlení. Obecně se zvyšují nároky na přístupnost míst automobilovou dopravou, což souvisí právě se vzájemnou vzdáleností nových i starých lokalit. Historické části města populačně nerostou, některým obyvatelům ubývají, naopak poměrně dynamicky roste počet obyvatel ve vzdálenějších oblastech od centra, kde dominuje výstavba rodinných domů. Potvrzuje se tedy obecný trend (viz např. Cox 1999, Sýkora 2008, Spilková 2012 v kapitole 2).

Trend rozšiřování města do okolí v budoucnosti je potvrzen i v územním plánu města. Klade se zde již ale větší důraz na rozvíjení i historických obcí, které jsou dnes v rámci katastrálního území Trutnov, a propojování některých dnes oddělených částí s kompaktním městem. Některé oblasti v intravilánu města jsou v dlouhodobém časovém horizontu předmětem přestavby. Jedná se i o dnes průmyslovou oblast v blízkosti centra města a prostor před dnešním okresním soudem, které dle některých architektonických návrhů i dle dlouhodobých plánů města mají být multifunkčním prostorem – jakýmsi „novým a moderním centrem, který by doplnil to historické.“

4.2 Funkce centra

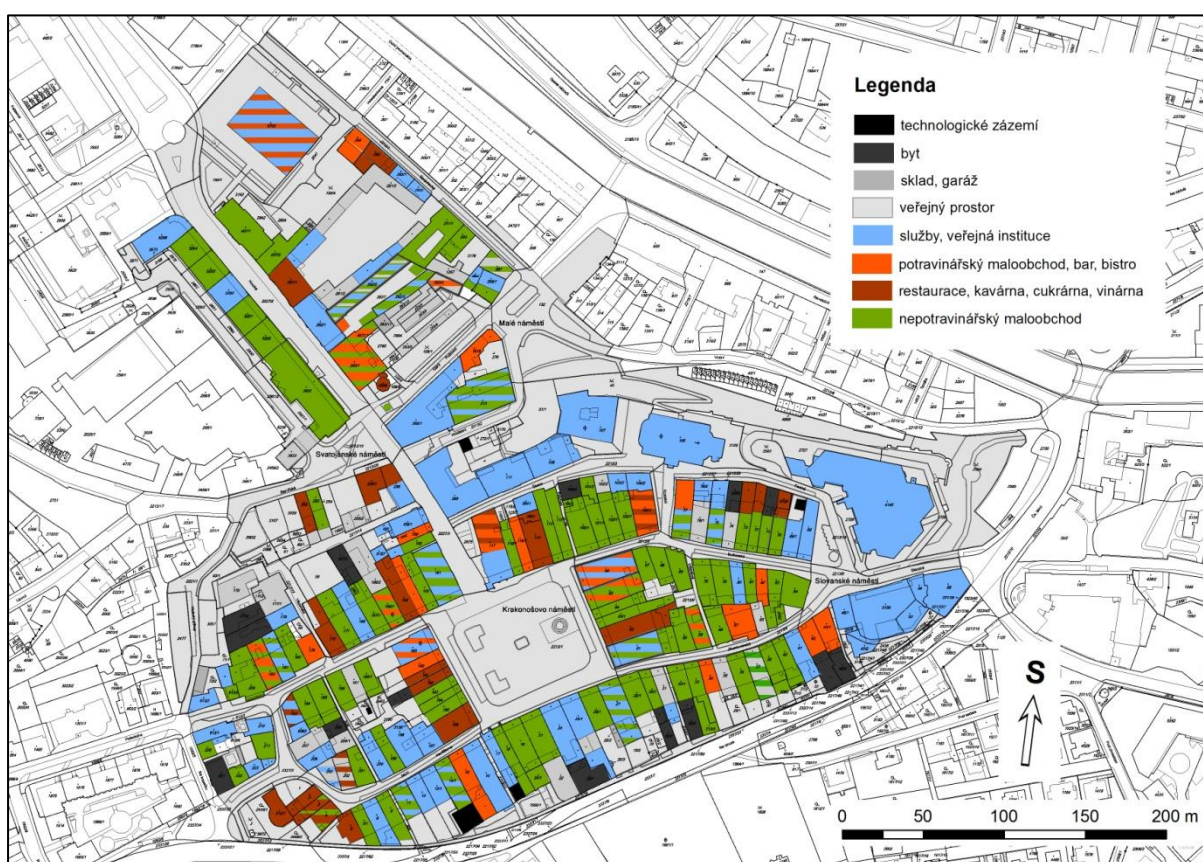
V této podkapitole se zaměřím zejména na prezentaci a interpretaci výsledků z šetření vývoje a současného stavu obchodů a služeb v centru města. Cílem šetření bylo zmapovat vývoj diversity a struktury a případně prostorového umístění prodejen a nabídky služeb a to od roku 1992 po rok 2015. Na základě znalosti základních událostí ve vývoji města, ale i nadmístních událostí, lze dle vývojových tendencí ve struktuře obchodů a služeb odhadovat hlavní vlivy, které formovaly centrum města v minulých 25 letech.

Mapa 2: Přehledová mapa vymezeného území

V první sérii map (mapy 3–5) je znázorněna současná situace v centru Trutnova. Mapy jsou výsledkem terénního šetření a doplnění údajů z živnostenského rejstříku. Lze vidět strukturu a prostorové rozmístění obchodu a služeb (včetně veřejných institucí) podle pater domů (zobrazeno je přízemí, první a druhé patro, většina domů je právě dvoupodlažních). Bohužel v rámci sledování vývoje v minulých letech již nebylo možné, z důvodu absence takových dat, znázornit strukturu a prostorové rozložení dle pater, ale pouze podle umístění v celých domech. Nicméně základní informace o umístění obchodu/služby zůstala zachována.

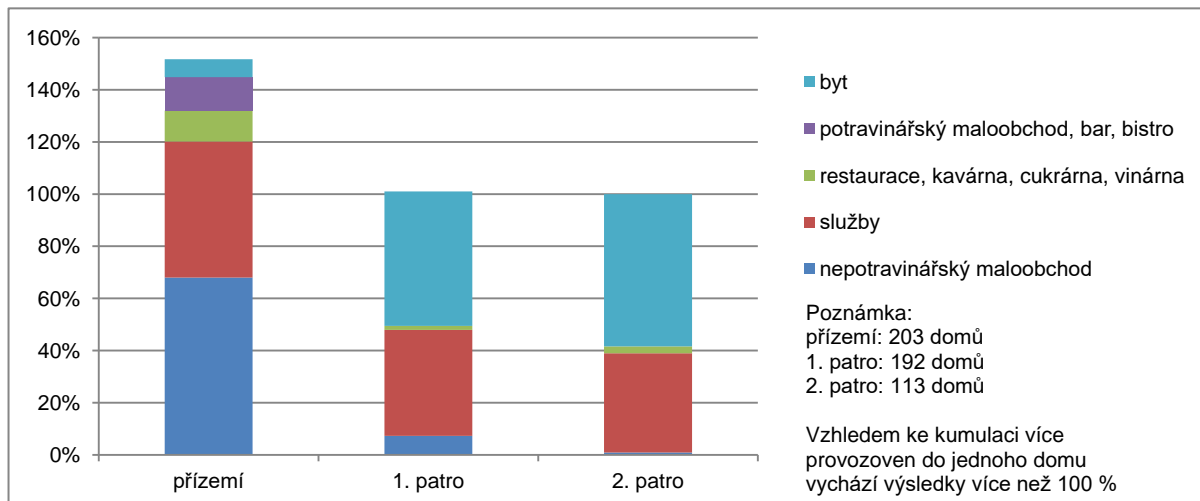
Mapy 3, 4 a 5: Prostorové rozložení generalizovaných funkcí v jednotlivých patrech domů vymezeného území pro rok 2015 (mapa 3 – přízemí, mapa 4 – první patro, mapa 5 – druhé patro)

Podkladová data pro mapy 3-5: Prohlížeč služba WMS - Katastrální mapa; dostupné z: <http://services.cuzk.cz/wms/wms.asp?>; vlastní zpracování

Graf 2: Podíly provozoven v jednotlivých patrech v roce 2015

V mapách 3–5 a v grafu 2 je patrné rozmístění maloobchodních prodejen do parteru budov, služby (kanceláře) a byty pak zaujímají spíše vyšší patra. Zatímco území městské památkové zóny – Krakonošovo náměstí a z něj vybíhající ulice, je určeno zejména pro obchod a bydlení, ulice mimo tuto zónu ztrácejí rezidenční úlohu (Spojenecká, Horská, Poštovní, prostor Malého náměstí – viz přehledovou mapu 2). Prostory v těchto ulicích byly v minulosti využívány hlavně jako skladové, domy často sloužily drobným podnikatelům jako výroby, ale i prodejny vlastního zboží. Významný je v tomto ohledu prostor mezi Poštovní, Horskou a Spojeneckou ulicí, kde dominují nízké sklady či rozlehlé dvory mezi domy, které dnes slouží jako manipulační prostor či k parkování místních prodejců, rezidentů a majitelů. Významnějším veřejným prostorem je pasáž propojující Horskou ulici s Malým náměstím v prostoru (téměř nefunkční) tržnice, zřízená v roce 1998 (dle Just 1998).

Významnou téměř neobchodní ulicí v centru je ulice Školní navazující na Farskou, jejichž historické budovy jsou obsazeny vzdělávacími institucemi, sídlí zde Podkrkonošské muzeum, je zde hlavní trutnovský kostel (Nanebevzetí Panny Marie). Farskou ulici ohraničuje budova z 80. let, jež je sídlem městského úřadu, která zároveň tvoří jednu stranu Slovanského náměstí, kde je také ubytovna mládeže a galerie města. Z centra severovýchodním směrem vede Slezská ulice, jejíž stavební vývoj je popsán v kapitole 2.5. Dnes jí dominuje historická budova bývalého generálního ředitelství firmy Centrolen (dnes zdravotní pojišťovna) a mohutná budova z 80. let, kde sídlí finanční úřad a zdravotnické zařízení.

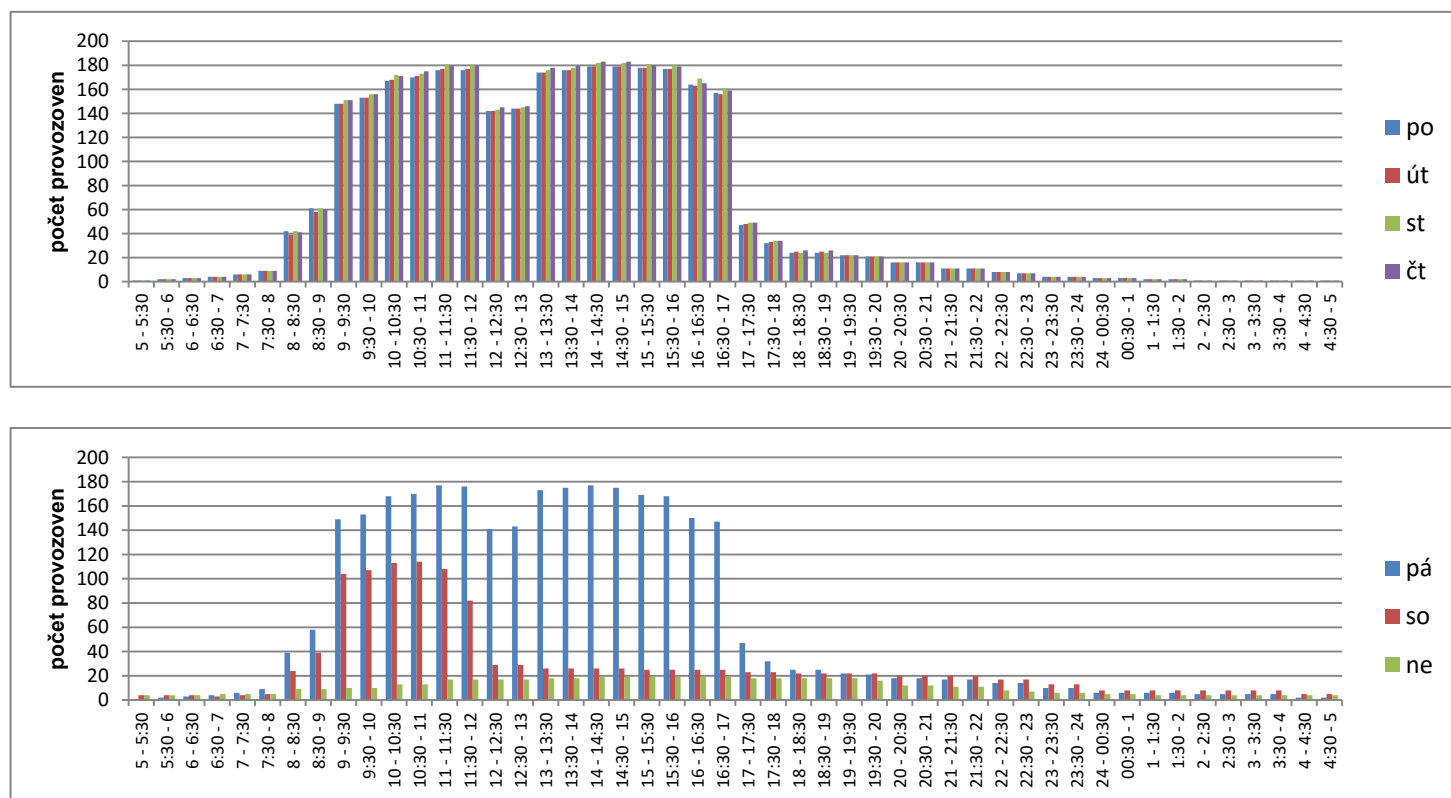
Parteru ostatních ulic v současnosti dominuje zejména nepotravinářský maloobchod⁷. Co se lokalizace potravinářského maloobchodu týče, je patrná vyšší hustota takových prodejen v severovýchodní polovině MPZ (nejvíce ve východní části Jihoslovanské

⁷ definice nepotravinářského a potravinářského maloobchodu v kapitole 2.4 teoretického rámce

ulice). Jižní strana Krakonošova náměstí, Havlíčkova a Pražská ulice potravinářským maloobchodem prakticky nedisponují. Jih Krakonošova náměstí, Havlíčkova ulice a ulice Pražská se vyznačují větším zastoupením služeb a to i v přízemní části budov. Co se dalších pater budov ve vymezeném území týče, zde poměrně jasně dominuje funkce služeb (často kancelářské prostory) a rezidenční funkce. Výjimkou jsou domy při západní straně Horské ulice (část od Svatojánského náměstí k náměstí Republiky). Obchodní dům Máj (vystavěný v 80. letech) a novější obchodní domy (dostavěné v roce 1998) sdružují zejména nepotravinářský maloobchod, v roce 2010 byla funkce obchodního domu Máj obohacena o restaurační zařízení ve druhém patře.

Obrázek o současné funkci centra doplňují grafy 3 a 4 prezentující otevírací doby provozoven během celého týdne. Je patrné, že většina provozoven otevírá v 8 až 9 hodin dopoledne a zavírá většinou v 17 hodin odpoledne. Významná část obchodů a služeb má polední pauzu. Sobotní otevírací doby zahrnují hlavně dopolední hodiny, odpoledne a pak po celou neděli je otevřeno pouze naprosté minimum provozoven.

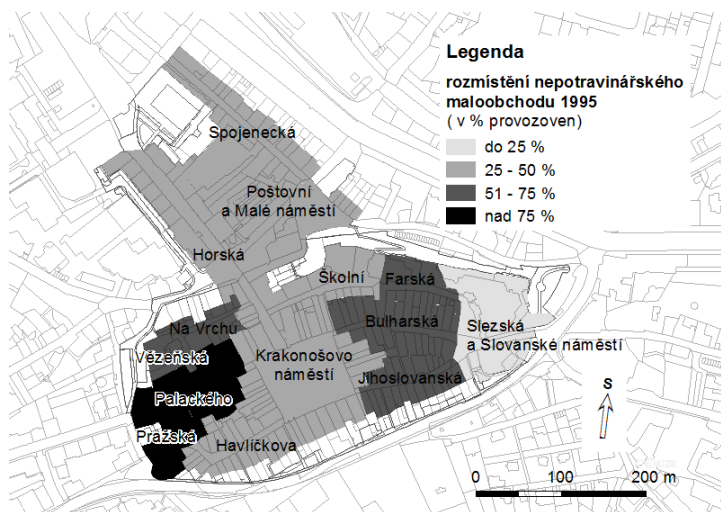
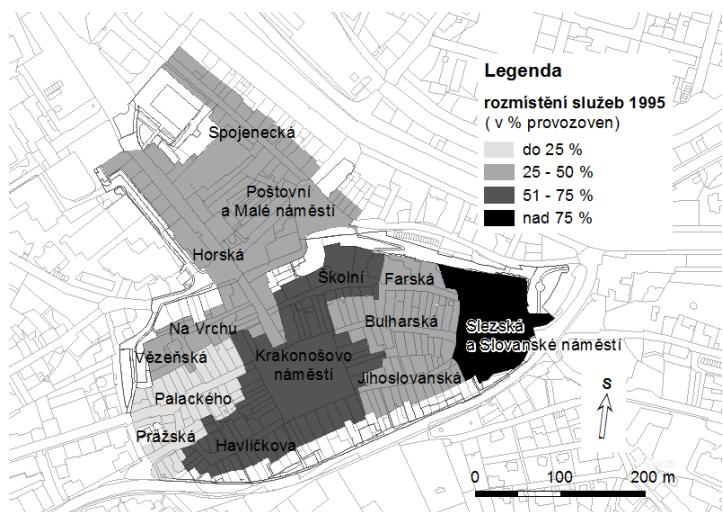
Graf 3 a 4: Otevírací doby provozoven v roce 2015

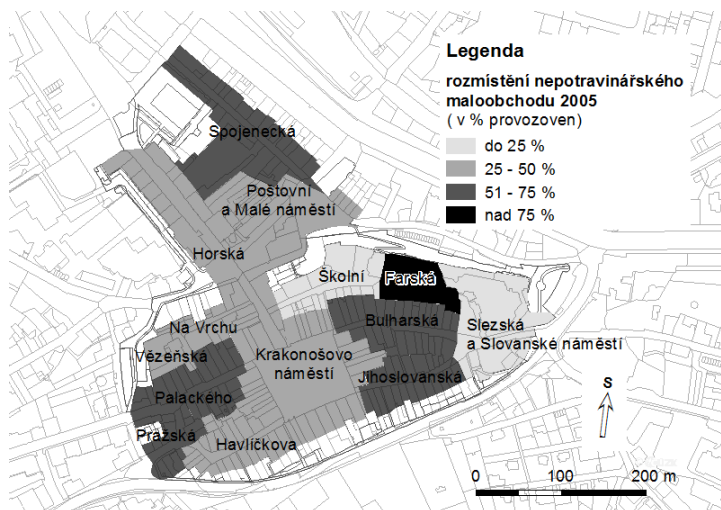
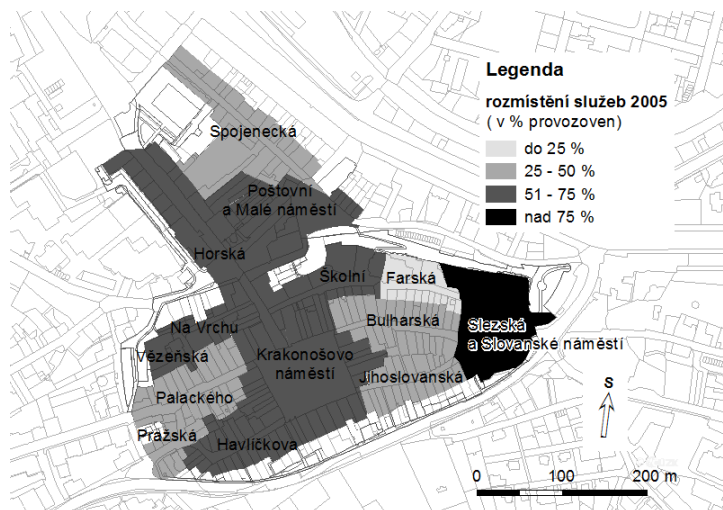
Na následující sérii map (mapy 6–14) je ukázán vývoj prostorového rozložení základních funkcí (maloobchod a služby). Podrobnější mapy ukazující vývoj prostorového rozložení funkcí dle jednotlivých budov jsou v příloze 1.

Mapy 6, 7 a 8: Vývoj prostorového rozmístění služeb v letech 1995, 2005 a 2015

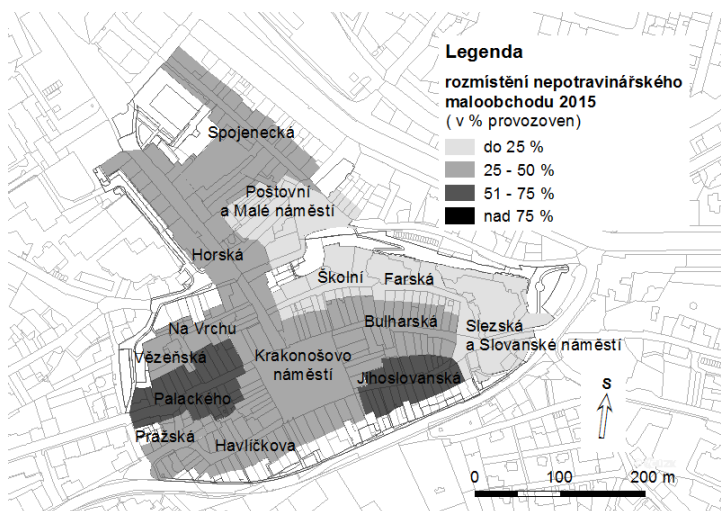
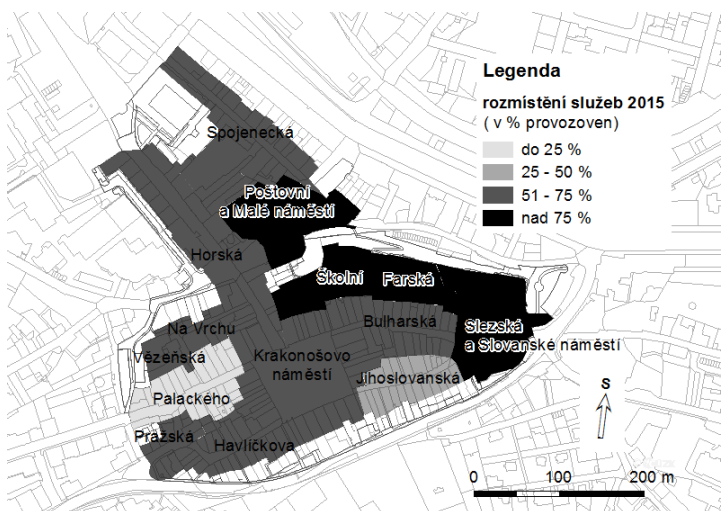
Mapy 9, 10 a 11: Vývoj prostorového rozmístění nepotravinářského maloobchodu v letech 1995, 2005 a 2015

Poznámka: podíly z celkového počtu 251 provozoven v roce 1995

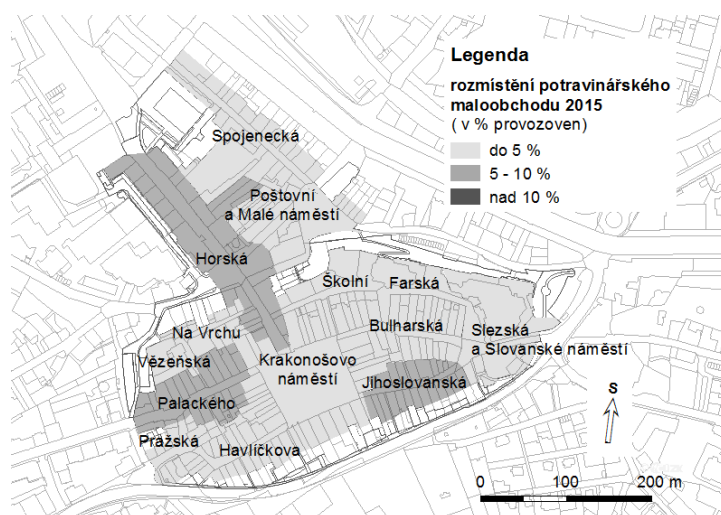
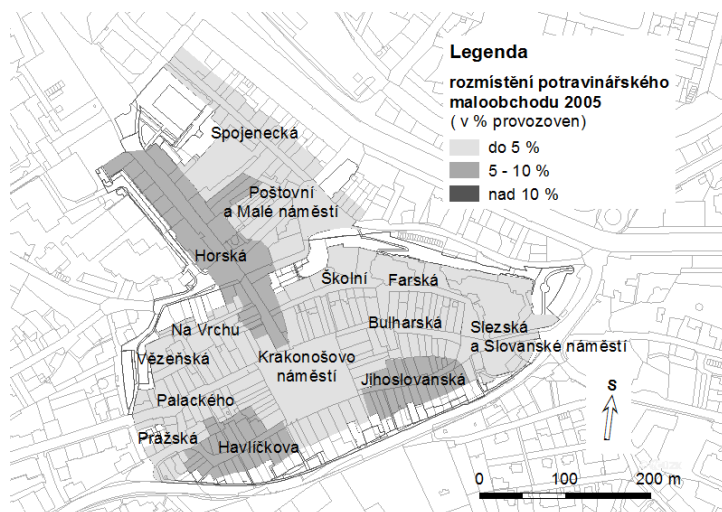
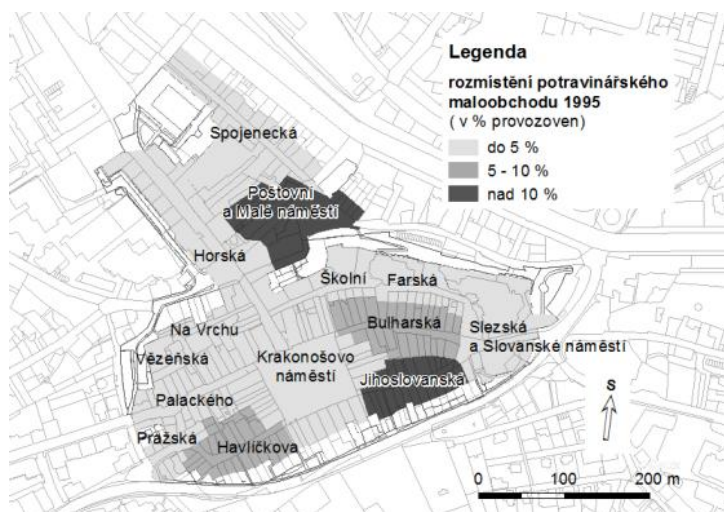
Poznámka: podíly z celkového počtu 377 provozoven v roce 2005

Poznámka: podíly z celkového počtu 404 provozoven v roce 2015

Podkladová data pro mapy 6–11: Prohlížeč služba WMS - Katastrální mapa; dostupné z: <http://services.cuzk.cz/wms/wms.asp?>; vlastní zpracování

Mapy 12, 13 a 14: Vývoj prostorového rozmístění potravinářského maloobchodu v letech 1995, 2005 a 2015

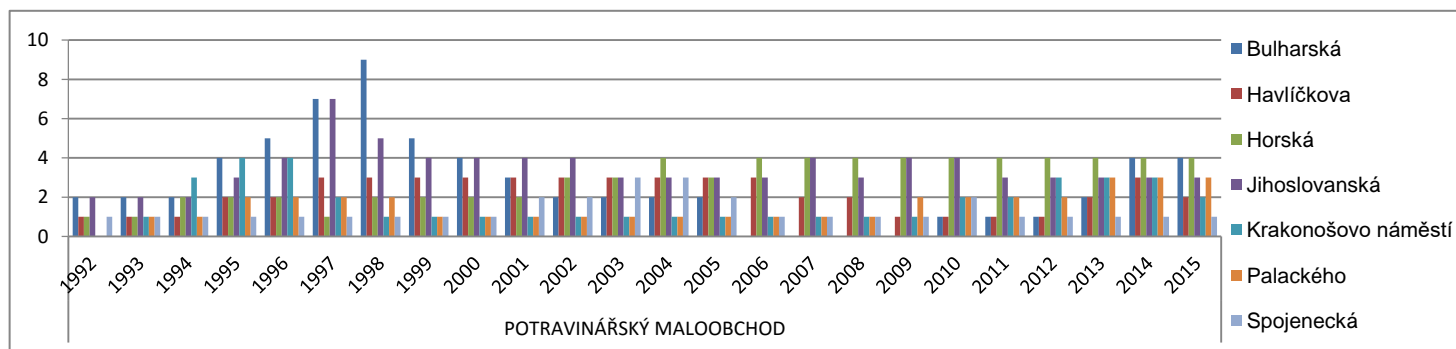
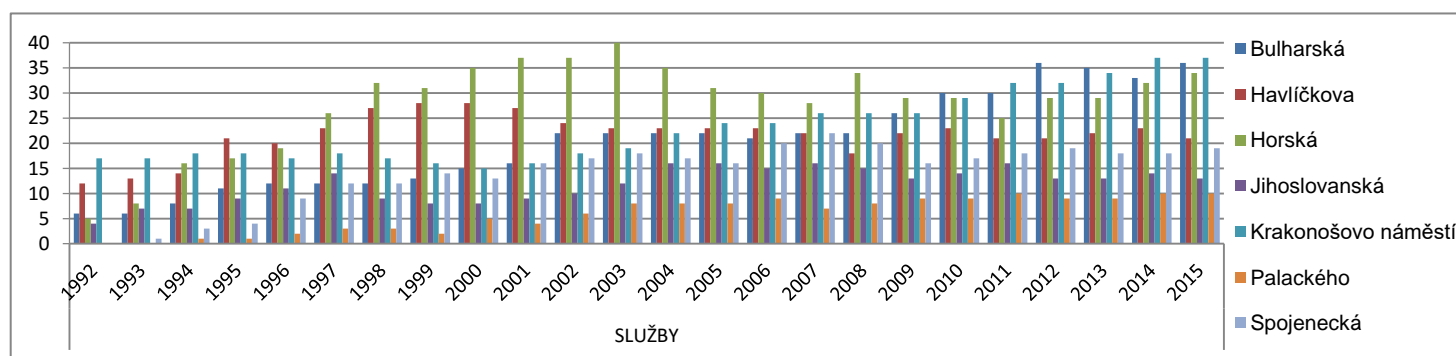
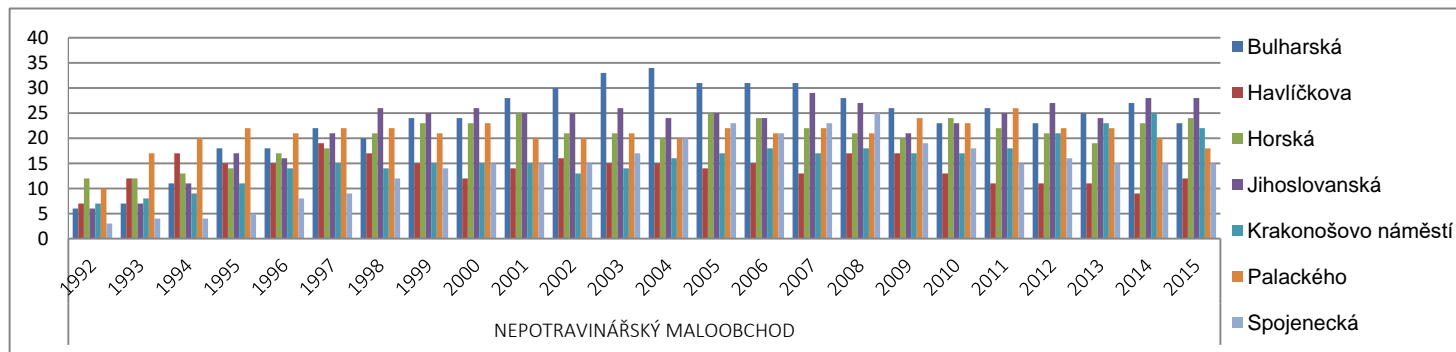
Podkladová data pro mapy 12–14: Prohlížeč služba WMS - Katastrální mapa; dostupné z: <http://services.cuzk.cz/wms/wms.asp?>; vlastní zpracování

Poznámka: podíly z celkového počtu 251 provozoven v roce 1995, 377 provozoven v roce 2005, 404 provozoven v roce 2015

Nedostatkem zobrazení vývoje prostorového rozložení obchodu a služeb v centru je nekontinualita dat o každém domě zvlášť po celé sledované období (1992–2015). Tento problém je markantnější u let dřívějších (zejména první roky 90. let). Přesto lze pozorovat v průběhu let narůstající multifunkčnost objektů (viz mapy 1–4 v příloze č. 1). Kromě maloobchodu se do historických budov MPZ dostávají stále více služby. Jistý trend je pozorovatelný u potravinářského maloobchodu, který je po většinu sledovaného období přítomný spíše ve východní či severovýchodní polovině MPZ (východní strana Krakonošova náměstí, Bulharská a Jihoslovanská ulice), nicméně tento trend je v posledních letech na ústupu, resp. potravinářský maloobchod se rozšiřuje i do ulic Havlíčkova a Palackého. Pravděpodobně nejvýznamnějším fyzickým impulsem pro rozvoj obchodu v centru bylo

zprovoznění pasáže a dostavba obchodních domů na Horské ulici roku 1998. Významná absence obchodu a služeb v území mezi ulicemi Poštovní–Spojenecká–Horská je vidět z mapy 1 v příloze č. 1.

Grafy 5, 6 a 7: Počty a prostorové rozmístění provozoven dle hlavních ulic vymezeného území

Zdroj pro grafy 5, 6, 7 : živnostenský rejstřík, vlastní zpracování

Trendy vývoje maloobchodu budou lépe viditelné z následujících grafů (grafy 5–11). Nepotravinářský maloobchod a služby jsou dále podrobněji rozděleny do kategorií. Způsob vytváření kategorií a význam zkratk je vysvětlen v metodické části (kapitola 3.1, tab. 2).

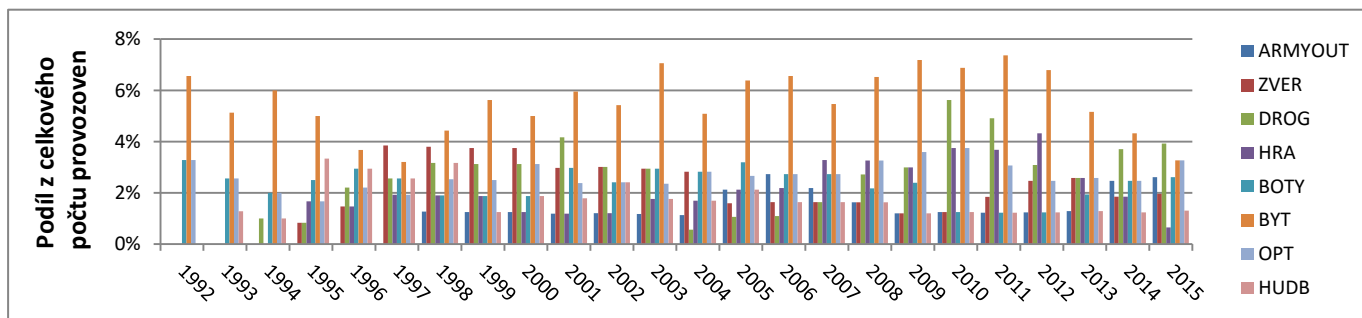
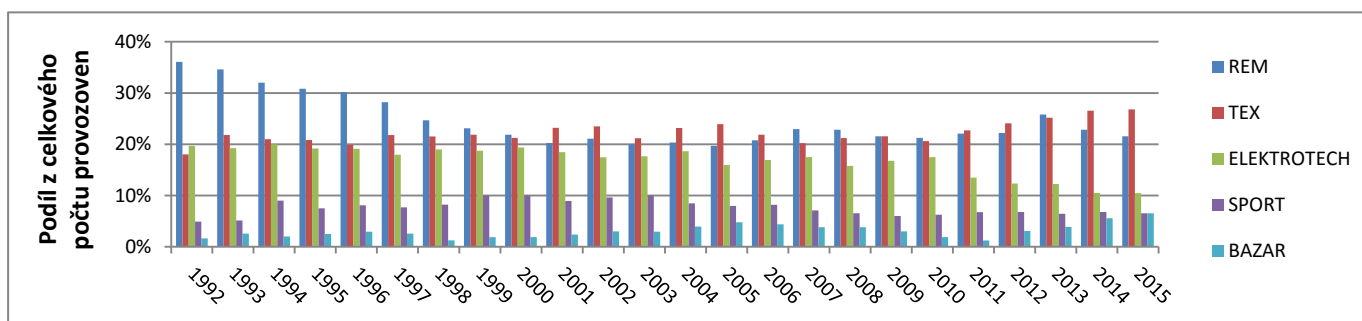
V grafech 5–7 je znázorněn vývoj počtu provozoven nepotravinářského a potravinářského maloobchodu a služeb v nejvýznamnějších ulicích vymezeného území. Potravinářský maloobchod zaujímá pouze zlomek z celkového počtu provozoven centra. Během 90. let se obchody s potravinami lokalizovaly významněji v Bulharské a

Jihoslovanské ulici, dnes je jejich rozmístění rovnoměrnější. Celkový počet těchto provozoven od roku 1995 kolísá od 15 po 25, významnější úbytek provozoven potravinářského maloobchodu lze pozorovat v několika letech před hospodářskou krizí v roce 2008 (cca 12–13 provozoven). Nepotravinářský maloobchod se nejvíce rozvíjel v letech 2000–2008, po roce 2008 nastal pokles počtu provozoven, který se zvedá až cca od roku 2013. V roce 1997 se jejich počet ustálil na 160, v letech 2005 – 2008 dosahoval až 186, dnes je opět asi 160 provozoven. Nejvýznamnějšími ulicemi s nepotravinářskými provozovnami jsou opět Jihoslovanská a Bulharská nicméně ne tak dominantně, jako v případě potravinářského maloobchodu. Nepotravinářský maloobchod je v centru rozprostřen poměrně rovnoměrně do většiny ulic a tvoří tak základní funkční využití parteru budov. Jiná je situace s přítomností služeb. Těch v centru neustále přibývá. Zatímco v roce 1995 bylo asi 108 provozoven služeb, v roce 2003 už 195, následovala stagnace či mírný pokles jejich počtu v letech 2004–2009. Dnes v centru existuje asi 230 provozoven služeb. Koncentrací služeb byla charakteristická páteřní Horská ulice zejména na přelomu tisíciletí. Od roku 2004 se služby rozmísťují postupně do všech ulic centra, přesto je z grafu 3 vidět vyšší koncentrace do Horské ulice, na Krakonošovo náměstí a do Bulharské ulice. Z grafického znázornění rozmístění služeb a nepotravinářského maloobchodu (mapy 6–11) je patrné, že obecně ulice (lokality) s větším zastoupením služeb mají nižší zastoupení nepotravinářského maloobchodu a naopak a platí to po celé sledované období. Místo kombinace funkcí je tedy spíše typická jistá tendence k monofunkčnosti budov.

Kromě vývoje počtu provozoven je důležité zaměřit se také na změny v charakteru služeb a maloobchodu. V případě potravinářského obchodu nebyla (kromě rozmístění provozoven) změna pozorována – tedy počty specializovaných a smíšených prodejen se nemění. Následující grafy (grafy 8–11) se proto budou věnovat proměnám v nepotravinářském maloobchodu a službách. Graf 8 ukazuje vývoj nejvýznamnějších kategorií provozoven nepotravinářského maloobchodu (dosáhly za sledované období alespoň 5 % z celkového počtu).

Na významu ztratily prodejny „řemeslného“ zboží, nicméně jejich zastoupení se ustálilo na asi 20 % prodejen centra. Naopak v průběhu času se stávají stále dominantnější prodejny textilu a oblečení, které nahrazují jiné specializované prodejny (např. hudebniny či prodejnu koberců). Klesá podíl prodejen elektrotechnického zboží, tento trend je patrný posledních 5 let. V grafu 9 jsou uvedeny trendy vývoje dalších kategorií prodejen nepotravinářského zboží, které dosáhly za sledované období aspoň 3 % z celkového počtu prodejen. Jedná se o více specializované prodejny, u nichž je znát vyšší rozkolísanost výskytu v centru.

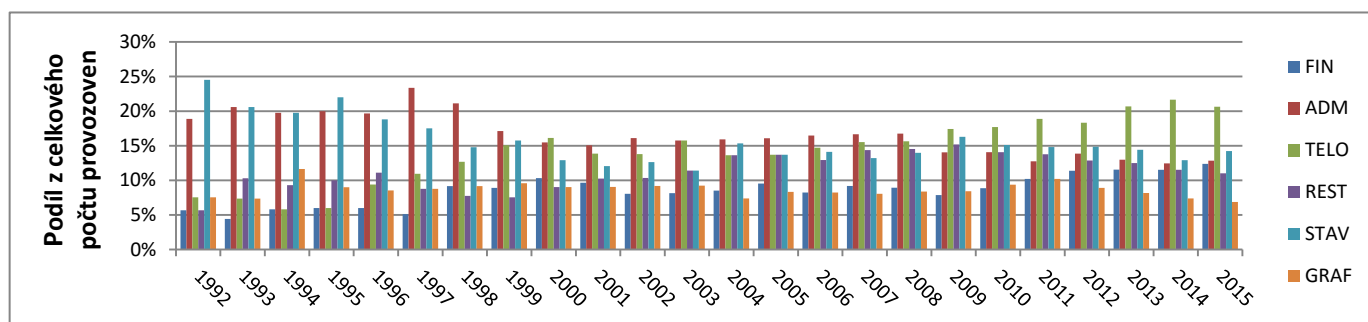
Grafy 8 a 9: Vývoj počtu provozoven dle kategorií nepotravinářského maloobchodu

Zdroj pro grafy 8 a 9: živnostenský rejstřík, vlastní zpracování

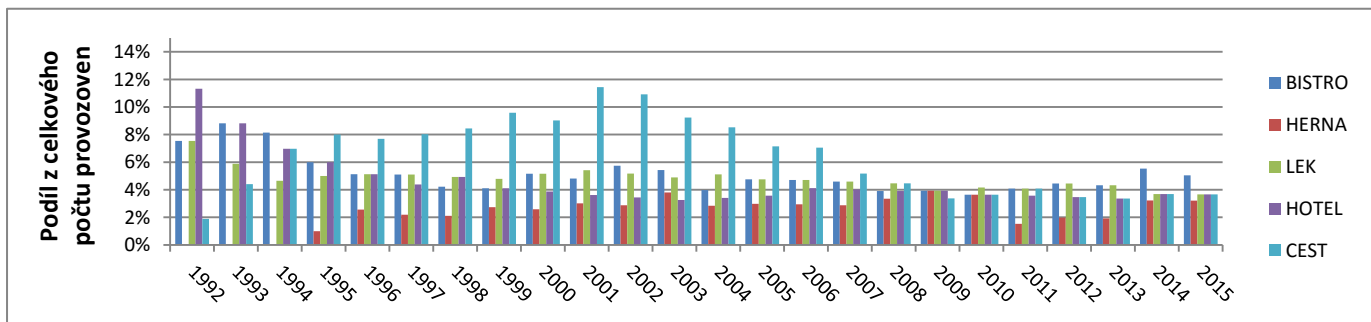
Co se nejvýznamnějších služeb v centru týče (dosáhly v rámci sledovaného období alespoň 10 % z celkového počtu provozoven služeb), je z grafu 10 patrný pokles dominance finančních a administrativních služeb a postupně bohatnoucí variabilita služeb jako celku. Na významu posledních asi 6 let získávají služby poskytující péči o tělo, jako kadeřnictví, masáže a rehabilitace či nehtová studia. V současnosti lehce dominují nad ostatními službami. Co se méně zastoupených služeb týče (ve sledovaném období alespoň 3 %; graf 11), na první pohled je vidět trend vývoje cestovních kanceláří v centru města, kdy od roku 1995 do roku 2006 zažívaly jakýsi boom, který byl následován úpadkem. Celkově je zastoupení služeb v centru stabilnější, než jak je tomu u nepotravinářského maloobchodu.

Graf 10: Vývoj počtu provozoven dle kategorií služeb

Zdroj: živnostenský rejstřík, vlastní zpracování

Graf 11: Vývoj počtu provozoven dle kategorií služeb

Zdroj: živnostenský rejstřík, vlastní zpracování

Významným faktorem pro funkce v centru města je struktura vlastnictví budov a prostor. Město Trutnov (jak je zaznamenáno v kronice města; kapitola 2.5) se snažilo zejména na přelomu tisíciletí prodat značnou část městských budov, nicméně zároveň si ponechat budovy právě v městské památkové zóně. Z následující mapy (mapa 15) je vidět vývoj vlastnictví z pohledu města od roku 2001.

Mapa 15: Změny ve vlastnictví města Trutnova mezi lety 2001 a 2015

Podkladová data: Prohlížeč služba WMS - Katastrální mapa; dostupné z: <http://services.cuzk.cz/wms/wms.asp?>
 Zdroj: výpis z katastru nemovitostí pro roky 2001, 2005 a 2015; vlastní zpracování

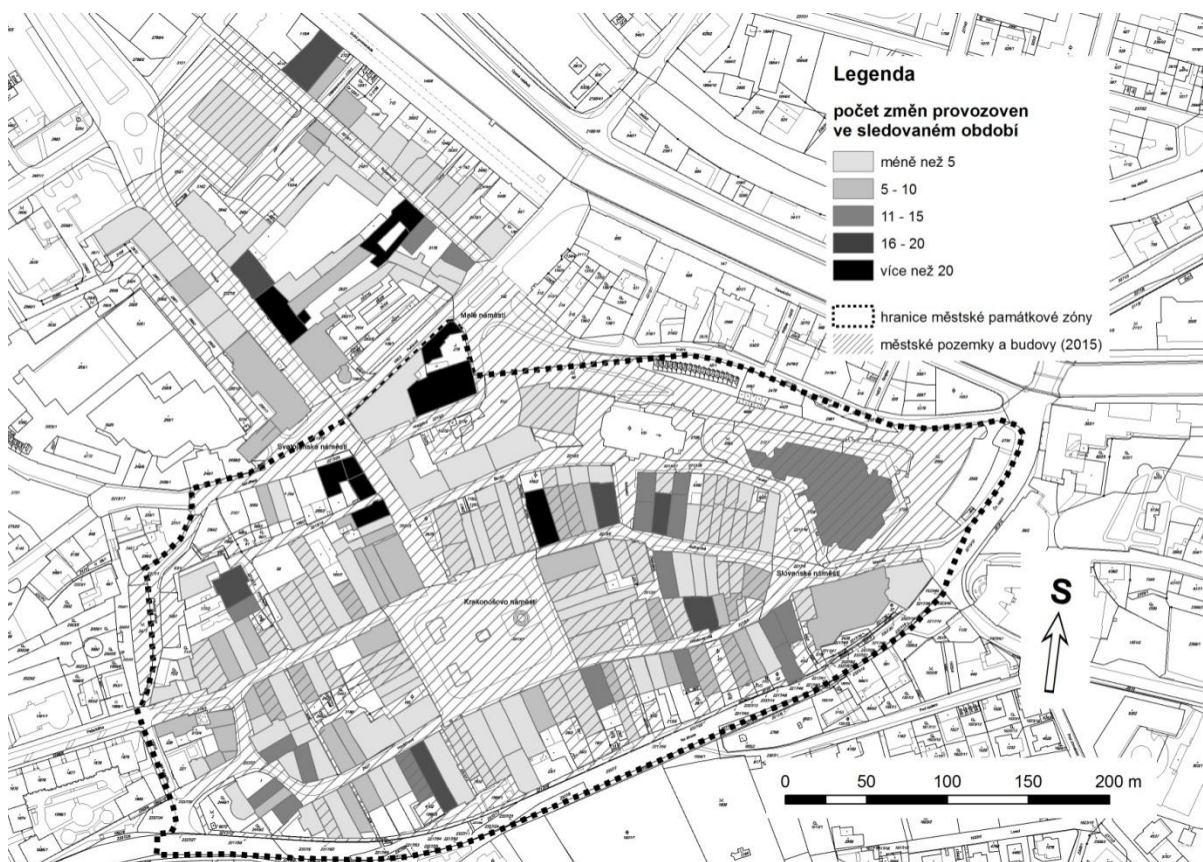
Město v současnosti vlastní téměř třetinu budov v rámci městské památkové zóny (28 %). Nejvýznamnějšími vlastnickými „ztrátami“ je převedení budov ZUŠ (Školní ulice a

Krakonošovo náměstí) do správy právě této instituci, která ovšem patří městu. Další prodeje majetku se týkají spíše technologických zařízení (trafostanice apod.). Parcely, které dnes městu nepatří, byly prodány v průběhu 90. let či navraceny v restituci původním majitelům. Město tedy má relativně velký „manévrovací prostor“ a může ve svých budovách ovlivňovat jejich využití.

Průměrná doba trvání provozovny v centru činí 5,8 let. V případě městských domů je to 6,9 let, v případě soukromých se rovná průměru celku. Z celkového počtu 54 potravinářských provozoven, které kdy ve sledovaném období (1992–2015) existovaly, bylo 14 z nich (26 %) v městských budovách. Jistou roli v době trvání provozovny/služby a existenci potravinářských provozoven může hrát i stabilní nájemné, které je nižší než v soukromých budovách a není diverzifikované dle ulic, ale platí pro centrum jako celek (viz tabulka nájemného – tab. 4). Nájemné se v městských budovách fakticky udržuje na stejné částce a mění se pouze s inflací.

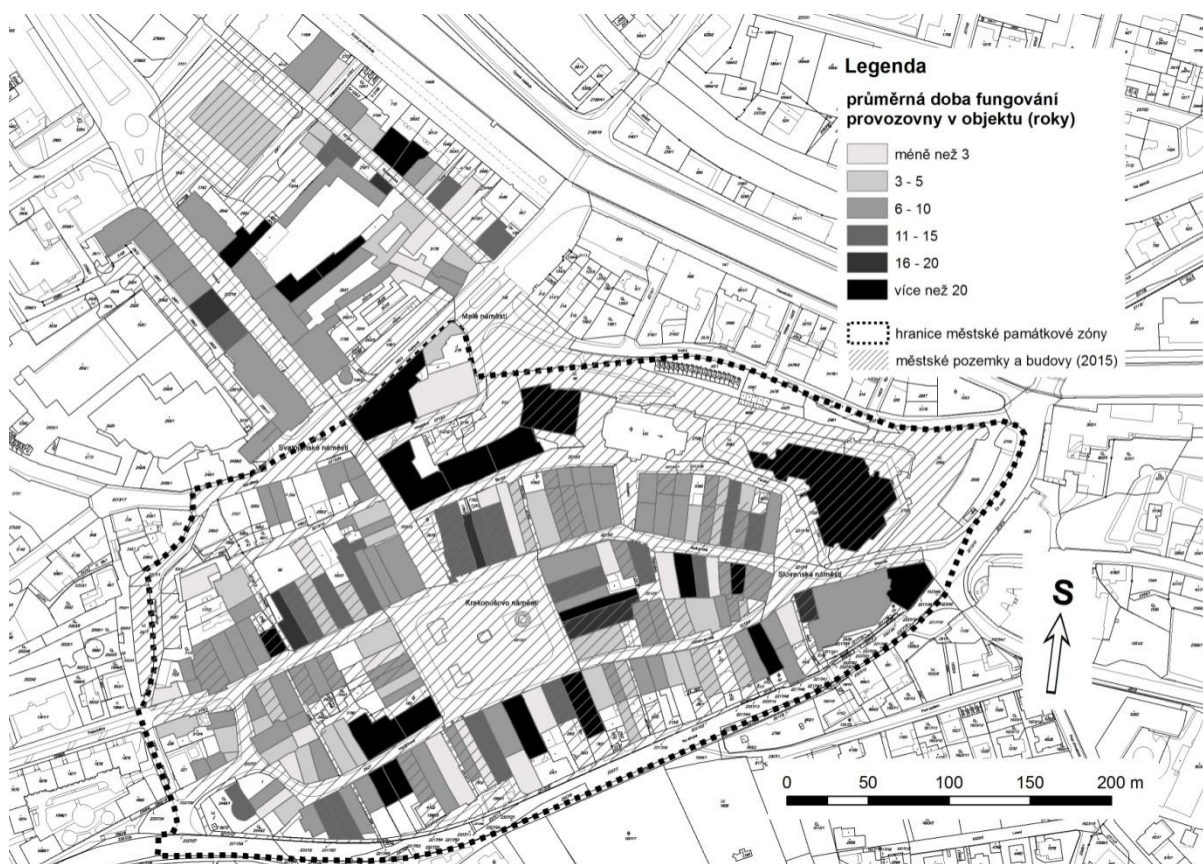
Z map 16 a 17 je patrná relativně větší stabilita provozoven na Krakonošově náměstí, více změn je zaznamenáno v přilehlých ulicích (hlavně Bulharské a Jihoslovanské). Relativně stabilní složení provozoven je i v Horské ulici.

Mapa 16: Počet změn provozoven v jednotlivých domech (1992–2015)

Podkladová data: Prohlížeč služba WMS - Katastrální mapa; dostupné z: <http://services.cuzk.cz/wms/wms.asp?>; vlastní zpracování

Mapa 17: Průměrná doba trvání provozovny v jednotlivých domech (1992–2015)

Podkladová data: Prohlížečská služba WMS - Katastrální mapa; dostupné z: <http://services.cuzk.cz/wms/wms.asp?>; vlastní zpracování

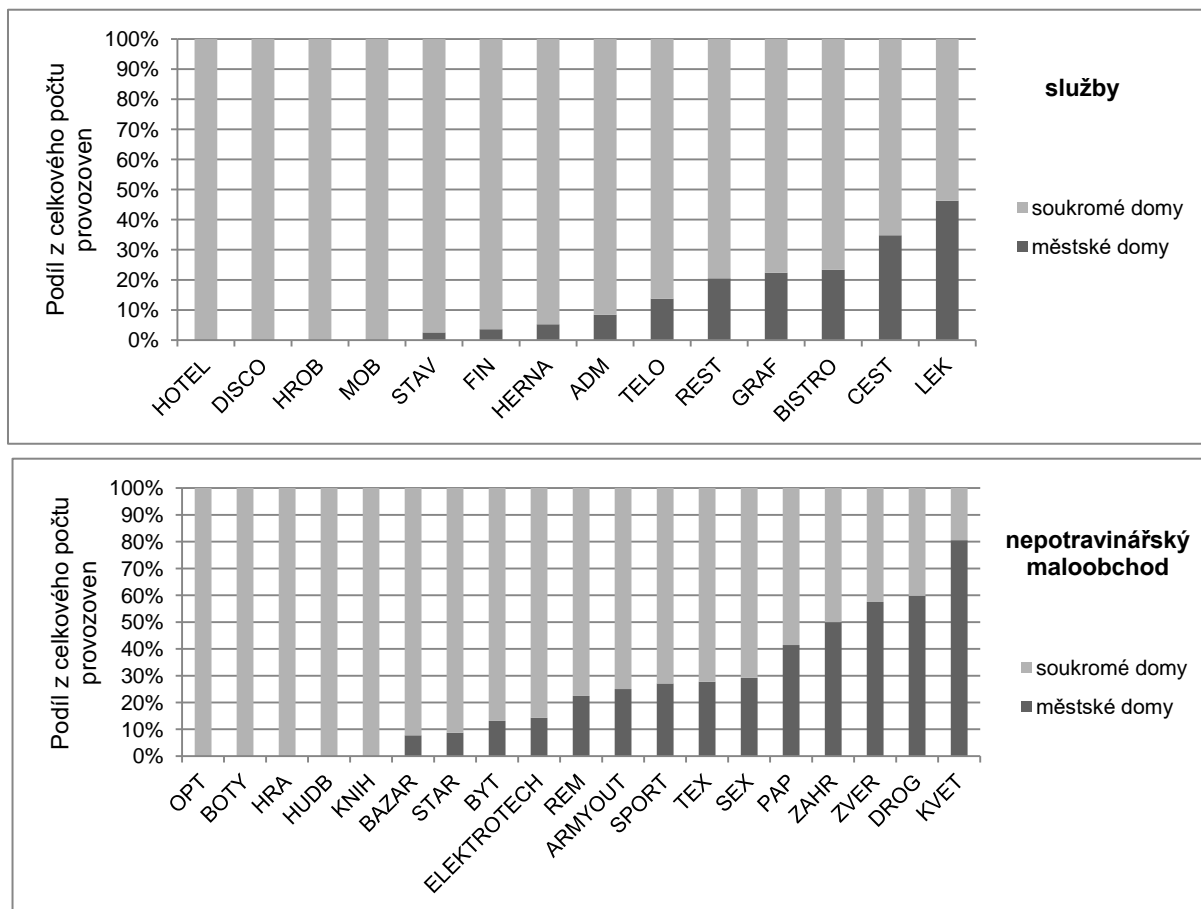
Tab. 4: Výše nájemného v městských nebytových prostorách pro rok 2016

NÁJEMNÉ V MĚSTSKÝCH PROSTORÁCH PRO ROK 2016	[Kč/m2/rok]			
	VNITŘNÍ MĚSTO	OSTATNÍ ČÁSTI MĚSTA	HSM+POŘÍČÍ	INTEGROVANÉ OBCE
prodejna, kancelář, restaurace	2223	1396	817	350
sklad, chodba, výrobná, provozovna služeb	1111	695	558	289
sociální zařízení	695	558	492	213
provizoria, sklepy, půdy, přístřešky	558	421	421	142
	VNITŘNÍ MĚSTO	HSM - EUROBYTY	OSTATNÍ ČÁSTI MĚSTA	INTEGROVANÉ OBCE
garáže	609	609	381	152

zdroj: MěÚ Trutnov, odbor majetku města (2016)
HSM – Horní Staré Město

Na následujících grafech (grafy 12 a 13) je znázorněno, které provozovny (dle kategorií nepotravinářského maloobchodu a služeb) se umísťovaly v rámci celého sledovaného období v soukromých a městských domech. Služby jsou obecně v městských domech zastoupeny méně než v soukromých, nicméně v městských domech se samozřejmě nacházejí například významné administrativní služby (úřady i školy a další instituce). Nejčastěji se v městských budovách nacházely lékárny a cestovní kanceláře, kdežto největší zastoupení mají obecně služby „péče o tělo“ jako jsou kosmetické salony, kadeřnictví apod., či služby zaměřené na stavební a realitní činnost (viz graf 9). Co se nepotravinářského maloobchodu týče, nacházely se v městských domech více poněkud specializovanější prodejny jako květinářství, drogerie, zverimexy či zahradnické potřeby. Vzhledem k tomu, že nejčastějším zbožím prodejen v centru je textil, „řemeslné“ výrobky (typu hodinářství, skla, šperkařství, zlatnictví apod.) či elektrotechnické zboží (viz graf 13), zajišťují městské domy jistou vyšší diverzifikaci prodejen centra.

Grafy 12 a 13: Podíly kategorií provozoven v městských a soukromých budovách na celkovém počtu provozoven v dané kategorii v součtu za období 1992 - 2015

Zdroj pro grafy 12 a 13: živnostenský rejstřík, výpis z katastru nemovitostí, vlastní zpracování

4.3 Problémy a potenciál rozvoje centra

V této kapitole jsem se zaměřil na předložení a interpretaci provedených rozhovorů s místními podnikateli a představitelem města. Cílem je doplnit předchozí kapitolu, která popsala a zanalyzovala vývoj a proměnu struktur funkcí v centru, o procesy ovlivňující centrum a představy o rozvoji ze strany města i samotných živnostníků.

Vzhledem k zaměření činnosti hospodářské komory (spoluvytváří podnikatelské prostředí a zprostředkovává kontakty pouze mezi velkými firmami v regionu) nebylo možné získat dostatečné informace, například o podnikatelském prostředí, podmínkách a vztazích živnostníků a města, v centru města, kde fungují pouze drobní podnikatelé. Výsledkem rozhovoru s jednatelekou hospodářské komory tedy byla zejména informace o činnosti hospodářské komory, která ovšem poskytla dobrý obraz o zájmu o drobné živnostníky a jejich institucionálním zaštitění ve městě.

Základním nástrojem, kterým radnice reguluje výstavbu a funkční využití centra města je územní plán města. Od roku 2013 je v platnosti regulační plán pro území městské památkové zóny, který do té doby nahrazovaly územní studie. Dotčeným orgánem pro městskou památkovou zónu je Národní památkový ústav. V městských domech má město jako vlastník možnosti vybírat si nájemce prostorů a může ovlivnit, jaký prodej a služba v domě bude. Co se privatizace městských domů v centru týče, vyjádřil se Marek Hlíza takto:

„Snaha města je ty budovy, které jsou v tom historickém centru, prostě neprodávat. [...] Jsou to objekty se stálou hodnotou a město je využívá k ručení za úvěry. Zároveň to zajišťuje, že ty objekty budou využívány v tom duchu, v jakém si to představuje vedení města. To znamená, že tam budou obchody v přízemí a v horní části bydlení a nestane se z toho nějaká ruina.“

V současnosti město další objekty v centru neprodává a nechystá se k tomu ani v budoucnu. Na problém privatizace směřovala otázka k předchozím prodejům zejména v 90. letech 20. století.

„Určitě se prodaly nějaké ty objekty. Byly to převážně objekty, které byly naplněny čistě jen tím bydlením. Takže se prodaly těm vlastníkům.“

Striktní podmínky využití stanovuje regulační plán, kde je uvedeno, že „přízemí nesmí být využito na bydlení“ (citace Marka Hlízy), konkrétní prostorové rozmístění služeb či maloobchodu řešeno není, řeší se pouze komerční a nekomerční prostory. Na otázku, jak regulační plán ovlivnil funkce centra, které zde existovaly již před jeho pořízením, reagoval Marek Hlíza takto:

„Víceméně regulační plán zohlednil to, jak je to území využíváno, protože to území bylo využíváno před dobou vydání kvalitně. Nebyla tendence to nějak zásadně měnit, spíš byla snaha to ochránit ještě více, aby se tam neděly takové věci, jako že by chtěli ty objekty využívat pro nějaké větší komerční účely, které by zase ovlivnily to centrum v tom smyslu, že by tam nahrnuly nadměrnou dopravu nebo zásobování atd.“

Další fáze rozhovoru se zaměřila více na vztah radnice k obchodníkům a případnou podporu podnikání pro malé živnostníky v centru města. Dle Hlízových slov živnostník má možnost všechny potřebné informace získat na internetu, kde jsou volně přístupné, nebo přímo na radnici. Město nabízí i určitou formu podpory:

„Podpora je formou možnosti získat dotační prostředky na opravu těch objektů. To se týká spíše vnějšího vzezření objektu než vybavení pro nějaký podnikatelský záměr, to si musejí sehnat jiné dotační tituly.“

Dle slov Marka Hlízy je město pro poskytnutí dotace prostředníkem mezi státem a živnostníky. Zároveň je systém dotací napojen na dotační tituly Evropské unie. Respondent dále zmínil dle něj zásadní příspěvek k oživení centra a to opětovné umožnění automobilům vjezd do centra, který byl nějakou dobu v 90. letech zakázán (resp. povolen pouze zásobování). Dále je významný fakt, že se výrazně zlepšil fyzický stav centra:

„Dříve to bylo šedé centrum, kde to bylo nezajímavé. Spousta dvorků a vnitrobloků bylo rozbitých, lidé tam chodili po lávkách přes výkopy.“

V rozhovoru jsem se zaměřil také na některé konkrétní problémové lokality v rámci vymezeného území. Významnou takovou lokalitou je prostor v Poštovní ulici, kde bývala městská tržnice, jejíž současné fungování je od prvního pohledu diskutabilní. Marek Hlíza zmínil možné příčiny úpadku tržnice:

„Ta doba, kdy se věci daly sehnat jen takovýmto prodejem /nákupem na tržnici, tak ta už skončila. Dneska lidi ty věci seženou v supermarketu a to co vlastně ta tržnice nabízela a doplňovala ten sortiment, který jinde nebyl teď, už není.“

Následně doplnil možnosti a vizi města ohledně změn v tomto prostoru:

„Snahou města je, aby tam opravdu nebyl jenom taký ten pokoutný prodej ve stylu polských tržnic. Máme na to projekt, abychom ten prostor té Poštovní ulice včetně těch stánků zrekonstruovali. Je snahou města tam zachovat tu tržnici, protože je to ideální prostor, ale ten zájem o ty trhy už není.“

Dle něj je nadějí tržnice sezónní prodej, kdy se prostor krátkodobě zaplní. Největší zájem je o specializované farmářské produkty či květiny. K takovýmto obchodníkům se přidají i prodejci běžného zboží (textilu apod.) a určitý čas tržnice relativně funguje. Na každodenní dlouhodobý provoz ale není dostatečná kupní síla. Faktem ale je, že tržnici konkurují i sezónní trhy na náměstí (př. vánoční trhy, masopustní trhy či jarmark). Vánoční trhy ovšem v poslední době čelí kritice kvůli jejich pochybné kvalitě. Marek Hlíza na toto reagoval v následující odpovědi:

„Vánoční trhy nebyly takové, jak si lidé představují. V současné době není Trutnov tak velký, aby nabídnul těm trhovcům tak zajímavý trh, který by je uživil po dobu celých vánočních svátků. Oni (trhovci) řeknou, že sem přijedou, ale třeba na jeden víkend, kdy ti lidé budou mít zájem a budou kupovat, ale zbytek (času), pokud nás tu chcete mít (ty řemesla a to, co lidé nejvíc obdivují), tak to samozřejmě budete muset zadotovat. To se bavíme o milionech.“

Dalším konkrétním problematickým místem, na které jsem se v rozhovoru tázal, je ulice Spojenecká a Malé náměstí (mimo městskou památkovou zónu a v domech, které město nevlastní), které jsou obsazené značným množstvím sázkových kanceláří a heren. Na otázku, zda to město cítí jako problém, odpověděl Hlíza:

„Problém to je spíše z centrální legislativy, ne ze strany města. Město to může ovlivnit, ale je z toho samozřejmě příjem, který zase město posílá v rámci rozpočtu dál převážně do sportu. Zásadně redukovaný počet heren není, ale že bychom jim chtěli více vytvářet podmínky, to vůbec ne.“

Příčinu problému prázdných výloh a provozoven a to i na lukrativních místech v centru vidí Marek Hlíza hlavně v podnikatelích samotných, kteří nejsou schopni svůj podnikatelský záměr úspěšně rozvíjet. Možný problém nedostatku motivace podnikatelům či případnou administrativní zátěž odmítl. Na příkladu opuštěné kavárny Pod Kostelem odpověděl:

„Podnikatelský záměr nevyšel. Tím způsobem, jak to vedl, tak si (majitel) nezajistil takový objem, aby ho to uživilo. Dříve se stejným funkčním využitím to fungovalo báječně, je to lukrativní místo uprostřed centra, má tam k dispozici kuchyň a všechno. Každý to provozovat neumí.“

Rozhovor byl zakončen obecnější otázkou týkající se vize a budoucnosti centra v následujících letech až desetiletích. Město má konkrétní plány, zejména co se dalších úprav veřejného prostoru týče. Velké naděje vkládá do rozvoje „nového“ centra, kdy by

stávající novostavbu Společenského centra UFFO měly doplnit další multifunkční objekty v prostoru dnešního náměstí Republiky.

„My se bojíme vylidnění toho centra. Myslíme si, že už tím, že jsme zrekonstruovali ten prostor, to náměstí, tak to lidi víc táhne. Bojíme se vylidnění z toho důvodu, že ty krámy zavřou a že ti lidé tam jdou jen za veřejným prostorem a do oblasti toho restaurátérství. Když se ale podíváte na ten prostor třeba před UFFEM, který je nově zrekonstruovaný, moderní a žije, tak si slibujeme trochu i od rekonstrukce té pěší zóny, že nabídneme kvalitní prostor a atraktivní území, tak by se to centrum zase mohlo trošku oživit. Dojde k propojení historického centra s tím modernějším centrem, které je u toho UFFA.“

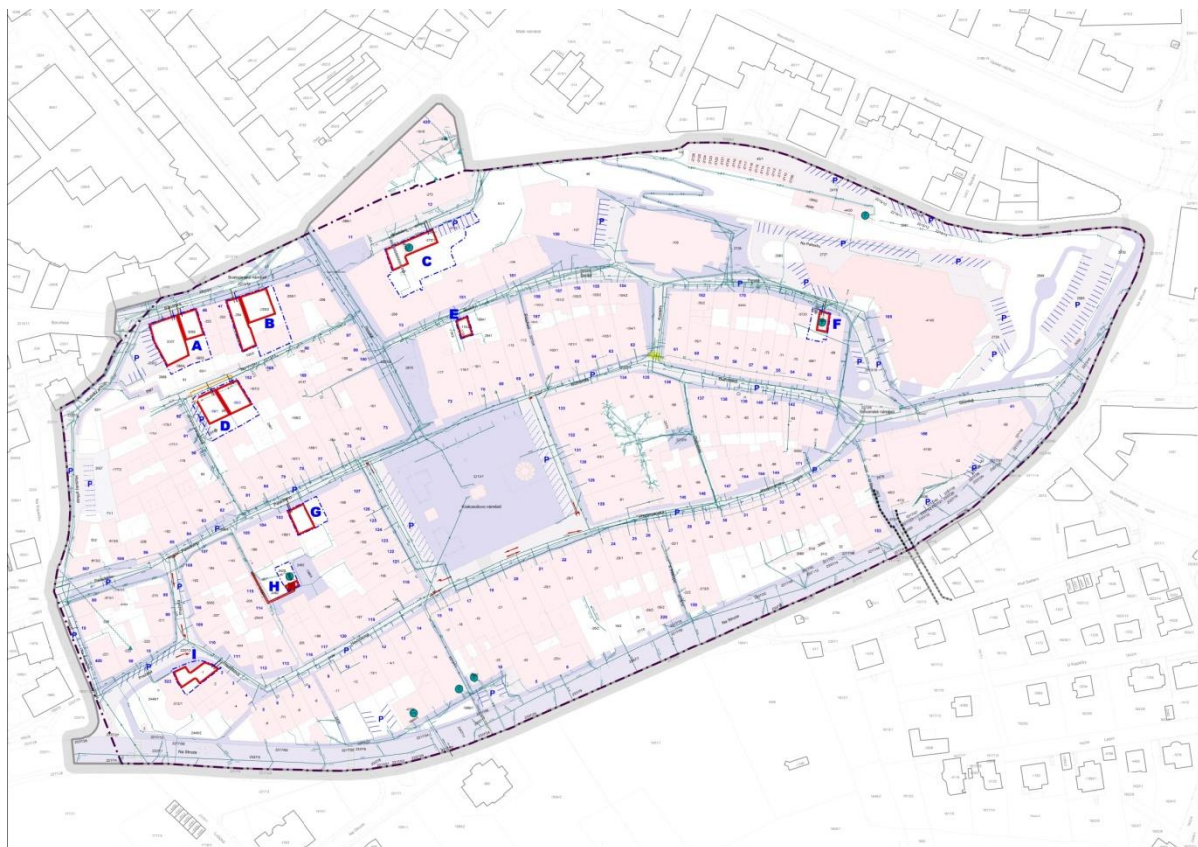
4.4 Dosavadní zásahy do vývoje a budoucnost trutnovského centra

Účelem této kapitoly je nastínit možné trajektorie rozvoje a směřování centra Trutnova do budoucnosti. Vycházím zde přitom jak z dat o vývoji a struktuře prodejen a funkcí v centru, tak z indikací získaných během rozhovorů. V neposlední řadě lze směr rozvoje odhadovat z rozvojových dokumentů, projektů i osobní zkušenosti z vývoje prostoru v posledních několika letech. Centrum města, zejména (či spíše výlučně) to historické, prošlo během celého sledovaného období (1992–2015) několika fázemi oprav. Již v roce 1998, jak se také zmiňuje kronika města pro tento rok (Just 1998), došlo v rámci akce Trutnovské komunikace 1998 k renovaci většiny ulic v památkové zóně. Od roku 2005 se systematicky pracovalo na projektu obnovy Krakonošova náměstí a jeho „navrácení“ do podoby, jakou mělo na počátku 20. století. Poslední akce na náměstí skončily roku 2015. Součástí bylo i omezení dopravy v severní části náměstí pod starou radnicí a nabídnutí tohoto prostoru výlučně pěším. Naopak prakticky k žádným, či pouze k nezbytným (např. oprava asfaltového povrchu) úpravám došlo mimo památkovou zónu na pěší zóně Horské ulice, v Poštovní či Spojenecké ulici nebo na Malém náměstí. Během 90. let v těchto místech byla pouze usměrněna či zakázána automobilová doprava, fyzický stav vesměs zůstává ještě z dob před rokem 1989. Navíc využití zejména prostoru Malého náměstí a prostor kolem Poštovní ulice, kde bývala funkční tržnice, je velmi problematické. V samotném centru lukrativní prostory zejí prázdnotou (viz obrázky 6–13 v příloze č. 3). K budoucnosti pěší zóny na Horské, která dnes není v optimálním fyzickém stavu, se vyjádřil Marek Hlíza, že město plánuje vyhlásit architektonickou soutěž na rekonstrukci pěší zóny od Svatojánského náměstí po náměstí Republiky. Na následující obrázku 7 (je součástí regulačního plánu MPZ dostupného na oficiálních stránkách města⁸), jsou písmeny

⁸ dostupné z: <http://upd.trutnov.cz/files/files/OOP-1-2013-HLM.pdf>

označené rozvojové plochy v rámci městské památkové zóny. Tyto plochy budou vesměs zastavěny polyfunkčními domy se službami/prodejními plochami a byty.

Obr. 7: Rozvojové plochy v rámci městské památkové zóny Trutnov

Zdroj: Regulační plán Městské památkové zóny Trutnov

I přes některé problémy lze konstatovat, že z hlediska fyzické podoby se historické centrum vymanilo z šedi předcházejících desetiletí. Z Krakonošova náměstí se stal velmi reprezentativní a potenciálně funkční prostor. Vývoj od parkoviště, které zde bylo ještě v 70. letech po prostor dominantně pro pěší s kvalitním mobiliářem a vzhledem je příslibem do budoucna.

Situace s funkčním využitím, jež je hlavním tématem práce, je složitější. Mnozí obchodníci v centru zaznamenávají stagnaci či pokles počtu zákazníků. Obchody s dlouhou tradicí si ale své zákazníky dokážou udržovat. Trendem společnosti je nakupovat ve velkých maloobchodních prodejnách, kam se lze dostat vlastním automobilem a vybrat vše základní, co je potřeba. Takové prodejny také mají delší otevírací dobu. Město Trutnov nechalo v roce 2000 (dle Just 2000) zřídit velkou parkovací plochu nedaleko historického centra (parkoviště „U Studny“) a slibovalo si od něj přitáhnoutí zákazníků a současně omezení dopravy v samotném centru. Parkoviště ovšem prakticky nikdy není zaplněné, obchodníci žádné

zvýšení tržeb nebo změnu v počtu zákazníků nepociťují. Dle některých výpovědí je parkoviště daleko, či neprakticky umístěno. Naopak stále plné je nevzhledné štěrkové parkoviště místo někdejších obytných budov před budovou Společenského centra UFFO či další v těsném sousedství. Parkují zde hlavně pracovníci místní průmyslové zóny a administrativních budov. Velkými parkovacími plochami bezprostředně v sousedství centra je ale tento prostor degradován. Město se také opakovaně (dle kroniky města v letech 2000 a 2005) snažilo s obchodníky dohodnout na postupném prodloužení otevírací doby obchodů ve všední dny do 19 hodin, o víkendu do 13 hodin. Pravděpodobně z důvodů nedostatečné podpory města, neochotě lidí docházet do centra a malé trpělivosti samotných obchodníků tento plán nevyšel, jak je patrné i z grafů 3 a 4 v kapitole 4.2. Naprostá většina prodejen je v provozu i dnes od 9 do 17 hodin. V sobotu odpoledne a po celou neděli je otevřeno pouze minimum provozoven. Starosta města Ivan Adamec se k tomuto problému v roce 2005 vyjádřil následovně: „Vlna těch, co mají krátkou otevírací dobu, ustupuje. Objevují se teď i jiní podnikatelé. A ti vědí, že lidé, co mají peníze, nechodí nakupovat ve tři odpoledne“ (Just 2005, s. 125). Tento posun se ale ani po deseti dalších letech nepotvrdil.

Prodejny v centru města obecně nabízejí specializovanější zboží než velkoplošné prodejny. Tento fakt udržuje mnohé prodejny při životě. Přesto trendem posledních let je zřizování prodejen s textilem (viz také graf 8 v kapitole 4.2). Mnohé specializované obchody byly těmito prodejny nahrazeny. Vietnamské obchody s textilem nahradily prodejnu kobereců a bytového vybavení na Horské ulici, podobně byla nahrazena prodejna hudebnin v budově ZUŠ, levný textil je v mnoha prodejnách památkové zóny. Dle rozhovoru s majitelkou obchodu s dámským textilem je konkurence velkých prodejen znát, zákazníků ubylo. Základem je nabídnout lidem kvalitnější a vybranější zboží a také získat stále zákazníky, což se jí daří. Počet maloobchodních prodejen v centru výrazně neklesá, ale diverzita je oproti minulým rokům nižší (viz grafy 8 a 9 v kapitole 4.2). Naopak významně stoupalo v průběhu sledovaného období zastoupení a diverzita služeb. V posledních pěti letech lehce dominují služby typu masáží, rehabilitací, kadeřnictví či manikúry a dalších zabývajících se péčí o tělo a to na úkor administrativních či projektových a realitních kanceláří. Příčinou můžou být poměrně dostupné a vhodné prostory pro tento typ služeb v centru a také, že nové obchodní domy pro tyto služby nemají vhodné prostory, na rozdíl od maloobchodu. Tento trend, kdy určitý sortiment či služba dominuje, byť nepříliš výrazně, by mohl být do budoucna pro centrum škodlivý. Zásadní se ukazuje specializovanost prodejen, tradice (dlouhodobé usídlení na stejném místě) a kvalita zboží. Tyto faktory je nutné podporovat a posílit zejména ve městě, kde došlo po 2. světové válce k vyhnání původních obyvatel a soukromé vlastnictví a tradiční prodejny neměly šanci v následujícím socialistickém období obstát.

Významným faktorem, který oživuje (spíše nárazově) centrum města jsou společenské akce. S výstavbou Společenského centra UFFO a jeho uvedením do provozu roku 2010 vznikla v Trutnově nová společensko-kulturní platforma, která zajišťuje právě v UFFU, ale i po celém městě mnoho kulturních akcí. Na oficiálních internetových stránkách města (<http://www.trutnov.cz/nase-mesto/pravidelne-akce>) je možné zjistit, které pravidelné akce se ve městě zejména pod záštitou radnice a Společenského centra UFFO konají. V současnosti probíhá během roku 17 akcí, z toho 12 se koná dominantně v historickém centru. Dnes nejvýznamnější akce (např. Trutnovský jarmark, slavnosti draka Už ho nesou!, nebo festival nového cirkusu CirkUFF) byly zavedeny až v průběhu prvního desetiletí 21. století. Návštěvnost takových akcí činí mnoho tisíc lidí, kteří jsou lákáni do centra.

Zlepšení fyzického stavu centra a moderní prostranství před Společenským centrem tvoří dobré zázemí pro akce tohoto typu. Vzhledem k době konání těchto akcí (víkendy) ale nedochází k zvýšenému profitu místních podnikatelů, kteří situace nevyužívají a nechávají provozovny zavřené. Služby během těchto akcí lze využít jen obtížně. Na jednu stranu jsou kulturní akce dobrou reklamou, některé mají i mezinárodní či alespoň národní zvuk. Jejich počet a atraktivita rostou, některé se stávají již tradičními.

5 ZÁVĚR

Práce se zabývala problematikou změn ve funkční struktuře historického centra města Trutnova, jako představitele středně velkého českého města, a to v transformačním období mezi lety 1992 a 2015. Cílem této práce bylo zhodnotit vývoj funkcí, zejména maloobchodu a služeb, v centru města, zasadit tento vývoj do kontextu vývoje města jako celku, zjistit aktuální podmínky a jejich vývoj v čase pro podnikání v centru a v neposlední řadě pokusit se nastínit možné trajektorie rozvoje centra v budoucnosti. Jedním z největších přínosů práce je zpracování databáze provozoven v centru od roku 1992, která umožňuje i následnou analýzu vývoje jejich struktury a prostorového rozmístění.

Popudem k vybrání tohoto tématu diplomové práce byla moje osobní zkušenost rodilého Trutnovana. Často, když jsem v minulosti i dnes procházel centrem Trutnova, měl jsem pocit, že prostor je prázdný, bez lidí, neúměrně historickému významu a malebnosti této lokality. V poslední době jsem si začal všimnout uprázdněných prostor, některých ulic bez života, jejichž stav byl v minulosti lepší. Na tomto osobním pocitu jsem také vystavěl své hypotézy. V rámci výzkumu jsem se pokusil přijít na procesy, které ovlivňovaly a ovlivňují či vytvářejí funkce v centru a zjistit, zda dojem z centra Trutnova je oprávněný, či nikoliv.

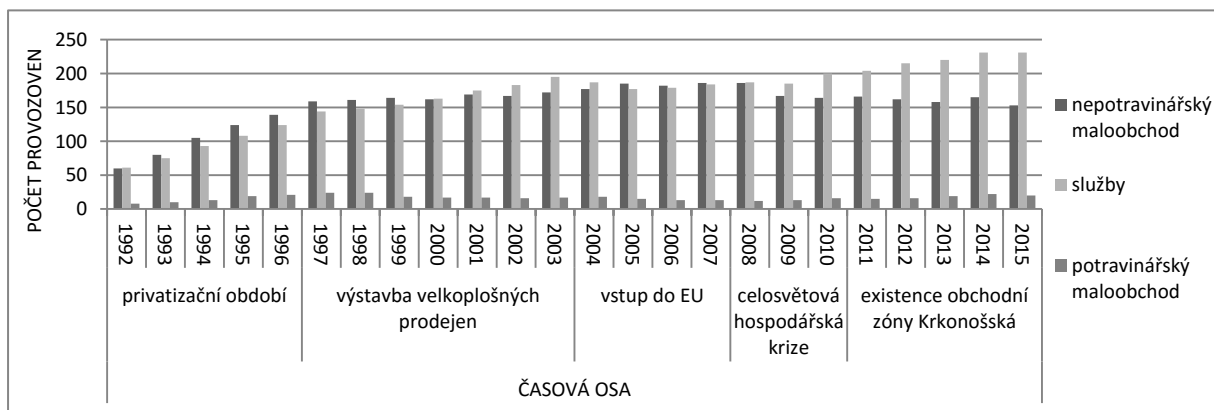
Trutnov je městem ve východních Čechách, které bylo do roku 1945 obývané dominantně německým obyvatelstvem. Po tomto roce došlo k významné proměně obyvatelstva, třetina původních byla odsunuta do Německa. Dosavadní tradiční provozovny v centru města byly předány do cizích rukou přistěhovalých Čechů. Po roce 1948 došlo postupně ke konfiskaci soukromého majetku státem (k proměnám regionální identity Trutnova a Trutnovska zde odkazují na svou bakalářskou práci - Bobr 2014).

S přechodem státu do demokratického zřízení se městům uvolnily ruce při nakládání s majetkem. Určitá část připadla původním majitelům v restituci, ovšem toto nebyl častý případ v případě Trutnova, jež prodělal již zmíněnou obměnu obyvatelstva po roce 1945. Jak vyplynulo z provedených rozhovorů (kapitola 4.3 a 4.4) a zpracování základních dat o městě, v centru se nejčastěji privatizovaly obytné domy. Stejně jako v dalších postsocialistických městech, i v Trutnově je v současnosti významná rezidenční výstavba v okrajových částech města. Vzhledem k počtu obyvatel města a rozsáhlosti zastavovaných ploch nelze patrně mluvit o suburbanizaci v pravém slova smyslu, nicméně suburbanizační znaky se zde projevují. Je zvýšený tlak na dopravní síť ve městě. Nové rezidenční lokality i nové obchodní lokality jsou uzpůsobené automobilové dopravě, lepší dostupnost takových lokalit je vzhledem ke vzdálenostem od kompaktní zástavby omezená. Rezidenční funkce centra Trutnova neoslabuje, v roce 1991 ve Vnitřním Městě (část města zhruba odpovídající vymezenému území pro výzkum) žilo 688 obyvatel, v roce 2001 603, ale v roce 2011 už

opět 644 obyvatel. Problémem je tedy spíše neochota lidí z jiných částí města do centra docházet či dojíždět.

Asi třetina domů v městské památkové zóně dodnes patří městu. Z grafu 13 je patrný přirozený nárůst počtu soukromých provozoven v centru města, jenž se relativně ustálil na přelomu tisíciletí. Údaje o počtu a charakteru provozoven byly získány vytvořením databáze provozoven a zjišťováním doby jejich fungování v jednotlivých domech vymezeného území. Vývoj počtu provozoven je v grafu 13 doplněn o časovou osu pravděpodobně nejvýznamnějších skutečností, které mohly ovlivnit funkce v centru města. Nejvíce patrný je pokles počtu nepotravinářských obchodů s nástupem celosvětové hospodářské krize v roce 2008. V této souvislosti je patrné propojení českého trhu s celosvětovým, kdy kupní síla místních byla ovlivněna vývojem ve světě a průmyslový Trutnov byl krizí rovněž zasažen, což dokladuje vývoj nezaměstnanosti v oblasti – v roce 2006 6,4 %, v roce 2008 4,6 %, v roce 2010 7,4 %, v roce 2012 7,8 % a dnes činí asi 5,8 % (ČSÚ 2015). Trutnovský okres vykazuje dlouhodobě nejvyšší míru nezaměstnanosti v Královéhradeckém kraji.

Graf 13: Časová osa vývoje počtu provozoven v generalizovaných kategoriích

Zdroj: živnostenský rejstřík, vlastní zpracování

Poměrně nevýrazně se na počtu provozoven promítla výstavba velkoplošných maloobchodních jednotek, kterých je dnes ve městě asi 7 nejvýznamnějších. Důvodem může být i to, že tyto obchodní jednotky vykompenzovaly hrubý nedostatek prodejních ploch ve významných rezidenčních oblastech Horního a Dolního Starého Města nicméně nedokázaly ve větší míře konkurovat specializovaným obchodům centra. Likvidační konkurencí se nestala zřejmě ani obchodní zóna Krkonošská, která začala plně fungovat v roce 2012. Existence velkoplošných maloobchodních prodejen se ovšem promítá na počtu zákazníků. Dle provedených rozhovorů se obchodníci v centru shodují, že jich je méně. Vinu přičítají ekonomické krizi a právě velkoprodejnám. Úbytek zákazníků je patrný hlavně o víkendech, kdy jsou parkoviště u obchodních domů plná, zatímco centrum bývá prázdné. Nicméně po celé sledované období, a to i před existencí velkoprodejen, byla většina

obchodů a služeb v centru o víkendu zavřena (resp. pokud otevřena, tak jen v sobotu dopoledne, viz grafy 3 a 4 v kapitole 4.2).

Dostávám se zde k rozhodnutí o hypotézách uvedených v úvodu práce (kapitola 1). V socialistickém období bylo centrum přetěžované, bylo zřejmě nejvýznamnějším maloobchodním prostorem města. S nástupem nákupních alternativ a pohodlnějšího způsobu nakupování ve velkoplošných maloobchodních prodejnách došlo k úbytku zákazníků, ovšem déletrvající prodejny v centru byly schopné si dobře udržet určité množství stálých zákazníků, také díky svému zaměření na specializovanější a kvalitnější zboží. Množství maloobchodních prodejen však v posledních několika letech mírně klesá, naopak stabilně roste počet služeb. Vyjma restaurátérství se jedná spíše o služby finančně-administrativního rázu (zejména různé druhy finančního poradenství, pojišťovny, pobočky bank apod.) a v posledních letech často služby typu kadeřnictví, masáže, rehabilitace či nehtová a kosmetická studia. Takové služby ze své podstaty nemohou každodenně příliš podporovat živý ruch centra. Problémem je také (městem dlouhodobě neúspěšně řešená) krátká otevírací doba většiny obchodů. To vše zejména přes odpolední hodiny a běžné víkendy skutečně přispívá k relativnímu „umrtvení“ centra. Tedy ano, úloha centra se změnila – prostor dnes nefunguje každodenně primárně jako obchodní oblast, ale stále více jako oblast služeb, pro které jsou prostory budov historického centra příhodné, zároveň se stále více využívá ke společensko-kulturním aktivitám. Tímto se tedy spíše potvrzuje hypotéza 1, že je centrum krásným, ale neživým skanzenem. Nicméně situace není tolik dramatická. Obchody v centru fungují a škála jejich zaměření je relativně bohatá. Dokonce, byť jen velmi pozvolna roste počet potravinářských obchodů, respektive jejich počet se dostává na úroveň např. roku 1998, kdy se teprve začaly stavět velkoplošné prodejny po městě. Efekt prázdného centra je dán také do značné míry krátkou otevírací dobou (většinou od 9 do 17 hodin ve všední dny).

Hypotéza 2 se týkala zejména stavu a vývoje podmínek pro podnikání a variability provozoven. S internacionalizací trhu a růstem konkurence se od raných 90. let 20. století podmínky podnikání v případě drobných živnostníků ztížily. Prvních asi 5 let sledovaného období (1992–1997) znamenalo prudký nárůst počtu maloobchodních prodejen a služeb v centru, které platilo v tu dobu stále za nejvýznamnější obchodní oblast města. Situaci ztížila privatizace domů (byť nebyly zdaleka prodány všechny domy v centru) a s tím spojené úpravy nájemného, které (dle výpovědí některých obchodníků) u soukromých domů je vyšší v exponovaných místech (Krakonošovo náměstí, Horská ulice) než v ulicích bočních. U městských domů toto neplatí, nájemné je pro celé Vnitřní Město stejné (viz tab. 4 v kapitole 4.2). Jedním z faktorů, které ovlivňují podmínky pro drobné živnostníky, může být i jakási osamělost v jednání s městem a majiteli budov. Velké obchodní řetězce a firmy mají zcela jistě jinou vyjednávací pozici, drobné podnikatele nezastřešuje hospodářská komora

ani jiná organizace a jednájí o podmínkách pro své podnikání sami za sebe. Radnice města Trutnova poskytuje dotace zejména na fyzickou renovaci budov a prostor, přičemž například vybavení se dotace netýká. Samotné spravování nemovitosti a provozování obchodu či služby v městské památkové zóně musí být v souladu s podmínkami nastavenými památkovým ústavem. Město nijak neurčuje, jaký druh živnosti ve svých domech bude provozovat. Živnostník či firma musí splnit elementární podmínky (maximální velikost prodejny, zákaz zásadních stavebních úprav apod.), druh zboží či služeb, které může prodávat/provozovat není více omezen. Složení služeb a maloobchodu se spíše než pobídkami a usměrňováním ze strany administrativy tvoří a reguluje přirozeným konkurenčním tlakem, velikostí nabídky a poptávky.

Vyhodnocení hypotézy 2 má tedy jakési dvě roviny. Existuje skutečně dlouhodobě větší důraz ze strany města na fyzickou revitalizaci prostoru než na revitalizaci sociální. Město spíše „doufá, že prodejny přežijí“ (dle slov Marka Hlízy) do doby než se uskuteční některé velké projekty, které jsou v budoucnu v plánu. Zároveň si ovšem nechává například byty v historickém centru, čímž udržuje stabilní počet obyvatel. Spíše než o sociální revitalizaci lze mluvit o udržování stavu „přežívání“. Pozitivní je směřování řady společenských akcí, jejichž rozmanitost v čase roste, do veřejného prostoru a fyzickou revitalizací zlepšení podmínek pro konání takovýchto aktivit.

Výsledky uvedené v této diplomové práci mohou být nápomocny k utvoření představy o vývoji funkcí v centru města, kterému se v takové podrobnosti dosud nevěnovala dostatečná pozornost. Město má možnosti, jak aktivně ovlivnit dění v centru, existuje prostor pro vytvoření nějaké formy organizace, která by zastupovala drobné živnostníky a podnikatele v centru města a pomohla by zlepšit fungování centra města. Centrum prostorem architektonicky i historicky hodnotným. Tvoří symboliku města, jsou na něj navázané mnohé společenské, kulturní a vzpomínkové akce. Bez fungujícího každodenního života se však stane neživým a nefunkčním prostorem. Proto by mělo být v zájmu všech, aby v centru byl diverzifikovaný maloobchod nabízející kvalitní zboží a adekvátní škála služeb, která by prostor povznesla nad „pouze“ obchodní funkci, ovšem nezpůsobila ochuzení přirozeného městského ruchu.

6 POUŽITÁ LITERATURA A ZDROJE

6.1 Použitá literatura

AMBROŽOVÁ, Z., KULHÁNKOVÁ, Z. (2011): Hlavní náměstí malých měst v ČR. *Urbanismus a územní rozvoj*, 14, č. 2, s. 25–31.

ANDRUSZ, G., HARLOE, M., SZELENYI, I. (1996): *Cities After Socialism; Urban and Regional Change and Conflict in Post-socialist Societies*. 1. vydání. Blackwell Publishers Ltd, Oxford, 340 s.

BROWN, S. (1992): *Retail location: A micro-scale perspective*. 1. vydání. Aldershot, Avebury, 315 s.

BOBR, M. (2014): *Proměna regionálních identit na Trutnovsku v 2. polovině 20. století*. Bakalářská práce. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PŘF UK, Praha, 101 s.

COX, K., R. (1999): *Ideology and the Growth Coalition*; In: Jonas, A., E., G., Wilson, D.: *The Urban Growth Machine; Critical Perspectives, Two Decades Later*. 1. vydání. State University, New York, s. 21–36.

ČESELSKÝ, J. (2009): *Míra současné privatizace komunálního bytového fondu a její možné dopady*. *Urbanismus a územní rozvoj*, 12, č. 4, s. 38–45.

DEAR, M. (2002): *Los Angeles and the Chicago School: invitation to a debate*. *City & Community*, 1, č. 1, s. 5–32.

ENGLAND, J. (2000): *Retail impact assessment. A guide to best practise*. 1. vydání. Taylor and Francis, London, 225 s.

ENYEDI, G. (1996): *Urbanization under socialism*. In: Andrusz, G., Harloe, M., Szelenyi, I.: *Cities After Socialism; Urban and Regional Change and Conflict in Post-socialist Societies*. 1. vydání. Blackwell Publishers Ltd, Oxford, s. 100–118.

GEHL, J. (2000): *Život mezi budovami; užívání veřejných prostranství*. 1. vydání. Nadace Partnerství, Brno, 202 s.

GEHL, J. (2012): Města pro lidi. 1. vydání. Partnerství, Brno, 261 s.

GEHL, J., GEMZØE, L. (2002): Nové městské prostory. 1. vydání. ERA, Praha, 263 s.

HENDL, J. (2012): Kvalitativní výzkum; základní teorie, metody a aplikace. 3. vydání. Portál, Praha, 407 s.

HIRT, S. (2013): Whatever happened to the (post)socialist city? *The International Journal of Urban Policy and Planning*, 32, doplněk 1, s. 29–38.

JONAS, A., E. G., WILSON, D. (1999): *The Urban Growth Machine; Critical Perspectives, Two Decades Later*. 1. vydání. State University, New York, 312 s.

JUST, A. (1998): Kronika města Trutnova 1998. [online]. Dostupné z: <http://www.trutnov.cz/folder/366/>. [cit. 20. 6. 2016].

JUST, A. (2000): Kronika města Trutnova 2000. [online]. Dostupné z: <http://www.trutnov.cz/folder/368/>. [cit. 20. 6. 2016].

JUST, A. (2005): Kronika města Trutnova 2005. [online]. Dostupné z: <http://www.trutnov.cz/file/5614/>. [cit. 20. 6. 2016].

JUST, A., HYBNER, K. (1991): *Trutnov známý neznámý*. 1. vyd. Archa 90, Rychnov nad Kněžnou, 347 s.

KEARNS, A., PADDISON, R. (2000): *New Challenges for Urban Governance*. *Urban Studies*, 37, č. 5–6, s. 845–850.

LAMPIČ, B., ŠPES, M. (2007): *Sustainable Development of Small Towns*. 1. vydání. Oddělek za geografiju, Filozofská fakulteta, Ústav Geoniky Akademie věd České republiky, Ljubljana, Brno, 167 s.

MARCUSE, P. (1996): *Privatization and its Discontents: Property Rights in Land and Housing in the Transition in Eastern Europe*. In: Andrusz, G., Harloe, M., Szelenyi, I.: *Cities After Socialism; Urban and Regional Change and Conflict in Post-socialist Societies*. 1. vydání. Blackwell Publishers Ltd, Oxford, s. 119–191.

MARCUSE, P., KEMPEN VAN, R. (2000): *Globalizing Cities: A New Spatial Order?* 1. vydání. Blackwell, Oxford, 318 s.

PLECHÁČ, T. (2016): Centrum Dvora Králové nežije. Lidé míří do marketů, doprava je složitá. [online]. Dostupné z: http://hradec.idnes.cz/centrum-dvora-kralove-se-vylidnuje-duh-hradec-zpravy.aspx?c=A160426_2241906_hradec-zpravy_tuu. [cit. 27. 6. 2016].

RAMBOUSKOVÁ, M. (2015): Velké náměstí se dočká opravy, radnice po osmi letech získala souhlasy. [online]. Dostupné z: http://hradec.idnes.cz/hradec-opravi-velke-namesti-dpp-hradec-zpravy.aspx?c=A150925_2194192_hradec-zpravy_the. [cit. 27. 6. 2016].

ŘEZNÍČKOVÁ, R., ŘEZNÍČEK, J. (2002): *Trutnov; toulky minulostí a současností ve fotografii*. 1.vyd. Altair, Trutnov, 144 s.

ŘEZNÍČKOVÁ, R., ŘEZNÍČEK, J. (2006): *Trutnov; toulky minulostí a současností ve fotografii*. 2.vyd. Altair, Trutnov, 128 s.

SMITH, D., M. (1996): *The Socialist City*. In: Andrusz, G., Harloe, M., Szelenyi, I.: *Cities After Socialism; Urban and Regional Change and Conflict in Post-socialist Societies*. 1. vydání. Blackwell Publishers Ltd, Oxford, s. 70–99.

SPIPKOVÁ, J. (2012): *Geografie maloobchodu a spotřeby; věda o nakupování*. 1. vydání. Karolinum, Praha, 246 s.

SÝKORA, L. (1996): *Transformace fyzického a sociálního prostředí Prahy*. In: HAMPL, M., a kol.: *Geografická organizace společnosti a transformační procesy v České republice*. Praha, Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy, s. 361–394.

SÝKORA, L. (2000): *Globalizace a její společenské a geografické důsledky*. In: JEHLIČKA, P., TOMEŠ, J., DANĚK, P., eds: *Stát, prostor, politika: vybrané otázky politické geografie*, Praha, Přírodovědecká fakulta UK Praha, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, s. 59–79.

SÝKORA, L. (2007): *Výzvy postsocialistického města*. *Era* 21, 7, č. 2, s. 54–57.

SÝKORA, L. (2009): Post-Socialist Cities. In: KITCHIN, R., THRIFT, N, eds: International Encyclopedia of Human Geography, 8. vydání. Elsevier, Oxford, s. 387–395.

SÝKORA, L. (2008): Revolutionary change, evolutionary adaptation and new path dependencies: socialism, capitalism and transformations in urban spatial organizations. In: STRUBELT, W., GORZELAK, G., eds: City and Region. Papers in Honour of Jiří Musil, Budrich UniPress, Leverkusen Opladen, s. 283–295.

SÝKORA, L., BOUZAROVSKI, S. (2011): Multiple transformations: conceptualising post-communist urban transition. Urban Studies, 49, č. 1, s. 41–58.

SZCZYRBA, Z. (2006): Geografie obchodu se zaměřením na současné trendy v maloobchodě. 1. vydání. Univerzita Palackého, Olomouc, 90 s.

SZCZYRBA, Z. (2005): Maloobchod v ČR po roce 1989; vývoj a trendy se zaměřením na geografickou organizaci. 1. vydání. Univerzita Palackého, Olomouc, 126 s.

ŠPES, M. (2007): Sustainability of urban ecosystem; In: LAMPIČ, B., ŠPES, M.: Sustainable Development of Small Towns. 1. vydání. Oddělek za geografiju, Filozofská fakulteta, Ústav Geoniky Akademie věd České republiky, Ljubljana, Brno, s. 9–14.

ŠULEŘOVÁ, M. (2006): Potenciál a limity městského prostoru. Sociální studia, 3, č. 2, s. 41–63.

VONDRUŠKA, V., VONDRUŠKOVÁ, A. (2013): Město. 1. vydání. Vyšehrad, Praha, 199 s.

6.2 Použité zdroje

ARCDATA (2012): ArcČR 500 Digitální geografická databáze. ARCDATA PRAHA s.r.o., Praha.

Český statistický úřad, krajská správa ČSÚ v Hradci Králové (2015): Časové řady za jednotlivé okresy. [online]. Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/11264/17844285/CZ0525_new.pdf/03e94f5d-9a34-4a23-a4a9-8239bb87e2a4?version=1.1 [cit. 16. 6. 2016].

Český statistický úřad, Ministerstvo vnitra České republiky (2013): Statistický lexikon obcí České republiky 2013. [online]. Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/10180/20567175/4116-13_e.pdf/9f5ebc46-a354-433d-ae6-8b3283ad8745?version=1.0. [cit. 20. 6. 2016].

Český statistický úřad (2016): Veřejná databáze. Městská a obecní statistika. Trutnov (okres Trutnov). [online]. Dostupné z: https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=profil-uzemi&uzemiprofil=31588&u=__VUZEMI__43__579025#. [cit. 20. 6. 2016].

Český úřad zeměměřičský a katastrální. WMS – Katastrální mapy. [online]. Dostupné z: <http://services.cuzk.cz/wms/wms.asp>

Český úřad zeměměřičský a katastrální. WMS – ZM10. [online]. Dostupné z: http://geoportal.cuzk.cz/WMS_ZM10_PUB/WMSservice.aspx

Historický lexikon obcí České republiky 1869–2011 (2015): okres Trutnov. [online]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20537734/130084150525.pdf/7a4bf75c-c8be-4cd8-905d-9f1b0013c3b4?version=1.2>. [cit. 20. 6. 2016].

FIEDLER, G., SEMOTANOVÁ, E. (2004): Historický atlas měst České republiky; svazek č. 12 – Trutnov. 1. vydání. Historický ústav Akademie věd ČR, Praha.

Katastrální úřad pro Královéhradecký kraj, katastrální pracoviště Trutnov. Výpis z katastru nemovitostí prokazující stav evidovaný k datu 01.01.2001 00:00:00.

Katastrální úřad pro Královéhradecký kraj, katastrální pracoviště Trutnov. Výpis z katastru nemovitostí prokazující stav evidovaný k datu 01.01.2005 00:00:00.

Katastrální úřad pro Královéhradecký kraj, katastrální pracoviště Trutnov. Výpis z katastru nemovitostí prokazující stav evidovaný k datu 08.09.2015 09:50:16.

Město Trutnov (2013): Regulační plán Městské památkové zóny Trutnov. [online]. Dostupné z: <http://upd.trutnov.cz/files/files/OOP-1-2013-HLM.pdf>. [cit. 20. 6. 2016].

Ministerstvo průmyslu a obchodu České republiky. Živnostenský rejstřík. [online]. Dostupné z.: <http://www.rzp.cz/>.

Národní geoportál INSPIRE. WMS služba. Základní topografický podklad - DMÚ25 a další vrstvy. [online]. Dostupné z:

http://geoportal.gov.cz/ArcGIS/services/CENIA/cenia_t_podklad/MapServer/WMServer?.

Trutnov v proměnách času. [online]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/Trutnov-v-proměnách-času-354868394623732/timeline>. [cit. 20. 6. 2016].

PŘÍLOHOVÁ ČÁST

Seznam příloh

Příloha č. 1: Doplnkové grafické výstupy ke kapitolám 4.1 – Prostorově-funkční vývoj Trutnova a 4.2 – Funkce centra

Příloha č. 2: Ukázka vyplněného poznámkového listu k rozhovorům s obchodníky (více viz část 3 – Metodika výzkumu)

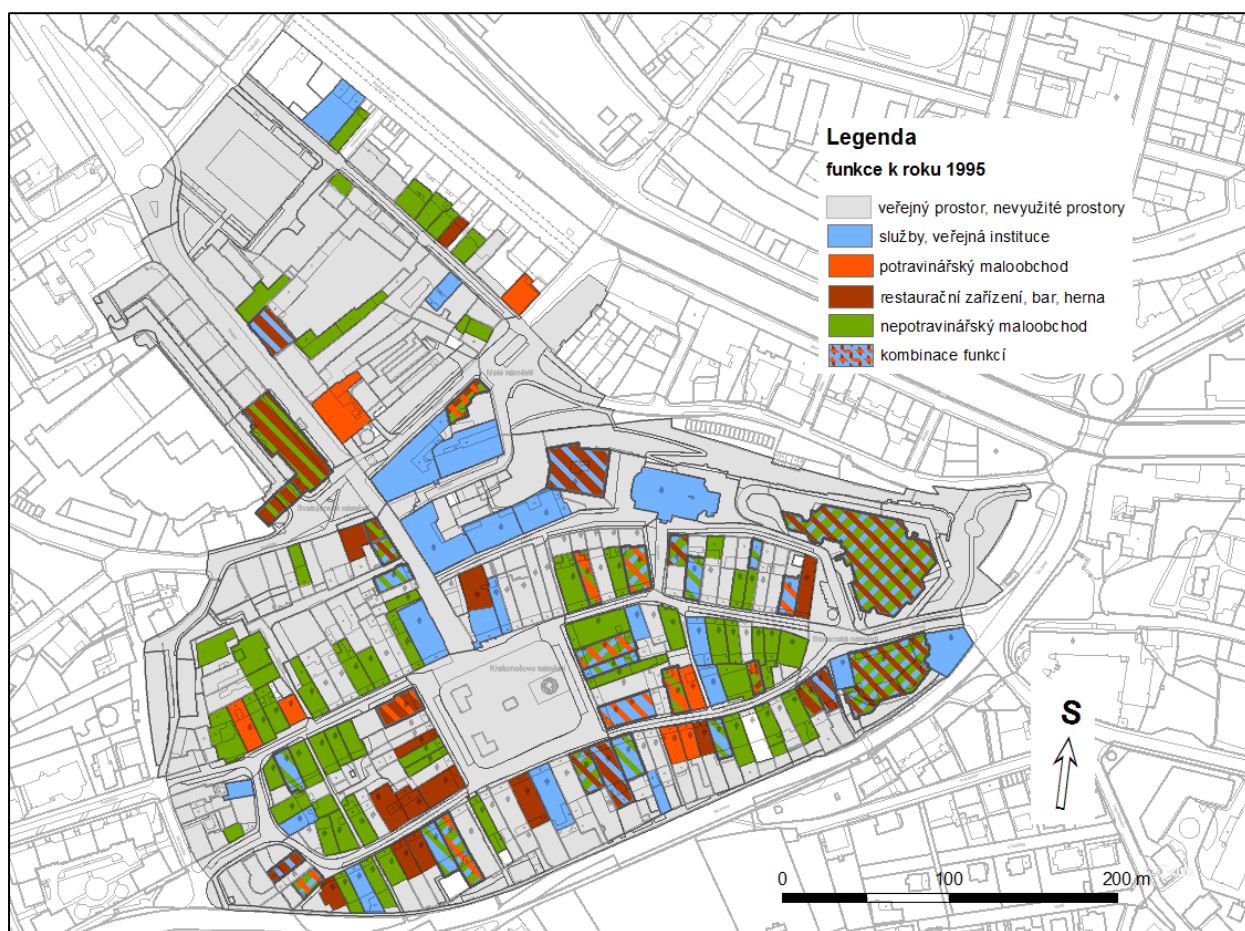
Příloha č. 3: Fotografická příloha

Příloha č.1

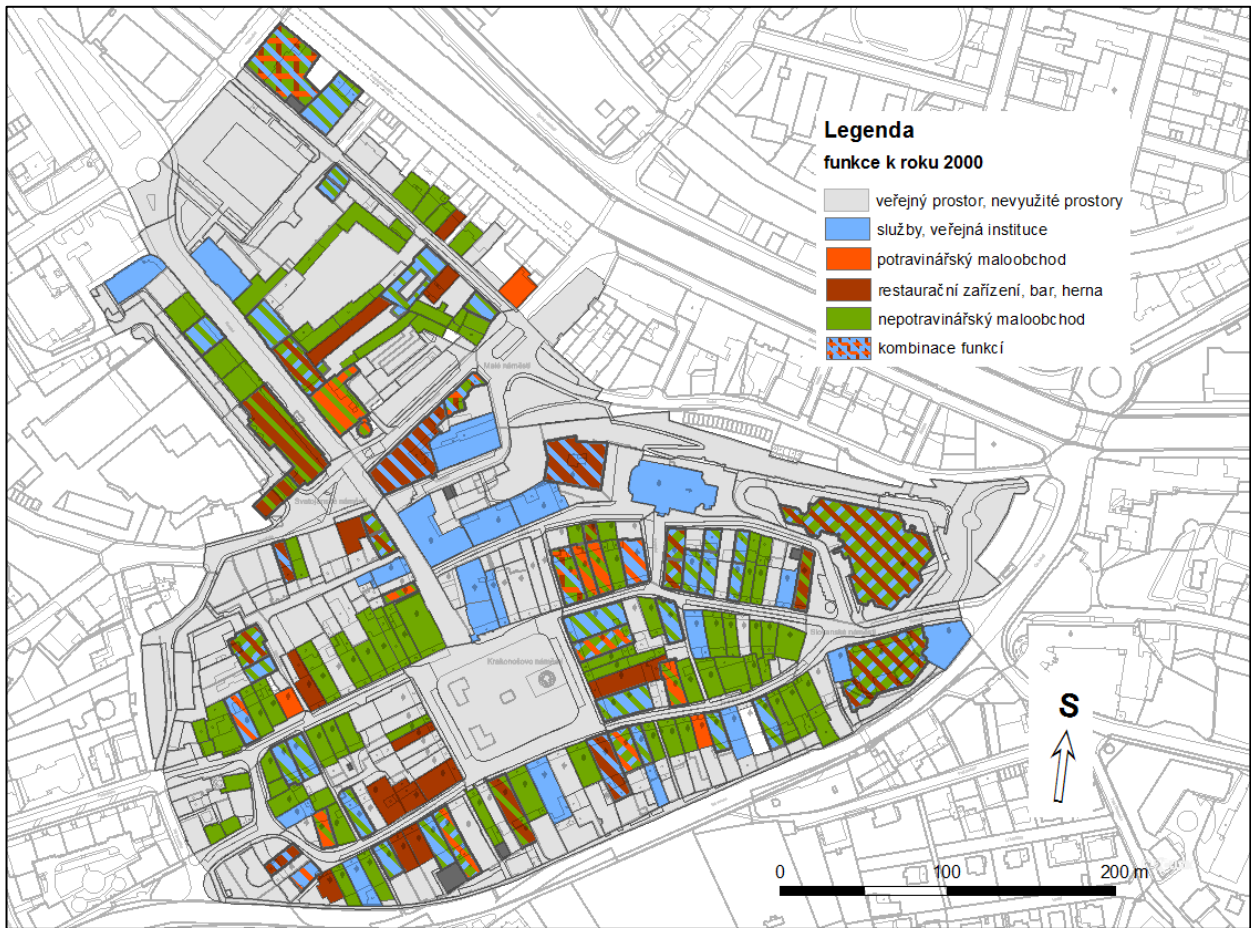
Doplňkové grafické výstupy ke kapitolám 4.1 – Prostorově-funkční vývoj Trutnova a 4.2 – Funkce centra

Následující mapy ukazují podrobný vývoj generalizovaných skupin funkcí v centru v průřezových letech 1995, 2000, 2005 a 2010. Rok 1995 je obdobím před výstavbou velkoplošných maloobchodních jednotek a probíhající privatizací. Rok 2000 reflektuje stav krátce po výstavbě velkoplošných maloobchodních provozoven a po vlně prodeje majetku v centru. Rok 2005 ukazuje stav po ročním členství Česka v Evropské unii a konečně rok 2010 stav před výstavbou obchodní zóny Krkonošská a v době ekonomické recese.

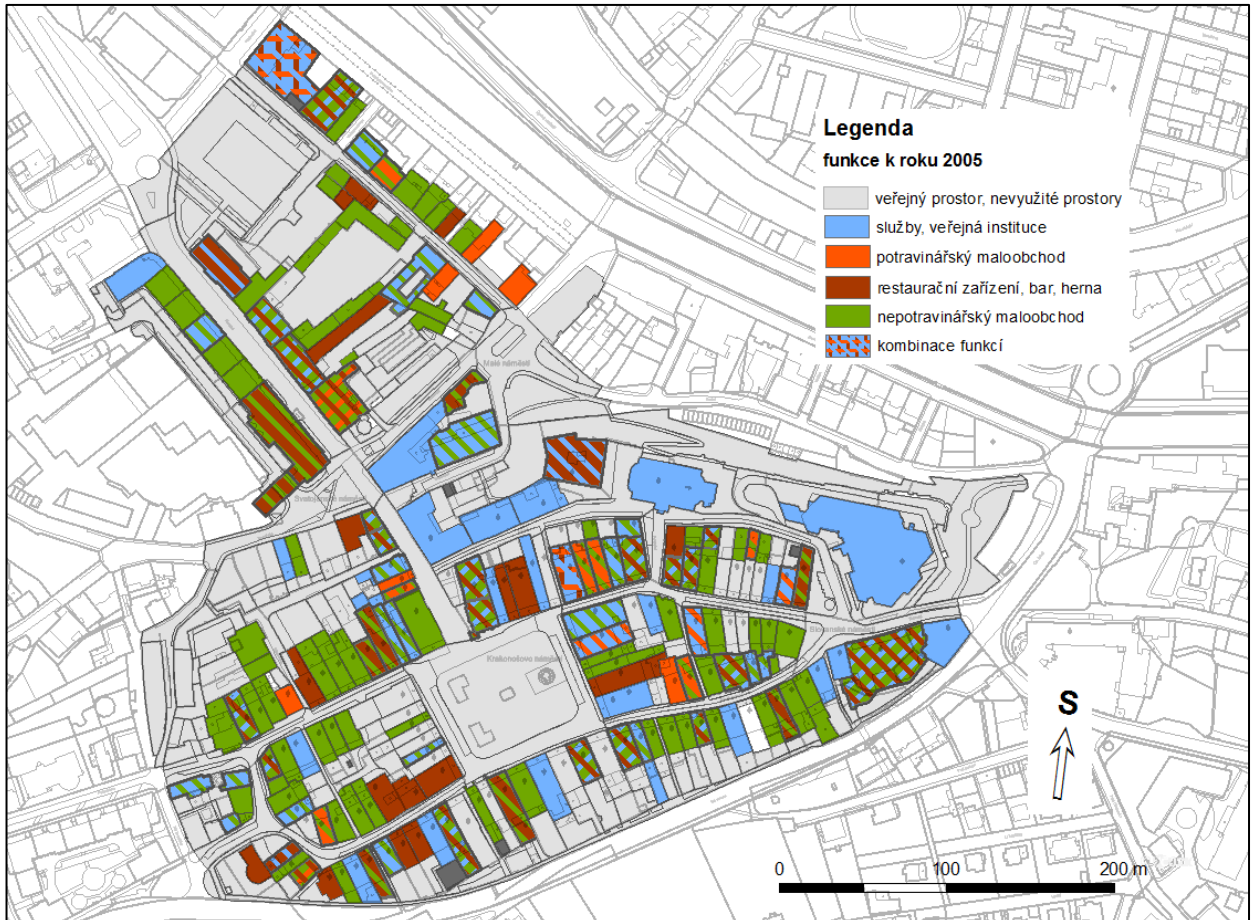
Mapa 1: Prostorové rozložení generalizovaných funkcí v jednotlivých domech vymezeného území v roce 1995

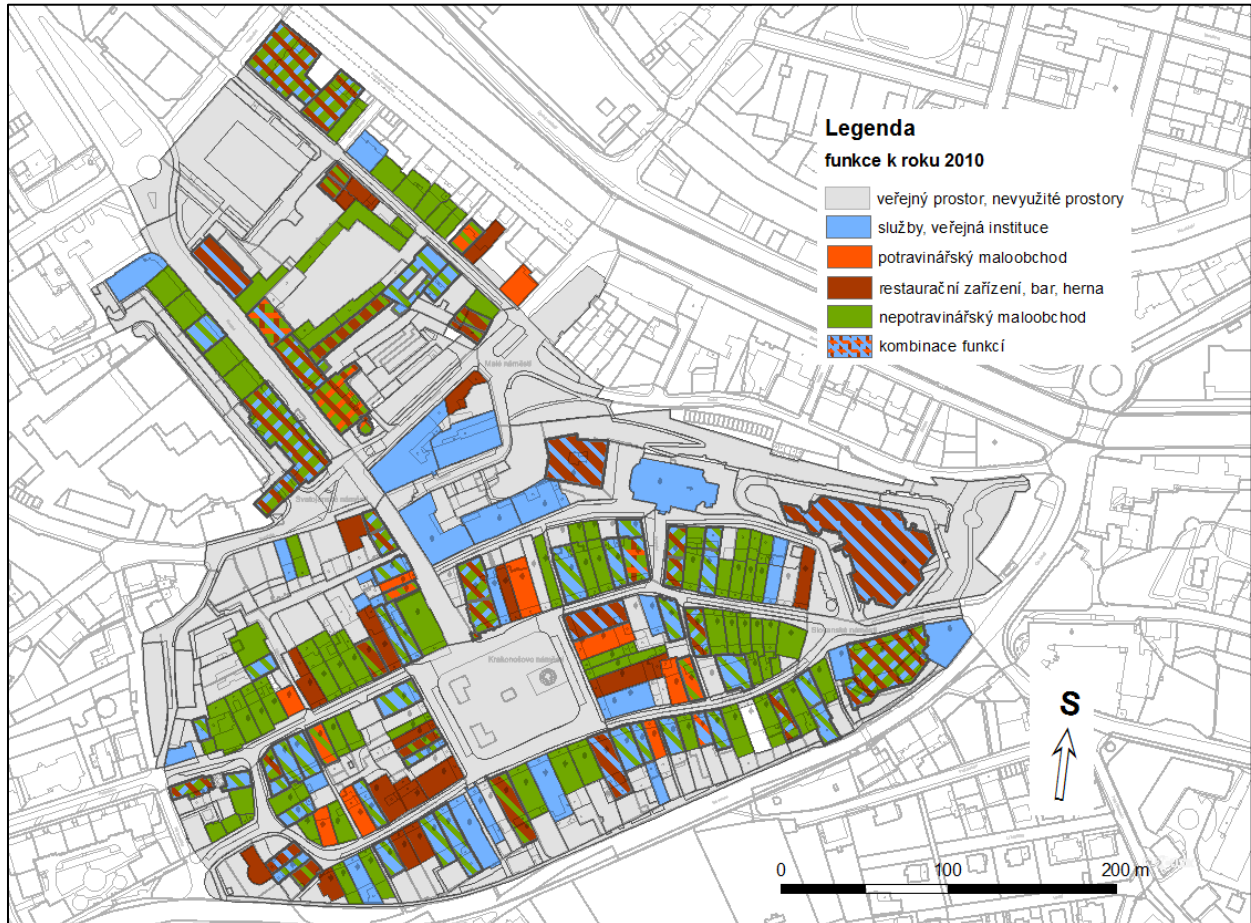
Mapa 2: Prostorové rozložení generalizovaných funkcí v jednotlivých domech vymezeného území v roce 2000

Mapa 3: Prostorové rozložení generalizovaných funkcí v jednotlivých domech vymezeného území v roce 2005

Mapa 4: Prostorové rozložení generalizovaných funkcí v jednotlivých domech vymezeného území v roce 2010

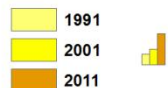
Podkladová data pro mapy 1–4: Prohlížečská služba WMS - Katastrální mapa; dostupné z: <http://services.cuzk.cz/wms/wms.asp?>; vlastní zpracování

Mapa 5 na následující straně poskytuje informace o prostorovém uspořádání částí města a města jako celku a o převažujícím charakteru a funkci zástavby. Součástí mapy je grafické znázornění demografického a stavebního rozvoje jednotlivých částí města ve vybraných letech transformačního období a to v porovnání k roku 2011. Údaje byly zjišťovány ze statistických lexikonů obcí Českého statistického úřadu.

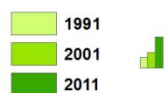
Mapa 5: Prostorové a funkční charakteristiky zástavby Trutnova a demografický a stavební vývoj částí města

Legenda

vývoj počtu bytů
v poměru k roku 2011

vývoj počtu obyvatel
v poměru k roku 2011

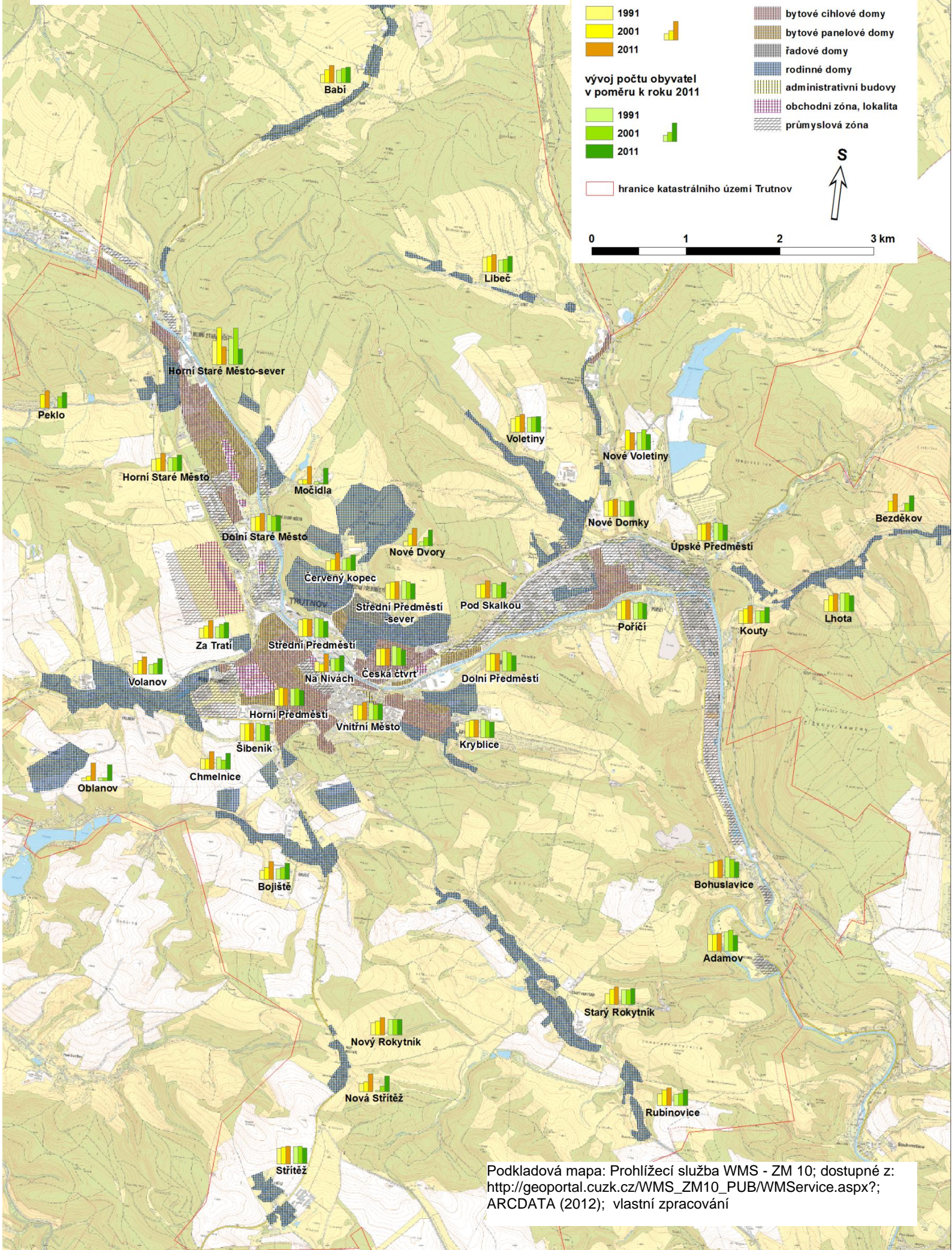
převažující funkce zástavby

- bytové cihlové domy
- bytové panelové domy
- řadové domy
- rodinné domy
- administrativní budovy
- obchodní zóna, lokalita
- průmyslová zóna

hranice katastrálního území Trutnov

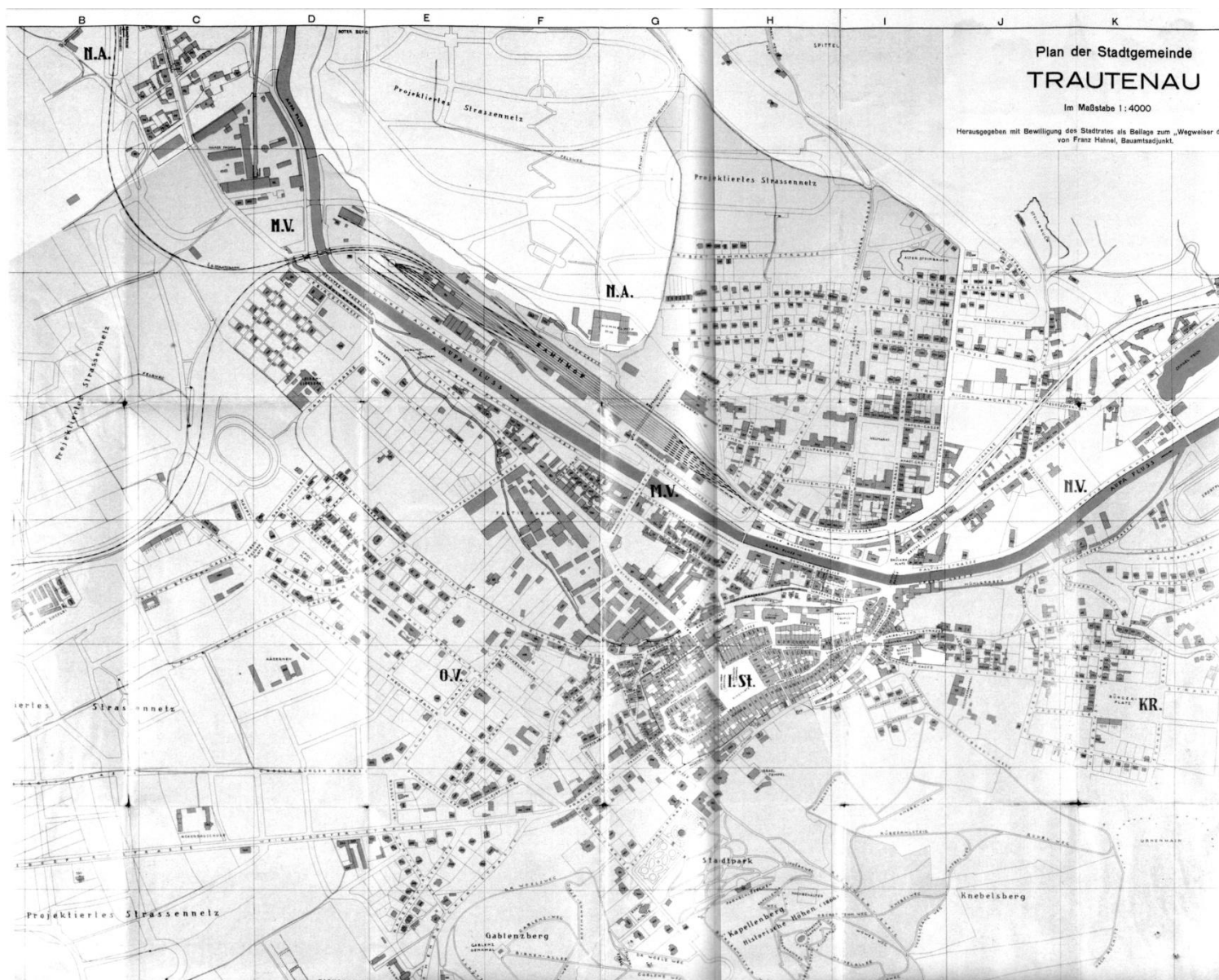
0 1 2 3 km

Podkladová mapa: Prohlížeč služba WMS - ZM 10; dostupné z: http://geoportal.cuzk.cz/WMS_ZM10_PUB/WMSservice.aspx?; ARCDATA (2012); vlastní zpracování

Na následujícím obrázku (Obr. 1) je plán města z roku 1929 nebo 1930, na němž je patrná i vize rozvoje města v podobě slabě naznačené uliční sítě v nezastavěné oblasti v prostoru části dnešního Horního Předměstí respektive předělu mezi Volanovem, Šibeníkem a Bojištěm, západně od historického centra, kde v současnosti kompaktní zástavba většinou chybí. Stejně tak je projektována zástavba na přechodu Středního Předměstí a Dolního Starého Města, kde je dnes nekompaktní městský prostor tvořený několika obytnými domy, garážemi, zbořeništěm bývalé ubytovny a prodejny automobilů. Zástavba tedy měla přímo navazovat na Horní Předměstí a Střední Předměstí a být souvisle propojena s ostatními částmi města včetně centra. Naplánována už v této době je zástavba Červeného Kopce, kde stavební činnost v posledních letech vrcholí (byť uliční síť má samozřejmě dnes jinou podobu a strukturu).

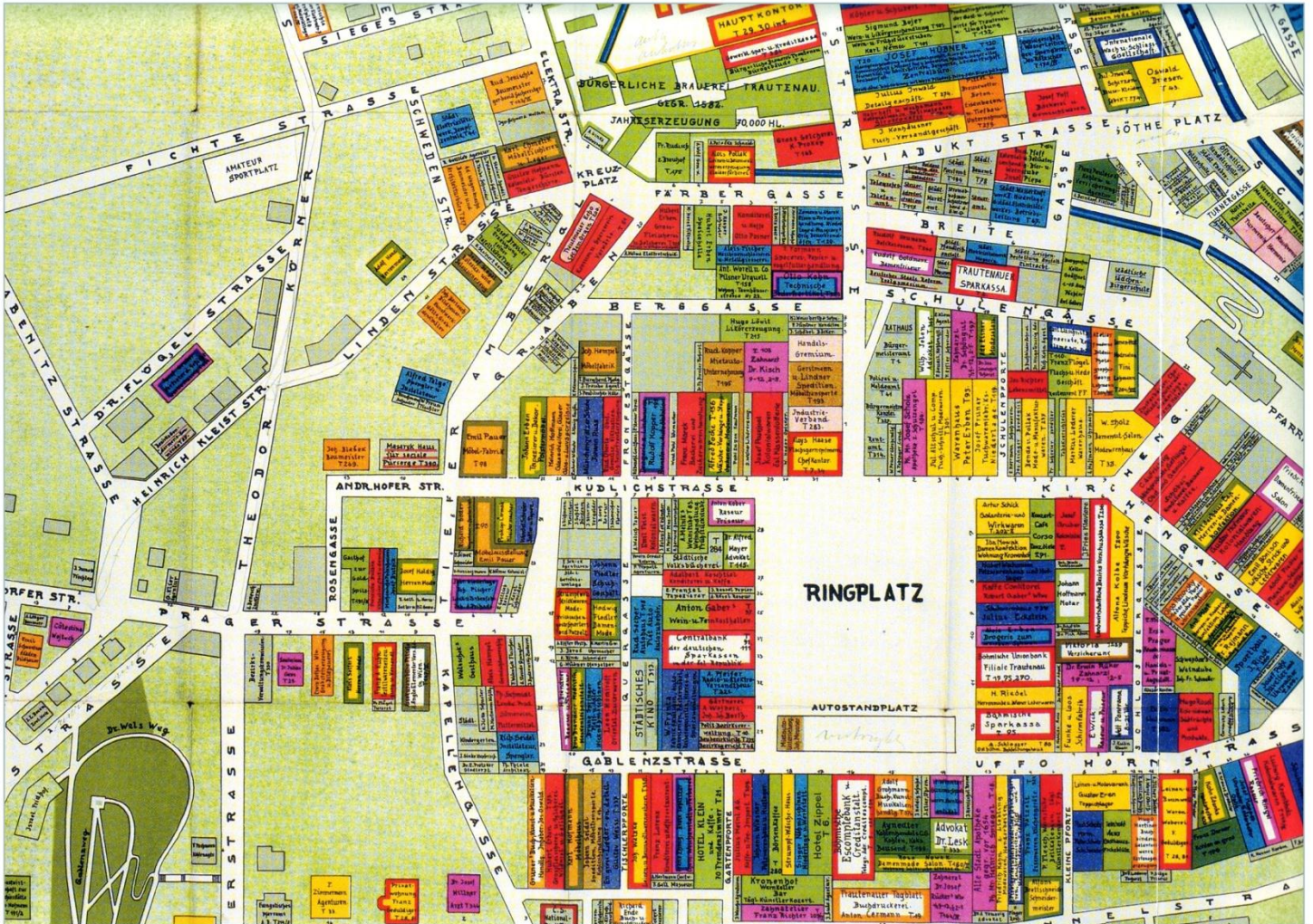
Obr. 1: Trutnov na plánu města z roku 1929 nebo 1930

Zdroj: Historický atlas měst České republiky (2004)

Obrázek 2 nabízí pohled na výřez dobového schématu provozoven a to včetně vlastníků a provozovatelů z roku 1930. Obrázek 3 je zvětšeninou legendy ke schématu.

Obr. 2: Trutnov na schématu města se zakreslenými průmyslovými podniky, živnostmi a jejich vlastníky a provozovateli, s úřady aj. zařízeními z roku 1930

Zdroj: Historický atlas měst České republiky (2004)

Obr. 3: Výřez legendy ke schématu na obrázku 2

TRAUTENAUER ADRESSPLAN

für Industrie, Handel, Gewerbe, Behörden,
Ämter, Anstalten, Institutionen etc. etc.

ausgearbeitet von
Ing. HANS PFANNER

Zeichenerklärung der färbig dargestellten Unternehmungen, Firmen u.s.w.

<ul style="list-style-type: none"> Geldinstitute Textil Industrie Textil Handel Textil Gewerbe Landwirtschaftliche, Kolonialprodukten- und Lebensmittel-Handel, bezw. -Gewerbe 	<ul style="list-style-type: none"> Maschinen-, Metall- und Elektro-Industrie, bezw. Handel und Gewerbe Getränke-Industrie und Gastgewerbe Leder-Industrie, bezw. Handel u. Gewerbe Bau-Industrie, bezw. Handel u. Gewerbe, Vermessungswesen u. s. w. Notare und Advokaten 	<ul style="list-style-type: none"> Sanität-Ärzte, Zahnärzte, Apotheken, Hebammen, Krankenversicherung u. s. w. Holzindustrie, bezw. Handel und Gewerbe Chemische- und Zuckerwaren-Industrie, bezw. Handel und Gewerbe Papier- u. Druckgewerbe aller Art, bezw. Handel Bergwerksprodukten-Handel 	<ul style="list-style-type: none"> Friseure Versicherungswesen Verwaltungsbüros, Organisationen, Vereine u. s. w. Spediteure, Mietautos Verschiedenes
--	---	---	---

An die Straßenfrontlinie angrenzende Flächen stellen in der Regel straßenseitig gelegene Unternehmen dar. Hofseitige oder in Stockwerken gelegene Unternehmen sind hinter Ersteren angeordnet. Die Ziffern in den Straßen bedeuten Hausnummern.

Patentamtlich geschützt. Nachahmung strafbar.

S.E.&O.

Zdroj: Historický atlas měst České republiky (2004)

Příloha č. 2

Ukázka vyplněného poznámkového listu k rozhovorům s obchodníky

Obr. 4: Přední strana vyplněného poznámkového listu k rozhovorům s obchodníky

Druh živnosti

obchodní společnost - obchodní

Rok založení provozovny v současném místě + případná předchozí umístění

2010 - dříve ve výrobě na území

Motivace k umístění provozovny na předchozí a současné místo (+důvody k přemístění)

Prostředí - blízkost a dobrá relace s centrem
"jiné umístění mělo, jiné zvláštnosti resp. prostředí
ne uvolněny prodeji"

Změny ve využívání služeb v čase + obrat provozovny

- příjmy dle - je to navazující (uživatelská)
provozovny
- konec konkurence -> pro zisk + zpracování
1. období kvůli rozšíření
výroby

Klíčové události, které ovlivnily podnikání

- spíše obecně nastavení podnikání v oblasti
- administrativní
- nejnovější plánování v oblasti na období 2010-2015,
spíše konkrétní údaje

Obr. 5: Zadní strana vyplněného poznámkového listu k rozhovorům s obchodníky

- Podmínky pro podnikání v centru – hodnocení, případné změny

- příj. též vlastní celou Prahu → vzhled by vypadat lépe,
- spíše pozitivem obecně podmínky pro podnikání
přelamání státní → příležitost celumínistrátora,
EET apod. - konkurence vzhledem k obchodu, což se
podnikání již neuvádí

- Hodnocení přístupu radnice k podnikání v centru města, př. majitele budovy – nájem, podpora apod.

- majitelé budov a regulace podmínek, není výhled
nejsem to
- nastává se v partech a v státní oblasti,
komunikace s nimi jsou malá;
někdy větší problémy
- jak se jedná o nájem, který se tedy nastavuje, což
se

- Forma spolupráce mezi podnikateli v centru

„jedním spolupráce, že se stáváme v obchodním středisku
a mátká se má před obchodními - střed
podnikání a celumínistrátora - obchodní vs. sat, distribuce,
konkurence
→ majitel řešení“

- Další poznámky, dodatky

- Předchozí provozovny v místě a okolí

nějaké kritičnost uveďte

Příloha č. 3

Fotografická příloha⁹

Některé problémové prostory v rámci vymezeného území

Obr. 6: Vyprázdněné prostory v budovách v ulici Věžeňská

Obr. 7: Prázdné prostory v Jihoslovanské ulici

---

⁹ zdroj fotografií pro přílohu č. 3: autor

Obr. 8, 9, 10: Prázdné prostory v atraktivních lokalitách Krakonošova náměstí, Kostelní a Bulharské ulice

Obr. 11: Opuštěný prostor městské tržnice

Obr. 12: Nevyužité prostory za městskou tržnicí

Obr. 13: vánoční trhy v 16 h. v neděli na Horské ulici

Revitalizace a využívání centra

Obr. 14: masopust na Krakonošově náměstí

Obr. 15: Krakonošovo náměstí v době "dračích slavností" Už ho nesou!

Obr. 16: Nová budova Společenského centra Trutnov (UFFO), součást budoucího "nového centra"

